

NR. 120 € 3,15

De Kleine Aarde

KWARTAALBLAD VOOR EEN DUURZAME LEEFSTIJL

Lente
2002

THEMA: WAT GEMEENTEN DOEN AAN DUURZAAMHEID

Voor elk laken een pak...

Kiezen is altijd moeilijk, vooral als u nogal kritisch bent. Dat is nu voorbij. U hoeft alleen te kiezen tussen KLOK ECO Totaal en KLOK ECO Bont. Wasmiddelen die al uw was perfect schoon wassen en die met zorg voor u gemaakt worden. KLOK ECO is niet voor niets het eerste wasmiddel in Nederland met het Europees Ecolabel.

En dat mag u van KLOK verwachten.

een goed en groen alternatief

EUROPEES ECOLABEL

Dit product krijgt het Europees Ecolabel omdat het de watervervuiling, de hoeveelheid geproduceerd afval en het energieverbruik helpt verminderen. Meer informatie over het Europees Ecolabel van de Europese Unie is te vinden op het internet op de website:

www.europa.eu.int/ecolabel

EUROPEES ECOLABEL

Toegelaten voor goederen of diensten die voldoen aan de milieueisen van het Europees Ecolabel

Registratienummer:
NL/006/03/01/06-2002

www.klok-eco.nl

Tweede paasdag
1 april
opent
De Kleine Aarde
haar terrein
voor een
nieuw
sprankelend
seizoen!

De Kleine Aarde

Postbus 151, 5280 AD Boxtel
Tel.: (0411) 68 49 21, fax: (0411) 68 34 07
E-mail: info@deklineaarde.nl
Internet: www.dekleineaarde.nl
Bezoekadres: Het Klaverblad 1, Boxtel

De Kleine Aarde wil zoveel mogelijk mensen interesseren voor een milieuvriendelijke, gezonde leefwijze, gebaseerd op landbouwmethoden, voedingsgewoonten en omgang met energie en grondstoffen, die het milieu ontzien en ook in andere landen een duurzame ontwikkeling ondersteunen.

Verschijnt viermaal per jaar. Columnisten schrijven onder eigen verantwoordelijkheid. Hun mening dekt niet noodzakelijk die van De Kleine Aarde.

Dit tijdschrift is gedrukt op 100% kringlooppapier. De gebruikte inkt is minder milieubelastend en op basis van vegetale olie.

Redactie

Marina de Bekker, Marian Blom, Peter Waterkoort

Omslagfoto

Roos van der Sanden

Aan dit nummer werkten verder mee:

Hans Allart, Joos Anderik, Attika Architecten, Karin Balog, Stichting Biologica, Reyer Boxem, Gemeente Boxtel, Antoinette Brugman, Véronique Damoiseaux, Koos Dijksterhuis, De Gelderlander, Drug Fotografencollectief, Ron Hedi, Inge Hindriks, Katrien Holland, Hollandse Hoogte, Romke van de Kaa, Dick Klees, Machteld Klees, Dinant Klein Selle, Gemeente Leeuwarden, Inge Lenting, Frank van der Lecq, Marianne van Lubek, Marie-José Oomen, Chantal Overgaauw, Michèl Post, Anneloe Rijpkema, Roos van der Sanden, Christien Sanders, Hans Joachim Schröter, Eric Schoones, Eric Snelleman, San Sperber, Robert van Stuyvenberg, Louise Verbree, Watze de Vries, Marjon Weijzen en Tseard Zoethout

Advertenties

Heleen Petter, tel. (0411) 68 49 21

Toezening tijdschrift

Het tijdschrift wordt bij een minimumdonatie van € 12,00 toegezonden aan donateurs en overige geïnteresseerden. De standaarddonatie bedraagt € 22,00. Donateur wordt u door een bijdrage over te maken op giro 52730 van De Kleine Aarde in Boxtel. Zet erbij "nieuwe donateur". Voor België is het gironummer 000-1137770-57. Wij nemen aan dat u uw donateurschap voortzet tenzij u ons uiterlijk 1 oktober anders bericht.

Nabestellingen

Het is mogelijk om eerdere nummers na te bestellen door de prijs plus verzendkosten over te maken op giro 52730 van De Kleine Aarde in Boxtel. Nrs. 1-26 uitverkocht. Nrs. 27-111 € 0,45. Nrs. 112-115 € 2,70. Vanaf nr. 116 € 3,15. Verzendkosten € 1,36 voor 1 exemplaar, € 2,27 voor meer exemplaren.

Vormgeving: Quadro Vormgevers, Oss

Druk: Macula, Boskoop

Uitgave: Stichting De Kleine Aarde,

Centrum voor een duurzame leefstijl

Auteursrecht: De Kleine Aarde 2002

ISSN 0166-3704

Thema: Nederlandse gemeenten doen duurzaam

Voor de kinderen: Ecco Eko

Slow Food Nederland

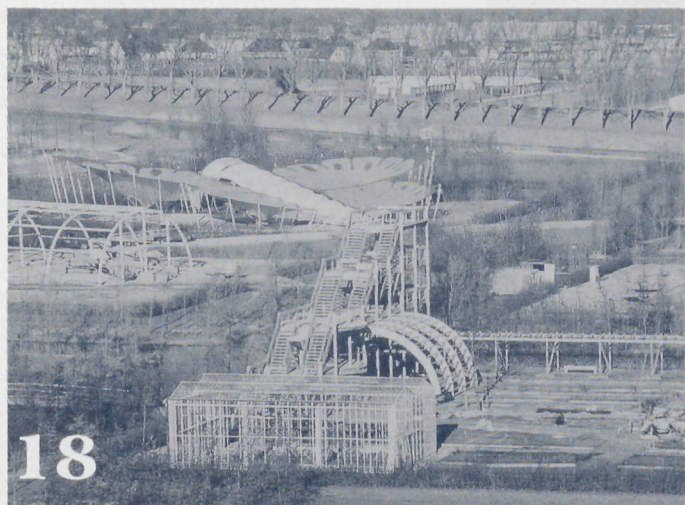
Gezien

Interview: DKA-voorlichters stellen zich voor

Woninginrichting

De Kleine Aarde op de Floriade

Oud-voorzitter bestuur

En verder...

Postbus	3	Dagboek	31
DKA-nieuws	4	Raadgevers	33
Uit 't Nieuws	6	Recept van...	34
Column Koos Dijksterhuis	15	Mondiale Voetafdruk van...	36
Ecocrypto	15	Biologica	37
Lekdijk	20	Vragen aan...	40
Column Romke van de Kaa	20	Groene Vingers	42
Nationale Postcodeloterij	21	Zelf verf maken	44
Regeladvertenties	26	Gelezen	49
DKA activiteitenkrant	27	Kunst	58
De voorjaarscurssen	28		
Activiteiten bij DKA	29		

Duurzame ontwikkeling

Dit jaar bestaat De Kleine Aarde 30 jaar. Een periode waarin De Kleine Aarde een grote bijdrage heeft geleverd aan de duurzame ontwikkeling in Nederland. In het zomer-nummer gaan we hier uitgebreider op in. Als voorschot laten we in dit lentenummer alvast oud-voorzitter Gerard Bosman aan het woord in de rubriek "Vrienden van De Kleine Aarde".

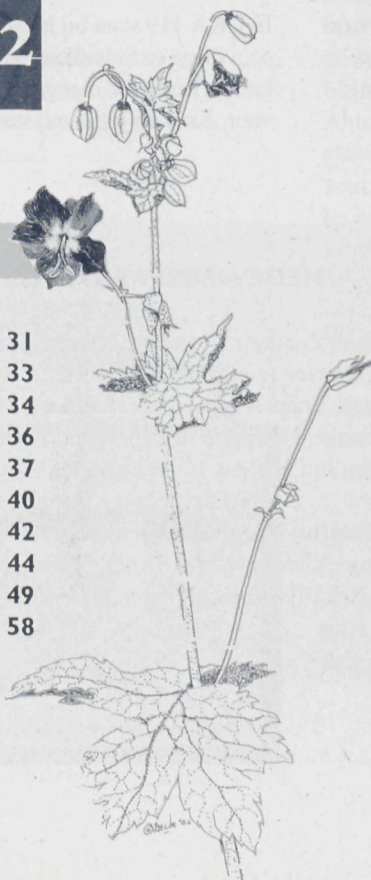
Het thema in dit nummer is: wat doen gemeenten aan duurzaamheid? We maken de tussenbalans op met drie voorbeeldgemeenten: Breda, Leeuwarden en natuurlijk Bostel.

Verder worden in dit nummer onze voorlichters geïnterviewd. Zij vertellen u graag meer bijzonderheden over hun spreekuren. De activiteitenkrant besteedt aandacht aan de Open Dag van 30 juni en de nieuw ontworpen tuinroute: "Groen Tuinierplezier".

Speciaal voor de kinderen introduceren we Ecco Eko, een alleskunner en het ideale speelkameraadje. Hij is steeds druk in de weer met uitvinden, dromen, koken en ontwerpen en altijd in voor een feestje.

Tot slot. Duurzame ontwikkeling is een dynamisch veranderingsproces. Dat geldt ook voor ons tijdschrift. De informatie die u van ons gewend bent, hebben we gedeeltelijk in een nieuw jasje gestoken. We wensen u veel lees- en kijkplezier.

Peter Waterkoort,
eindredacteur

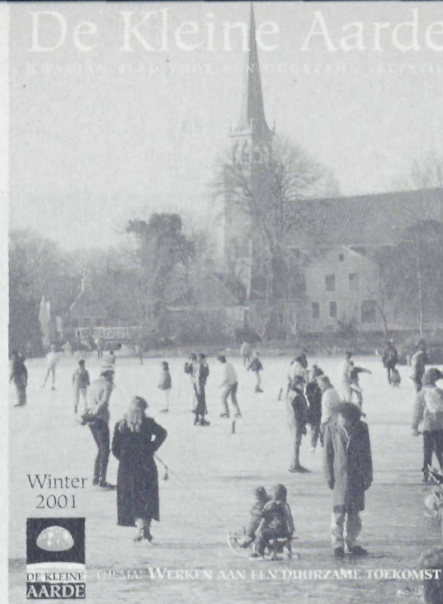

Wilt u reageren? Graag! Stuur uw reactie naar Redactie De Kleine Aarde, Postbus 151, 5280 AD Boxtel of mail redactie@dekleineaarde.nl. De redactie kan brieven inkorten.

Voedsel weggooien

In een artikel meldden jullie dat Nederlanders 10 tot 15% van alle gekochte etenswaren weggooien. Dit is natuurlijk zonde. Goed dat er actie tegen wordt ondernomen. Wat echter niet over het hoofd gezien moet worden is de verspilling van de supermarkten. Mijn vrienden halen een paar keer per week kratten vol voedsel uit de vuilniscontainers. Soms is de datum net verstreken, maar is het nog prima te eten. Maar heel vaak is de datum niet verstreken en wordt het eten zonder pardon weggegooid. Hier moet toch nog veel milieuwinst te halen zijn door bijvoorbeeld nauwkeuriger te bestellen of artikelen eerder in de aanbieding te doen. En als het dan toch niet meer verkocht kan worden, laat ze het dan in elk geval weggeven aan mensen die het nodig hebben!

P. DEN HOND, WAGENINGEN

Coverfoto

Wat een ontzettend mooie foto hadden jullie op de voorkant van het winternummer van De Kleine Aarde staan. Kunnen jullie mij vertellen waar die foto genomen is?

A. WILLEMSSEN, GRONINGEN

Redactie: Het is de kerk bij Broek op Waterland, een plaatsje dat deel uitmaakt van de gemeente Waterland in Noord-Holland.

Duurzaam bouwhout

In DKA 119 staat bij het artikel over de ecovillage in Schotland een foto van een huis in aanbouw met grote stapels hout ervoor. Kunnen jullie mij vertellen of het om

geïmpregneerd hout gaat of op een milieuvriendelijke wijze verduurzaamd hout? Bouwen met hout is mooi, maar bouwen met hout dat met zware metalen is verduurzaamd is werken met vergif.

B. VROOMEN, ST OEDENRODE

Redactie: Navraag bij de auteur leert dat het hoogstwaarschijnlijk om hout gaat dat niet op een voor het milieu schadelijke wijze is verduurzaamd. Uit de website www.findhorn.org valt verder af te leiden dat bij voorkeur hout van lokale bossen wordt gebruikt en dat plaatmateriaal en hout wordt gebruikt zonder giftige lijn, verf of enig andere stof ter verduurzaming van het hout.

Verzoek aan kaarsenfabriek Bolsius

Op mijn weg naar "verlichting" stuit ik op grote bezwaren. Met tientallen brand ik waxinelichtjes. Ik gooi zo'n zeventig aluminium houders per week weg. Voorheen waren die waxinelichtjes te koop zonder houders. Nu zijn ze nergens meer te koop. Naar mijn ervaring kunnen de kaarsjes heel goed branden in glazen omhulsels. Waarom zouden we dan zoveel aluminium op de schroothoop gooien? Kaarsenfabriek Bolsius, kunt u mijn geweten ontlasten en weer waxinelichtjes zonder houder verkopen?

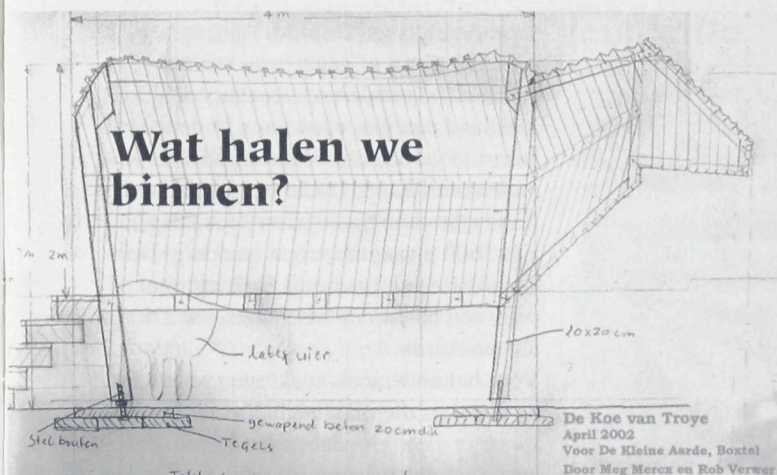
P. DIELTIJNS, NIJMEGEN.

MEDEWERKERS VAN DE KLEINE AARDE:

Algemeen: Frank Zanderink (directie), Wiény Hendriks (administratie), Sabine Gruters

Afdeling Publieksterrein: Maike Nelissen (coördinator), Henriëtte Hoffmans, Ben van Dieren, Harrie Perebooms, Heleen Petter, Ans van der Plas, Elly Vanderbroeck, Frans Boons, Marcel d'Hont, Marieke Faatz, Theo Gijsman, Saskia van der Graaff, Esther Hoetjes, Jules Kluitmans, Noud Panke, Henriëtte Piscaer, Guido Verdonk, Bert Schneider, Henny Strijbos, Henk de Haas, Els Hoffmans, Nelly van Kervel, Henny van Nassau, Carla Stumpel, Arien van der Aa, Henriëtte van Raak, Karin Kunst, Huub van Aalbeek, Jeanine Damen, Elizabeth Coyle

Afdeling Communicatie & Educatie: Marjon Weijzen (coördinator), Jan Juffermans, Els van Hout, Marianne van Lubek, Antoinette Brugman, Inge Hindriks, Carola van den Aker, Marie-José Meertens, Truus Goossens, Iris Bronkhorst, Marianne Schenk, Michelline Leemans, Nel Dijkstra, Peter Waterkoort, Marian Blom, Marina de Bekker, Marie-José Oomen

**WOENSDAG 1 MEI: Opening De Kleine Aarde
tuinroute "Groen Tuinierplezier"**

ILLUSTRATIE ART IS

Lenteprimeur

Als u dit leest zijn ze misschien al weer uitgebloeid, maar op het moment van samenstellen van dit tijdschrift, begin februari, ontwakten de vroege voorbodes van de lente in de tuinen van De Kleine Aarde. Op onverwachte plekken verschijnen witte vlekjes tussen het bruin van de winterbladeren. Zoals deze sneeuwklokjes, die we vonden bij de heg van ons Bezoekerscentrum.

f ≠ €

Euroaanpassing op guldenacceptgiro niet geaccepteerd

Tegelijk met het decembernummer heeft u de acceptgiro voor het donatiejaar 2002 ontvangen. Betalingen hiermee moesten nog in guldens worden gedaan. Het is echter mis gegaan in die gevallen waarin betalende het guldenteken op de toegezonden guldenacceptgiro's in een euroteken hebben veranderd. De Postbank accepteert deze wijziging niet, met als gevolg dat het genoteerde bedrag toch als een guldenbedrag is behandeld. Daardoor heeft Kleine Aarde te weinig geld ontvangen. Heeft u een dergelijke aanpassing gedaan, wilt u het verschil alsnog overmaken (in euro's) met omschrijving: "euroaanpassing"?

FOTO: CHRISTIEN SANDERS

Nieuw jaar, nieuwe start

Links op de foto staat Antoinette Brugman, ze woont in Malden en is onze nieuwe Inhoudelijk medewerker Bouwen en Wonen. U zult haar verderop in het blad weer tegenkomen als voorlichter. Antoinette heeft technische natuurkunde gestudeerd. 'Ik heb voor deze baan gekozen, omdat ik hier mijn technische achtergrond kan combineren met voorlichting,' Rechts van haar staat Marie-José Meertens, die het project Eko-demotuin voor De Kleine Aarde organiseert. Marie-José heeft ruime ervaring met ecologisch tuinieren. 'Het regelen en het organiseren spreken me erg aan.' Voor haar plezier studeert Marie-José Milieu-Natuurwetenschappen. Tot slot: Dagmar Kittelmann (niet op de foto) heeft eind februari afscheid genomen als teamleider communicatie van De Kleine Aarde. Na jaren van banen in de non-profit sector zoekt ze een nieuwe uitdaging in het bedrijfsleven.

LentEAanbieding

Deze klassiekers uit de EA-reeks zijn nog altijd bijzonder waardevol. *Granen op tafel*, *Toetjes zonder suiker* en *Zuivel* leveren u een schat aan informatie en recepten waarmee u de heerlijkste maaltijden op tafel tovert. Maak € 6,81 (inclusief verzendkosten) over op Postbankrekening 52730 van De Kleine Aarde in Bostel onder vermelding van "Lenteaanbieding".

WETENS (w) AARDIG

een nieuwe DKA-rubriek met milieutips

De provincie Noord-Brabant heeft in het kader van het programma "Leren voor een duurzame samenleving" De Kleine Aarde een subsidie gegeven voor het opzetten van een rubriek met milieutips.

In Wetens(w)aardig komen actuele onderwerpen aan bod die betrekking hebben op de speerpunten van De Kleine Aarde: tuinieren, voeding, bouwen & wonen en de Mondiale Voetafdruk. De rubriek komt tot stand in nauwe samenwerking met de Brabantse gemeenten Boxtel, Sint Oedenrode, Hilvarenbeek en Deurne en verschijnt éénmaal in de 14 dagen in "Het Brabants Centrum", "Midden Brabant", "De Hilverbode" en "Het Weekblad van Deurne".

Daarnaast is de rubriek te bekijken op www.dekleineaarde.nl/eko-tips.

NIEUWE VLONDER

Dierentuin hergebruikt autobanden

In de Zuid-Amerikaanse vogeltuon van het Noorder Dierenpark wordt de houten vlonder voor bezoekers vervangen door nieuw plankmateriaal, dat voor een groot deel is gemaakt van oude autobanden. Het park heeft uit oogpunt van milieuoverwegingen gekozen voor dit hergebruikt materiaal. Daarbij komt dat de nieuwe planken makkelijk schoon te houden zijn en bij slecht weer niet glad worden.

FOTO: ROOS VAN DER SANDEN

Zwangere vrouwen gezocht

Aandoeningen zoals allergieën en voedselovergevoeligheid en problemen in groei en gedrag komen tegenwoordig bij kinderen anders of vaker voor dan vroeger. De Universiteit van Maastricht onderzoekt samen met het Louis Bolk instituut mogelijke verbanden tussen deze

veranderingen en factoren van een bepaalde leefstijl of genetische aanleg. Hiermee hopen de onderzoekers de gezondheid van jonge kinderen in de toekomst te verbeteren. Voor dit KOALA-onderzoek (Kind, Ouder en gezondheid, Aandacht voor Leefwijzen en Aanleg), zijn 3600 zwangere vrouwen nodig. De Universiteit en het Louis Bolk instituut doen een beroep op lezeressen van De Kleine Aarde.

Voor het onderzoek zoekt men aanstaande moeders die maximaal 20 weken zwanger zijn. Moeder en kind(eren) zullen vanaf de zwangerschap tot en met de leeftijd van twee jaar worden gevolgd. Het onderzoek bestaat voornamelijk uit het invullen van vragenlijsten.

Aanmelden kan heel 2002 en begin 2003. Geïnteresseerd? Bel dan Ischa Kummeling van de Universiteit van Maastricht (043) 38 82 388 of Macheld Huber/Mirjam Matze van het Louis Bolk instituut (0343) 52 38 76.

Bescheidenheid siert

Nederlanders lijken zo begaan met milieu. Lijken. Een onderzoeksbureau heeft in zeven Europese landen gevraagd naar ideeën over milieubeleid. Fransen, Belgen, Spanjaarden, Italianen en Britten zien Duitsland als de meest milieubewuste Europeanen en dat vinden de Duitsers zelf ook. Maar liefst 35% van de Nederlanders vinden zichzelf het meest milieubewust. Dat is wonderlijk,

wanneer je het vergelijkt met de vragen over het eigen gedrag van de burgers. Nederland blijkt tot de middenmoot te horen op het gebied van afvalscheiding, waterbesparing en gebruik van gerecyclede producten. Verder worden Nederlanders voorbijgestreefd door Duitsers, Fransen en Italianen als het gaat om het aanschaffen van producten met een milieukeurmerk.

Drink meer biologische melk!

Biologische zuivelproducten beslaan slechts 2% van de schappen met zuivelproducten in de supermarkt. 'En het ziet er niet naar uit dat het aandeel gaat groeien', aldus directeur Olijslager van Friesland Coberco, marktleider voor zuivelproducten in Nederland. Onderzoek heeft aangetoond dat

consumenten de toegevoegde waarde van ecologische melk beperkt vinden, terwijl het wel 10 tot 20% duurder is. Blijkbaar is de consument niet bereid voor biologische melk te betalen. De ecologische melkplak, die de beperkte vraag tot gevolg heeft, wordt naar Engeland en Italië geëxporteerd.

Grenzeloos duurzame gemeente

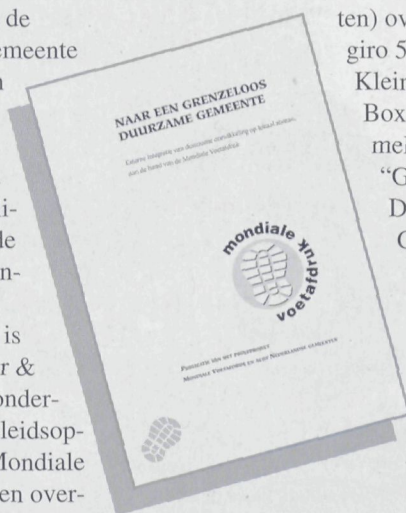
Acht Nederlandse gemeenten hebben meegewerkt aan een proefproject rondom de Mondiale Voetafdruk. Met de Mondiale Voetafdruk kan worden berekend hoeveel beslag een persoon, gemeente of land legt op de aarde reserves. Het proefproject is gecoördineerd door De Kleine Aarde. Het model van de Mondiale Voetafdruk biedt de gemeente hulp bij het duurzaam maken van hun lokaal beleid.

De ervaringen van deze gemeenten zijn neergelegd in een zojuist verschenen verslag, dat is gepubliceerd door De Kleine Aarde. In de verschillende hoofdstukken behandelt de publicatie de onderdelen waaruit de Mondiale Voetafdruk is opgebouwd, zoals voedsel, papier & afval en verkeer & vervoer. Per onderdeel staan een tiental concrete beleidsopties voor de verkleining van de Mondiale Voetafdruk beschreven. Ook is een over-

zicht van beschikbare literatuur en materiaal opgenomen.

Naar een grenzeloos duurzame gemeente; Externe integratie van duurzame ontwikkeling op lokaal niveau, aan de hand van de Mondiale Voetafdruk kunt u bestellen door € 8,- (inclusief verzendkosten)

over te maken op giro 52730 van De Kleine Aarde te Boxtel, met vermelding "Grenzeloos Duurzame Gemeente".

Kerk & duurzaamheid

Wie regelmatig met de trein reist heeft de nieuwe posters van Kerkinactie zeker gezien. Kerken in Actie werd in 1995 opgezet als een oecumenisch initiatief van tien zendings- en wereldddiaconale organisaties, waaronder de ICCO. Eind 2001 wij-

zigde men de naam in Kerkinactie en breidde de werkzaamheden uit. Deze organisatie start binnenkort, samen met Oikos en de projectgroep Kerk en Milieu van de Raad van Kerken, een energiebesparingsproject. De opzet van dit project is 100 huishoudens bijeen te brengen, die gaan proberen een jaar lang minstens 5% energie besparen. Zo hoopt men een duurzame levensstijl een stapje dichterbij te brengen. De folder "Gaaf u ook voor 5%?" geeft meer informatie. Aan te vragen via: www.kerkinactie.nl, stichting Oikos, tel.(030) 23 19 424 of Projectgroep Kerk en Milieu (030) 88 01 886.

WEB & WIJS

Duurzaam toerisme op het web

Duurzaam toerisme houdt in: bewuster reizen. Massatoerisme en vliegereizen naar exotische bestemmingen brengen ongewenste effecten met zich mee. Denk aan milieuvervuiling, schade aan natuurgebieden en een hoog energie verbruik. Wie "duurzaam" op vakantie wil, houdt hier rekening mee. Aandacht voor verantwoord vakantievieren neemt toe. De Verenigde Naties hebben 2002 uitgeroepen tot het "Jaar van het Ecotoerisme": een prima initiatief! Ook op het web is veel te vinden.

www.ddh.nl/duurzaam/toerisme de Nederlandse Duurzaam Toerisme site is een overzichtelijk startpunt met veel links.

www.uneptie.org is de Engelstalige website van de VN over ecotoerisme. Uitvoerig, saai, maar voor achtergrondinformatie over ecotoerisme is het een handige site.

www.duurzaamtoerisme.com is vanwege de taal en de duidelijke uitleg toegankelijker. Deze website wordt onderhouden door de leerstoel Duurzaam Toerisme van de Nationale Hogeschool voor Toerisme en Verkeer (NHTV) te Breda. De site bevat een lijst van keurmerken voor duurzaam toerisme en verwijzingen naar interessante onderzoeken.

www.xs4all.nl/~wzweers/dossiers/wandelen/ is een site die duurzaam toerisme in de praktijk brengt. Het genot van wandelen, in eigen land of buurlanden, wordt met verve beschreven. Veel links naar persoonlijke homepages van wandelaars en wandelorganisaties.

www.eceat.nl Het centrum voor eco agro toerisme in Amsterdam heeft een eenvoudige website, met vooral bestelmogelijkheden voor hun kampeergidsen en adressen van de Europese regiokantoren. Handig wanneer je al weet dat je op het platteland wilt logeren. Maar van de cursor volgende zwerm zwaluwen krijg je de zenuwen.

Een handige website gevonden? Mail naar: m.blom@dekleineaarde.nl

Wat doen gemeenten aan

DRIE VOORBEEDEN: BREDA, LEEUWARDEN EN BOXTEL

Wethouder de Werd: 'Breda is een mooie stad, met veel groen. Een extra stimulans om er zuinig op te zijn.'

KOPLOPER BREDA

Via dialoog naar samenwerking

Op Duurzame Dinsdag 4 september 2001 ontving wethouder Joop de Werd van Breda uit handen van minister Netelenbos de wisseltrofee behorende bij de Lokale Duurzaamheidsspiegel. Net als in het jaar 2000 heeft Breda de eerste prijs in de wacht gesleept als de meest duurzame gemeente van Nederland. Breda scoort het hoogst over het geheel van acht beleidsterreinen: algemeen beleid, duurzaam bouwen en afval, energie, groen en ruimte, internationale samenwerking, sociaal, verkeer en vervoer, water. Wethouder De Werd, met Onderwijs, Milieu en Districtsgewijs Werken in zijn portefeuille, licht in een vraaggesprek toe waarom zijn gemeente deze prijs verdiend heeft.

JOOST ANDRIK

DUURZAAMHEID?

'Op de beleidsterreinen groen, water en energie is Breda koploper. Onze goede score is vooral te danken aan het totaalbeleid', aldus een tevreden wethouder. 'Enkel op het terrein van internationale samenwerking scoort de gemeente niet maximaal. Ik zie daarin een uitdaging om onze ambities in positieve zin bij te stellen.'

Het uitblinken in integraliteit op basis van de "Stadsvisie" is volgens De Werd een belangrijk kenmerk van het beleid. Hij noemt hierbij het Waterplan en de Milieuvisie, die beide positief ontvangen zijn door alle fracties in de raadscommissies – met name ook vanwege het uitgebreide participatietraject. Verder heeft Breda vier ecologen en vier landschapsarchitecten in dienst. De Werd: 'Hun collega's vinden soms dat zij zich overal tegenaan bemoeien; het geeft echter wel aan hoe integraal wij proberen te werken.'

Gemeentebreed en regionaal

Op het terrein van ruimtelijke ordening wordt steeds goed op milieu gelet, evenals op veiligheid en leefbaarheid. Als gemeentelijke profilering wordt dit actief naar buiten gebracht. De gemeente maakt zich hier sterk voor. Zo is er intensief overleg met twee ministeries over het gebruik van AVI. Deze korrels van verbrand huisafval worden toegepast in de bedding van de A16 en HSL. Het gemeentebestuur wenst zekerheid dat het gebruik hiervan tot in lengte van dagen verantwoord is voor de omgeving.

Het begrip duurzaamheid wordt door steeds meer ambtenaren omarmd, bij de beleidsmakers én op de werkvloer. In de "repro" is zoveel op papier bespaard dat een kleine dertigduizend gulden geschonken kon worden aan het Brabants Landschap.

Voorbeeldfunctie

'Wij als lokale overheid geven al het goede voorbeeld', stelt De Werd en wijst daarbij op het nieuw te bouwen stadskantoor 1A. 'Je zult het straks niet direct zien, maar het kantoor wordt een toonbeeld van duurzaam bouwen'.

Milieuvriendelijkheid en energiebesparing staan in het gebouw voorop. Zo wordt er onder meer gebruik gemaakt van een geavanceerd systeem van koude- en warmtevoorziening, samen

met de burens: Chassé Theater en Holland Casino. Dit alles is het resultaat van goed overleg met deze twee bedrijven. De wethouder ziet een grote rol voor de gemeente weggelegd in het stimuleren van duurzaamheid bij bedrijven. Als voorbeeld noemt hij Van Melle. Dit bedrijf is niet alleen bekend als zoetwaren-

FOTO: RON HEDJ

Wethouder De Werd ontvangt de Lokale Duurzaamheidsspiegel van minister Netelenbos

Wat doen gemeenten aan DUURZAAMHEID?

producent, maar vervult ook een voortrekkersrol voor wat betreft het milieu, onder meer door het gebruik van zonne-energie. De gemeente maakt dankbaar gebruik van die rol. Zij stimuleert gesprekken en contacten om zo (duurzame) processen te initiëren.

Mooi en ingetogen

Dat de gemeente wat betreft duurzaamheid hoog scoort heeft volgens de wethouder ook met de stad zélf te maken. 'Breda is een moderne, ingetogen stad. Het is verder een mooie stad, met veel groen. Er is veel kwaliteit en dus heb je een extra stimulans om er zuinig op te zijn. Goed rentmeesterschap is dan eigenlijk niet zo moeilijk.'

De Werd vindt dat door overleg goede, zelfs betere resultaten geboekt kunnen worden.

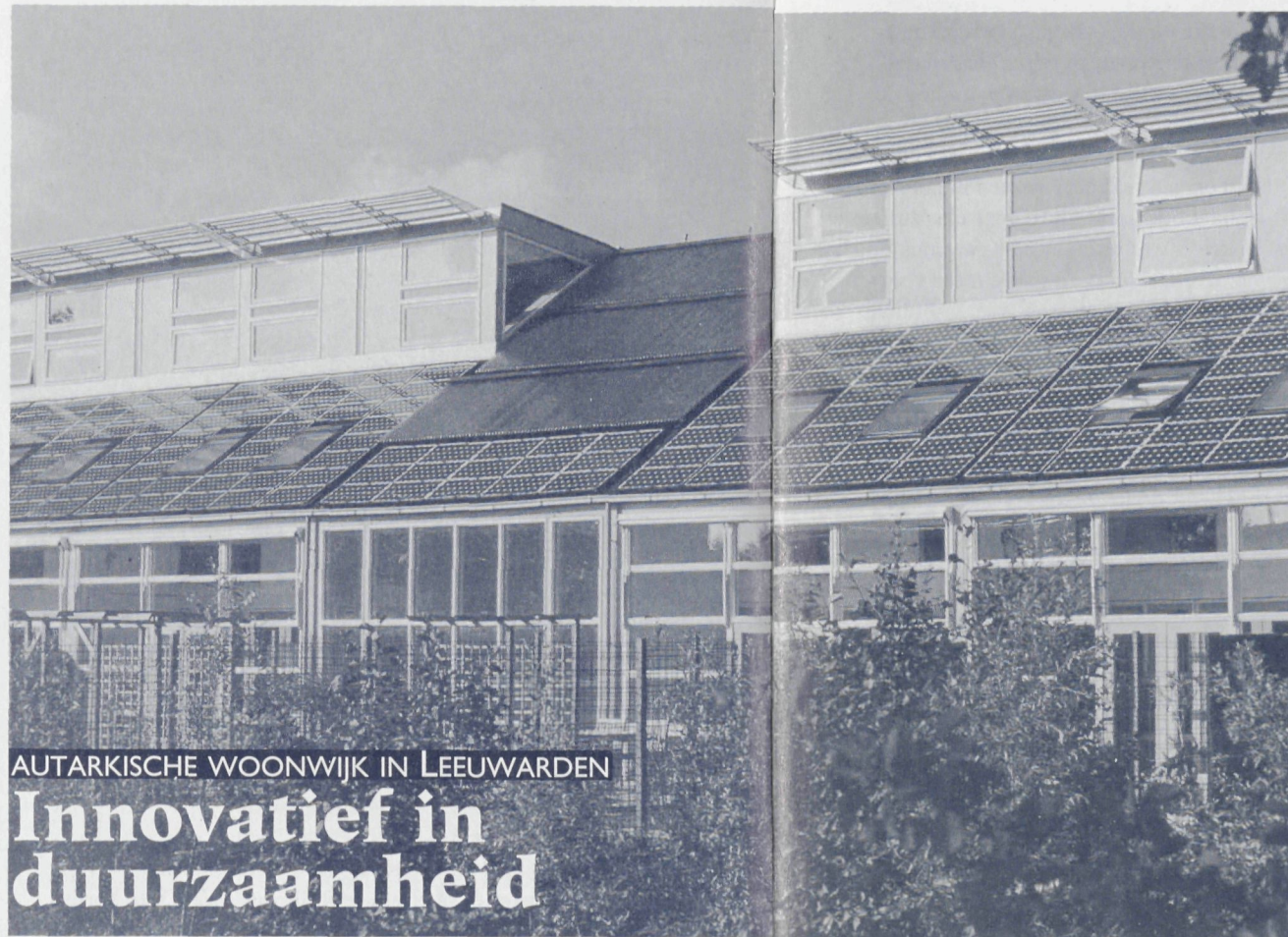
'Ik ben er van overtuigd dat je met projectontwikkelaars en bewonerscomités verder komt door overleg dan met het dwingen via allerlei regeltjes en richtlijnen. Via dialoog kom je tot optimale samenwerking wat weer leidt tot goede producten en diensten', vat de bestuurder samen.

Interactie met belanghebbenden

In Breda is een grote rol weggelegd voor de participatie van de burger. De term Lokale Agenda 21 wordt niet gehanteerd, in de uitvoering wordt er wel degelijk in de geest ervan gewerkt. Een breed scala van maatschappelijke organisaties was én is betrokken bij de Lokale Duurzaamheidsspiegel. Een positief neveneffect van dit alles is de herkenbaarheid naar buiten toe. 'Het geeft de burger inzicht dat het bestuur goed bezig is.'

Anders samenwerken

De Werd (VVD) is wethouder sinds september 2000 en was daarvoor werkzaam in het bedrijfsleven. Persoonlijk betekent de portefeuille Milieu voor hem dat zijn betrokkenheid bij het milieu flink is toegenomen. 'Duurzaamheid moet zich bewijzen. De samenleving is aan het veranderen. De overheid moet niet zo bevoogden, iets wat op milieugebied veel te veel gebeurd is. We hebben te maken met mondige burgers.'

AUTARKISCHE WOONWIJK IN LEEUWARDEN

Innovatief in duurzaamheid

Energiezuinige woningen, gemeentelijke inkoop van groene stroom of ondertekening van het klimaatconvenant. Vrijwel elke vooruitstrevende gemeente kan wel een of meerdere aspecten in haar gebied aanwijzen. Leeuwarden gaat verder. Niet alleen heeft zij de doelstelling van het Rijk overgenomen, ook wil zij samen met andere noordelijke gemeenten grootschalig zonnepanelen introduceren en een nieuwe autarkische wijk laten neerzetten die zichzelf vrijwel geheel van eigen stroom, warmte en water voorziet.

TSEARD ZOETHOUT

Gemeente Leeuwarden heeft zich de laatste jaren sterk onderscheiden van andere gemeenten door de innovatieve aanpak op gebied van duurzaamheid. Zonder er in het begin erg in te hebben, realiseerde men in 1998 twee projecten die ook landelijk veel opzien baarden: een aantal energieneutrale woningen in het nieuwe Havank- en Pieter Christiaanpark die evenveel energie produceren als ze op jaarbasis vragen. Dergelijke projecten zijn er mede voor verantwoordelijk geweest dat Leeuwarden zich steeds meer als energiezuinige gemeente ging profileren en vanaf die tijd jaarlijks landelijke energieprijzen won. Uniek aan de gemeente is volgens energiecoördinator Bouwe de Boer dat Leeuwarden de doelstellingen van het Rijk – binnen 10 jaar 10% reductie van het broeikasgas CO₂, waarvan 4% opwekking van energie uit duurzame bronnen – rechtstreeks in het gemeentelijk beleidsplan heeft vertaald. 'Om dat te behalen,

hebben we drie speerpunten aangewezen', vertelt De Boer. 'Windenergie in clusters en op bedrijfsterreinen, fotovoltaïsche energie (PV) en zonneboilers. Mede omdat we windturbines wegens vliegbasis Leeuwarden waarschijnlijk niet hoger mogen bouwen dan 40 m, heeft de raad zich uitgesproken dit vooral te realiseren in de gebouwde omgeving. Bij het huidige convenant van 10.000 m² PV lopen we tegen grenzen aan. Samen met een aantal andere noordelijke gemeenten kijken we nu naar mogelijkheden binnen vijf jaar 150.000 m² PV-panelen te plaatsen. Dat zou er toe kunnen leiden dat een PV-systeem zich binnen tien jaar kan terugverdienen.'

Autarkische wijk

Naast projecten in de bestaande bouw – zo loopt in de Vossenparkwijk een wedstrijd om 10% CO₂ in één jaar tijd te besparen waarmee de wijkvereniging bijna 50.000 euro kan winnen – krijgt duurzaamheid in de nieuwbouw aandacht. Voor de nieuwbouwwijk in Leeuwarden-Zuid (circa 5000 woningen) wil de stad zelfs 50% op CO₂ emissies besparen. 'In het gehele gebied zullen natuur en landschap belangrijke thema's zijn. We laten de wijk als het ware rondom natuurwaarden bouwen, een wereld van verschil met vroegere stedelijke planning. Zo wordt het natuurlijk waterpeil zoveel mogelijk bewaard en wordt de vrijgekomen grond ook weer in het gebied gebruikt', aldus De Boer. Gerk-Jan Kuipers, duurzaamheidcoördinator van de stad, vult aan met: 'Plezierig wonen is heel belangrijk. Naast sociaal-economische factoren betrekken we ook nadrukkelijk ecologische aspecten en participatie van de bevolking in de ontwikkeling van Leeuwarden.'

Het meest opvallende onderdeel van Leeuwarden-Zuid is het waterrijke gebied van circa 1500 woningen. Daarvoor bestaat de intentie het concept "Autarkie.nl" van onder meer Buro Park en een aantal architectenbureaus uit te werken. Dat concept, voortgekomen uit het project "amfibisch wonen" van architectenbureau Schie 2.0 en Buro Park, gaat ervan uit dat wonen geheel van de bestaande infrastructuur ontkoppeld kan worden door het afval te hergebruiken en energie, warmte en (drink)water zelf te produceren. Communicatie zal via een mobiel netwerk geschieden terwijl de woningen verder zullen worden in-

Wat doen gemeenten aan

producent, maar vervult ook een voortrekkersrol voor wat betreft het milieu, onder meer door het gebruik van zonne-energie. De gemeente maakt dankbaar gebruik van die rol. Zij stimuleert gesprekken en contacten om zo (duurzame) processen te initiëren.

Mooi en ingetogen

Dat de gemeente wat betreft duurzaamheid hoog scoort heeft volgens de wethouder ook met de stad zélf te maken. 'Breda is een moderne, ingetogen stad. Het is verder een mooie stad, met veel groen. Er is veel kwaliteit en dus heb je een extra stimulans om er zuinig op te zijn. Goed rentmeesterschap is dan eigenlijk niet zo moeilijk.'

De Werd vindt dat door overleg goede, zelfs betere resultaten geboekt kunnen worden.

'Ik ben er van overtuigd dat je met projectontwikkelaars en bewonerscomités verder komt door overleg dan met het dwingen via allerlei regeltjes en richtlijnen. Via dialoog kom je tot optimale samenwerking wat weer leidt tot goede producten en diensten', vat de bestuurder samen.

Interactie met belanghebbenden

In Breda is een grote rol weggelegd voor de participatie van de burger. De term Lokale Agenda 21 wordt niet gehanteerd, in de uitvoering wordt er wel degelijk in de geest ervan gewerkt. Een breed scala van maatschappelijke organisaties was én is betrokken bij de Lokale Duurzaamheidsspiegel. Een positief neveneffect van dit alles is de herkenbaarheid naar buiten toe. 'Het geeft de burger inzicht dat het bestuur goed bezig is.'

Anders samenwerken

De Werd (VVD) is wethouder sinds september 2000 en was daarvoor werkzaam in het bedrijfsleven. Persoonlijk betekent de portefeuille Milieu voor hem dat zijn betrokkenheid bij het milieu flink is toegenomen. 'Duurzaamheid moet zich bewijzen. De samenleving is aan het veranderen. De overheid moet niet zo bevoogden, iets wat op milieugebied veel te veel gebeurd is. We hebben te maken met mondige burgers.'

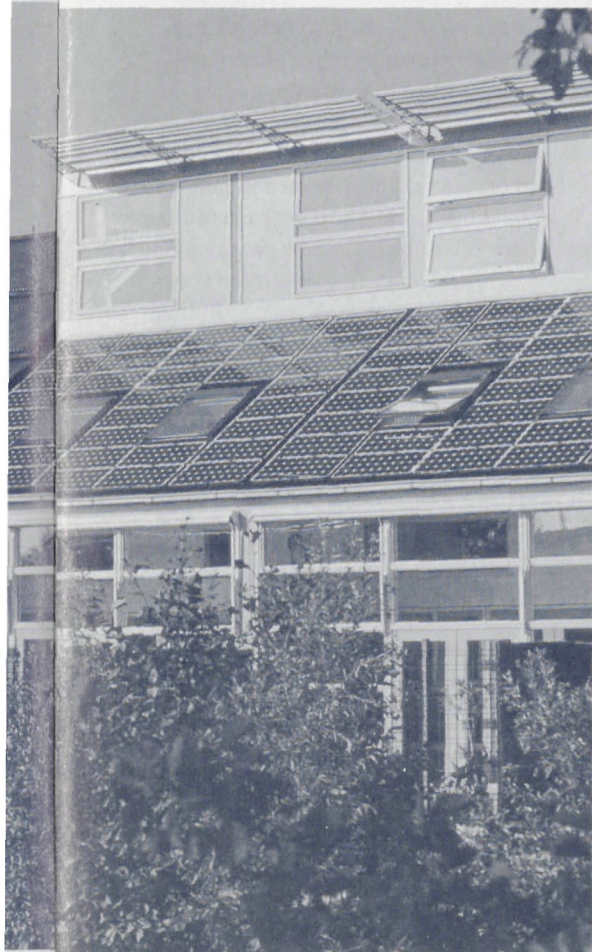
AUTARKISCHE WOONWIJK IN LEEUWARDEN

Innovatief in duurzaamheid

Energiezuinige woningen, gemeentelijke inkoop van groene stroom of ondertekening van het klimaatconvenant. Vrijwel elke vooruitstrevende gemeente kan wel een of meerdere aspecten in haar gebied aanwijzen. Leeuwarden gaat verder. Niet alleen heeft zij de doelstelling van het Rijk overgenomen, ook wil zij samen met andere noordelijke gemeenten grootschalig zonnepanelen introduceren en een nieuwe autarkische wijk laten neerzetten die zichzelf vrijwel geheel van eigen stroom, warmte en water voorziet.

TSEARD ZOETHOUT

DUURZAAMHEID?

Gemeente Leeuwarden heeft zich de laatste jaren sterk onderscheiden van andere gemeenten door de innovatieve aanpak op gebied van duurzaamheid. Zonder er in het begin erg in te hebben, realiseerde men in 1998 twee projecten die ook landelijk veel opzien baarden: een aantal energieneutrale woningen in het nieuwe Havank- en Pieter Christiaanpark die evenveel energie produceren als ze op jaarbasis vragen. Dergelijke projecten zijn er mede voor verantwoordelijk geweest dat Leeuwarden zich steeds meer als energiezuinige gemeente ging profileren en vanaf die tijd jaarlijks landelijke energieprijzen won.

Uniek aan de gemeente is volgens energiecoördinator Bouwe de Boer dat Leeuwarden de doelstellingen van het Rijk – binnen 10 jaar 10% reductie van het broeikasgas CO₂, waarvan 4% opwekking van energie uit duurzame bronnen – rechtstreeks in het gemeentelijk beleidsplan heeft vertaald. ‘Om dat te behalen,

hebben we drie speerpunten aangewezen’, vertelt De Boer. ‘Windenergie in clusters en op bedrijfsterreinen, fotonvoltaïsche energie (PV) en zonneboilers. Mede omdat we windturbines wegens vliegbasis Leeuwarden waarschijnlijk niet hoger mogen bouwen dan 40 m, heeft de raad zich uitgesproken dit vooral te realiseren in de gebouwde omgeving. Bij het huidige convenant van 10.000 m² PV lopen we tegen grenzen aan. Samen met een aantal andere noordelijke gemeenten kijken we nu naar mogelijkheden binnen vijf jaar 150.000 m² PV-panelen te plaatsen. Dat zou er toe kunnen leiden dat een PV-systeem zich binnen tien jaar kan terugverdienen.’

Autarkische wijk

Naast projecten in de bestaande bouw – zo loopt in de Vossenparkwijk een wedstrijd om 10% CO₂ in één jaar tijd te besparen waarmee de wijkvereniging bijna 50.000 euro kan winnen – krijgt duurzaamheid in de nieuwbouw aandacht. Voor de nieuwbouwwijk in Leeuwarden-Zuid (circa 5000 woningen) wil de stad zelfs 50% op CO₂ emissies besparen. ‘In het gehele gebied zullen natuur en landschap belangrijke thema’s zijn. We laten de wijk als het ware rondom natuurwaarden bouwen, een wereld van verschil met vroegere stedelijke planning. Zo wordt het natuurlijk waterpeil zoveel mogelijk bewaard en wordt de vrijgekomen grond ook weer in het gebied gebruikt’, aldus De Boer. Gerk-Jan Kuipers, duurzaamheidscoördinator van de stad, vult aan met: ‘Plezierig wonen is heel belangrijk. Naast sociaal-economische factoren betrekken we ook nadrukkelijk ecologische aspecten en participatie van de bevolking in de ontwikkeling van Leeuwarden.’

Het meest opvallende onderdeel van Leeuwarden-Zuid is het waterrijke gebied van circa 1500 woningen. Daarvoor bestaat de intentie het concept “Autarkie.nl” van onder meer Buro Park en een aantal architectenbureaus uit te werken. Dat concept, voortgekomen uit het project “amfibisch wonen” van architectenbureau Schie 2.0 en Buro Park, gaat ervan uit dat wonen geheel van de bestaande infrastructuur ontkoppeld kan worden door het afval te hergebruiken en energie, warmte en (drink)water zelf te produceren. Communicatie zal via een mobiel netwerk geschieden terwijl de woningen verder zullen worden in-

Wat doen gemeenten aan DUURZAAMHEID?

gepast in de ecologische en geomorfologische situatie van het landschap. 'Autarkie gaat daarmee een stap verder dan alleen de aandacht voor energieprestaties en materiaalgebruik. Decentrale oplossingen door het gebruik van zon, wind en water zijn veel duurzamer dan de meest innovatieve Vinex-wijk die toch altijd door de ondergrondse infrastructuur wordt gedomineerd, zeker wanneer de woningen een synergie met de omgeving aangaan', aldus Dennis Moet van Buro Park.

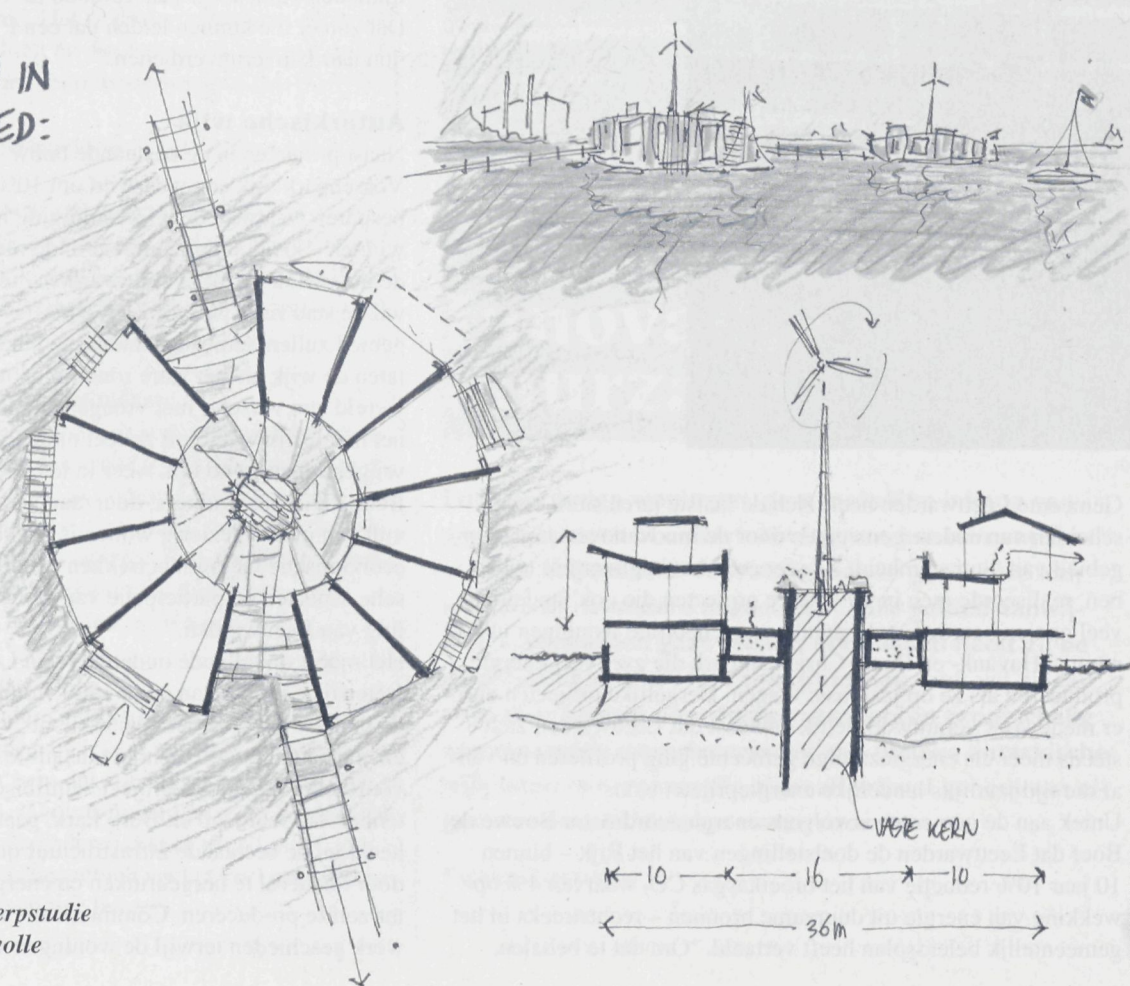
Haalbaarheid

Uitgewerkt zijn de plannen voor de autarkische wijk nog niet. Weliswaar heeft de gemeente positief op het concept gereageerd, maar hoe het waterrijke deel eruit gaat zien, staat verre van vast. Een haalbaarheidsonderzoek zal uitsluitsel moeten geven of en hoeveel PV-systemen er geplaatst kunnen worden, of

een biomassavergistingsinstallatie op wijkniveau à la Lanxmeer tot de mogelijkheden behoort, of en op welke wijze elektriciteit kan worden opgeslagen (aan accu's kleven bezwaren) en hoe de decentrale drinkwatervoorziening wordt vormgegeven. Voor Dennis Moet tonen de autarkische ontwerpprincipes een nieuwe wijze van comfortabel en aantrekkelijk wonen in het groen en op het water. 'In de praktijk', zegt hij realistisch, 'zullen we een interactie zien tussen de ontwerpprincipes en de omgeving waarin we zullen inspelen op de graad van infrastructurele voorzieningen. Ook voor Leeuwarden ligt weinig vast. Wél is Bouwe de Boer enthousiast over de autarkische wijk: 'Het spannende van deze tijd is dat er zeer veel verandert. En dit concept biedt veel mogelijkheden. Het is immers niet alleen flexibel maar tegelijkertijd ook bijzonder duurzaam', besluit de energiecoördinator.

WATERWONINGEN IN BUITENDIJKS GEBIED: DE BLOEM

COMPACT BOUWEN
BESCHUTTE KERN/HOF
DYNAMISCH: ↑↓
EIGEN EILAND
WINDMOLEN: OPEN WATER
PASSIEVE ZONNEENERGIE
LICHT BOUWEN → DRYVEN

Tekeningen van de ontwerpstudie
Autarkisch leefmilieu Zwolle

BOXTEL EEN GOEDE TWEEDE

Kleine gemeente groot in duurzaamheid

FOTO: GEMEENTE BOXTEL

Bij de Duurzaamheidsspiegel in 2001, een meting door de Nationale Commissie voor internationale samenwerking en Duurzame Ontwikkeling (NCDO) naar duurzaamheid onder Nederlandse gemeenten, kreeg de relatief kleine gemeente Bortel met 30.000 inwoners de tweede prijs. Hiermee kreeg Bortel loon naar werken. Al jarenlang staat in deze Brabantse gemeente het beleid voor een groot deel in het teken van duurzame ontwikkeling, met speciale aandacht voor de Lokale Agenda 21. Voor burgemeester Van Homelen beperkt milieubeleid zich niet tot de eigen gemeentegrenzen. Uitwisselen van kennis en projecten in het buitenland vindt hij minstens zo belangrijk.

CHANTAL OVERGAAUW

Milieu heeft in de gemeente Bortel al vele jaren een prominente rol. De laatste jaren is het begrip milieu vervangen door de bredere term duurzaamheid. Dat dekt de lading beter, ook omdat duurzaamheid veel te maken heeft met ontwikkelingsvraagstukken. Om die reden werd in 1992 de werkgroep Mondiaal denken, Lokaal handelen omgevormd tot een Platform voor Duurzame Ontwikkeling. De ondertekening van het

Klimaatverbond in 1992 (waarbij wordt gestreefd naar een reductie van de CO₂-uitstoot van 50% in 2010 ten opzichte van 1987), verstevigde de basis voor een gemeentelijk duurzaamheidsbeleid.

Met de ondertekening van het Handvest van Aalborg in 1997 werd Bortel formeel deelnemer aan de *European Sustainable Cities and Towns Campaign*. Al twee jaar eerder had Bortel gekozen voor deelname aan de Lokale Agenda 21, een lokaal actieplan naar aanleiding van de conferentie in Rio de Janeiro. Allerlei milieuprojecten vloeien hieruit voort: fietsroutes moeten het autogebruik in Bortel terugdringen en vlakbij De Kleine Aarde verrijst In Goede Aarde. Dit is een ecologische woonwijk met ecologische snuffjes als gebiedsgebonden water, duurzame bouwmaterialen en alternatieve energie, die naar verwachting af is in 2007.

Energiespiegel

De Lokale Agenda 21 wordt vooral gedragen door burgers. Zo zitten in de Werkgroep Lokale Agenda 21 onder meer vertegenwoordigers van het Platform voor Duurzame Ontwikkeling, de kerken, de natuurwerkgroep en vrouwenorganisaties. 'Een gemeente staat dichtbij de burger en kan dus een grote bijdrage leveren aan de ontwikkeling van milieubewustzijn. Maar de overheid kan niet alles doen. Er moet een draagvlak zijn voor beleid

Wat doen gemeenten aan

gepast in de ecologische en geomorfologische situatie van het landschap. 'Autarkie gaat daarmee een stap verder dan alleen de aandacht voor energieprestaties en materiaalgebruik. Decentrale oplossingen door het gebruik van zon, wind en water zijn veel duurzamer dan de meest innovatieve Vinex-wijk die toch altijd door de ondergrondse infrastructuur wordt gedomineerd, zeker wanneer de woningen een synergie met de omgeving aangaan', aldus Dennis Moet van Buro Park.

Haalbaarheid

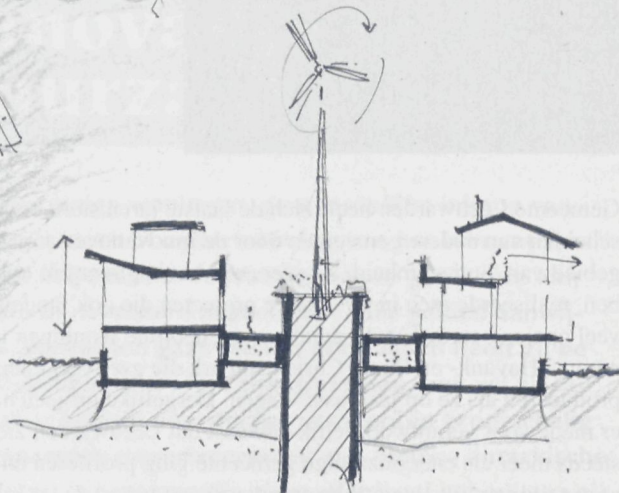
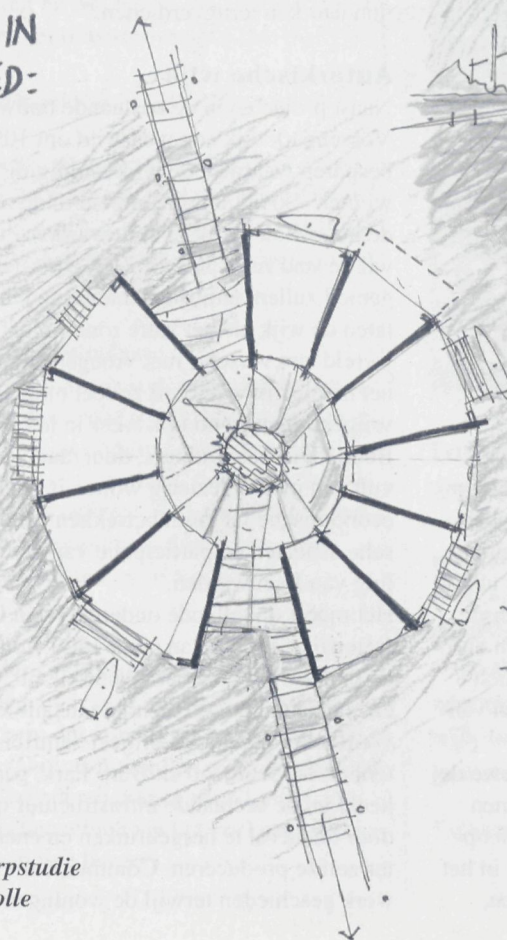
Uitgewerkt zijn de plannen voor de autarkische wijk nog niet. Weliswaar heeft de gemeente positief op het concept gereageerd, maar hoe het waterrijke deel eruit gaat zien, staat verre van vast. Een haalbaarheidsonderzoek zal uitsluitsel moeten geven of en hoeveel PV-systemen er geplaatst kunnen worden, of

een biomassavergistingsinstallatie op wijkniveau à la Lanxmeer tot de mogelijkheden behoort, of en op welke wijze elektriciteit kan worden opgeslagen (aan accu's kleven bezwaren) en hoe de decentrale drinkwatervoorziening wordt vormgegeven.

Voor Dennis Moet tonen de autarkische ontwerpprincipes een nieuwe wijze van comfortabel en aantrekkelijk wonen in het groen en op het water. 'In de praktijk', zegt hij realistisch, 'zullen we een interactie zien tussen de ontwerpprincipes en de omgeving waarin we zullen inspelen op de graad van infrastructurele voorzieningen. Ook voor Leeuwarden ligt weinig vast. Wél is Bouwe de Boer enthousiast over de autarkische wijk: 'Het spannende van deze tijd is dat er zeer veel verandert. En dit concept biedt veel mogelijkheden. Het is immers niet alleen flexibel maar tegelijkertijd ook bijzonder duurzaam', besluit de energiecoördinator.

WATERWONINGEN IN BUITENDIJKS GEBIED: DE BLOEM

COMPACT BOWEN
BESCHUTTE KERN/HOF
DYNAMISCH: ↑ ↓
EIGEN EILAND
WINDMOLEN: OPEN WATER
PASSIEVE ZONNEENERGIE
LICHT BOWEN → DRIVEN

← 10 — 16 — 10 →
← 36m →

Tekeningen van de ontwerpstudie
Autarkisch leefmilieu Zwolle

ILLUSTRATIE: ATTICA ARCHITECTEN

DUURZAAMHEID?

FOTO: GEMEENTE BOXTEL

BOXTEL EEN GOEDE TWEDE

Kleine gemeente groot in duurzaamheid

Bij de Duurzaamheidsspiegel in 2001, een meting door de Nationale Commissie voor internationale samenwerking en Duurzame Ontwikkeling (NCDO) naar duurzaamheid onder Nederlandse gemeenten, kreeg de relatief kleine gemeente Boxtel met 30.000 inwoners de tweede prijs. Hiermee kreeg Boxtel loon naar werken. Al jarenlang staat in deze Brabantse gemeente het beleid voor een groot deel in het teken van duurzame ontwikkeling, met speciale aandacht voor de Lokale Agenda 21. Voor burgemeester Van Homelen beperkt milieubeleid zich niet tot de eigen gemeentegrenzen. Uitwisselen van kennis en projecten in het buitenland vindt hij minstens zo belangrijk.

CHANTAL OVERGAUW

Milieu heeft in de gemeente Boxtel al vele jaren een prominente rol. De laatste jaren is het begrip milieu vervangen door de bredere term duurzaamheid. Dat dekt de lading beter, ook omdat duurzaamheid veel te maken heeft met ontwikkelingsvraagstukken. Om die reden werd in 1992 de werkgroep Mondiaal denken, Lokaal handelen omgevormd tot een Platform voor Duurzame Ontwikkeling. De ondertekening van het

Klimaatverbond in 1992 (waarbij wordt gestreefd naar een reductie van de CO₂-uitstoot van 50% in 2010 ten opzichte van 1987), verstevigde de basis voor een gemeentelijk duurzaamheidsbeleid.

Met de ondertekening van het Handvest van Aalborg in 1997 werd Boxtel formeel deelnemer aan de *European Sustainable Cities and Towns Campaign*. Al twee jaar eerder had Boxtel gekozen voor deelname aan de Lokale Agenda 21, een lokaal actieplan naar aanleiding van de conferentie in Rio de Janeiro. Allerlei milieuprojecten vloeien hieruit voort: fietsroutes moeten het autogebruik in Boxtel terugdringen en vlakbij De Kleine Aarde verrijst In Goede Aarde. Dit is een ecologische woonwijk met ecologische snuffjes als gebiedsgebonden water, duurzame bouwmaterialen en alternatieve energie, die naar verwachting af is in 2007.

Energiespiegel

De Lokale Agenda 21 wordt vooral gedragen door burgers. Zo zitten in de Werkgroep Lokale Agenda 21 onder meer vertegenwoordigers van het Platform voor Duurzame Ontwikkeling, de kerken, de natuurwerkgroep en vrouwenorganisaties. 'Een gemeente staat dichtbij de burger en kan dus een grote bijdrage leveren aan de ontwikkeling van milieubewustzijn. Maar de overheid kan niet alles doen. Er moet een draagvlak zijn voor beleid

"Bomen planten voor Ethiopië"

FOTO: NIEUWSBLAD BRABANTS CENTRUM

en de bereidheid om mee te werken', vindt burgemeester Van Homelen.

De gemeente Boxtel ondersteunt door geld vrij te maken voor projecten, zoals gesubsidieerde zonnepanelen, het ophalen van oud papier en het goedkoop verstrekken van waterbesparende regentonnen. Verder geeft ze informatie in de vorm van een katern met alternatieven voor een duurzame leefstijl in de gemeentegids en milieutips in de lokale pers.

Voor de werkgroep Lokale Agenda 21 is een ambtelijk secretaris aangesteld die weliswaar werkzaam is bij de afdeling Milieu, maar contacten heeft met de andere gemeentelijke afdelingen. Mede hierdoor komt milieu binnen het hele gemeentelijk apparaat op de agenda. Zo is het ophalen van oud papier door instellingen en verenigingen een project van de afdeling Openbare Werken en heeft de afdeling Ondersteuning het initiatief genomen alle stukken op kringlooppapier te printen. 'De ambtelijk secretaris zelf kwam met het idee in de hal van het gemeentehuis een Energiespiegel te plaatsen', vertelt Van Homelen. Aan deze spiegel is het energiegebruik binnen het gemeentehuis af te lezen.

Meierij

Naast de Lokale Agenda 21 is er sprake van een "regionale" Agenda 21. Begin 2000 ontstond een Innovatieplatform Duurzame Meierij met vertegenwoordigers uit gemeenten, natuur- en milieuorganisaties, de landbouw en de Lokale Agenda 21. De Meierij is het gebied tussen Eindhoven, Tilburg en 's-Hertogenbosch waar de overheid het waardevol cultuurlandschap wil beschermen. Onderdeel van de Meierij is Het Groene Woud, een waterrijk natuurgebied van 7.000 hectare dat ont-

staat door natuurgebieden met elkaar te verbinden. Boeren in Het Groene Woud krijgen steun bij omschakeling naar biologische landbouw.

Wat Van Homelen betreft reikt de Lokale Agenda 21 verder dan Nederland. In 2000 werd burgers gevraagd op open plaatsen in Boxtel bomen aan te planten en daarvoor een bepaald bedrag te betalen. Met een gedeelte van de opbrengst worden in Ethiopië ook bomen aangeplant. Een deel van het bedrag dat inwoners voor een regenton betalen, gaat naar Ethiopië waar reservoirs worden aangelegd voor droge tijden. Welvaart, welzijn en milieu gaan volgens de gemeente hand in hand. 'Maar een voorwaarde voor het bieden van ontwikkelingshulp is dat wij met elkaar leren zuinig te zijn met wat we hebben. We kunnen niet ons westers consumptiepatroon overdragen en de natuurlijke hulpbronnen laten uitputten, zoals wij dat jarenlang hebben gedaan', aldus Van Homelen.

Een ander aspect van de internationale contacten is de uitwisseling van kennis en ervaring. Van sommige landen kan Nederland heel wat leren, want gemeten aan de Ecologische Voetafdruk leven wij op heel grote voet, de inwoners van Boxtel overschrijden met 4,8 hectare per inwoner zelfs het landelijk gemiddelde van 4,7 hectare.

'Dat kan beter, maar het halen van de eerste plaats op de Duurzaamheidspiegel van de NCDO is geen doel op zich', zegt Van Homelen. 'Het belangrijkste is dat duurzaamheid aandacht krijgt binnen de lokale gemeenschap. De uitwisseling van ervaring tussen gemeenten stimuleert een duurzame wereld. Het bevordert het bewustzijn op mondiaal niveau. En daaruit vloeien vervolgens concrete projecten voort.'

COLUMN

KOOS DIJKSTERHUIS

Zuivere poep

Iedere baby jaagt er gemiddeld 5.000 luiers door, voor hij zindelijk is. De baby's van Nederland zorgen samen ieder jaar voor 1 miljard luiers, 150 miljoen kilo, 10.000 volle vrachtwagens. De alternatieven slaan niet aan. Ook wij hebben het geprobeerd met katoenen luiers. Dat wassen is een klus, maar à la. Dat ze door het vele wassen stug en hard worden, is vervelender. Je wilt die tere babybissen toch ontzien. Dat ze vaker doorlekken is vooral 's nachts vervelend. Wegwerpluiers zijn een verademing met schuldgevoel. Katoenen luiers zijn getob met een rein geweten. Een droge wegwerpluier bestaat uit papier met een laagje plastic. Al jaren vraag ik me af waarom ze die dingen niet maken van kringlooppapier en met afbreekbaar plastic, zodat ze in de gft-bak kunnen. Zeker nu in de landbouw het tekort aan compost groeit, waar het kunstmest kan verdringen, lijken poepluiers een aanwinst voor de groene bak. Nu worden ze verbrand.

FOTO: REYER BOXEM

Koos Dijksterhuis, publicist en oud-eindredacteur van De Kleine Aarde.

Ik liet me al die jaren bedotten. Luiers van kringlooppapier bestaan al; ze zijn te koop bij eko-kruideniers. Een weggegoorpen luier bestaat voor slechts zes procent uit plastic, dat uit de compostberg gezeefd kan worden. De rest is poep, pies en papier en die zijn alle drie uitstekend composteerbaar. Babypoep

is een van de zuiverste compost-grondstoffen die men zich kan wensen. Die luiers kunnen dus al jaren in de gft-bak, ware het niet dat dit verboden is. Geen salmonella of spoelworm overleeft compostering. Toch verbiedt een fossiele wet uit de tijd dat we onze poepdoos over de slaplantjes leegden elk hergebruik van mensenpoep ter voorkoming van besmetting. Kippen- en varkensmest daarentegen mag ongecomposteerd de akkers worden ingespoten, met ziektekiemen en antibiotica en al.

Ouders van baby's: overtreedt de poepwet en deponeer wegwerpluiers in de gft-bak!

EcoCrypto DOOR HANS ALLART

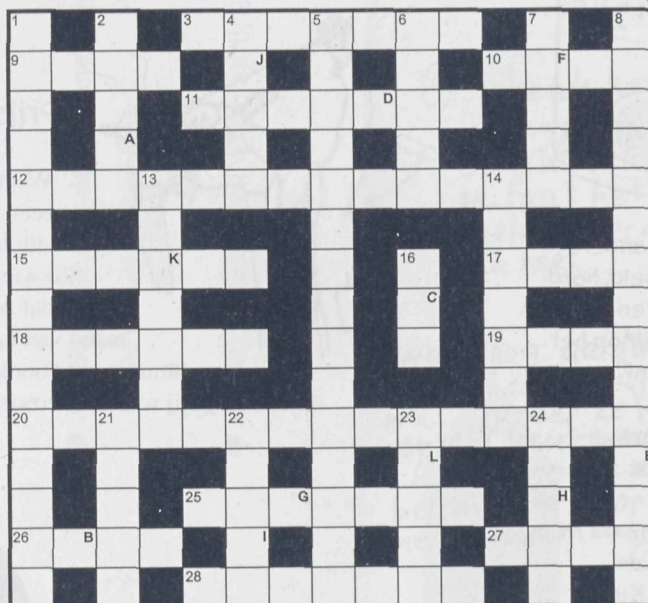
Horizontaal

- 3 Plaats van 1 vogel slechts (7)
- 9 Een meisje op het oog hebben (4)
- 10 Topgemeente (4)
- 11 Is Bruna dan wel giftig? (7)
- 12 Bijvoorbeeld stroomvreten (15)
- 15 Vies deftig (6)
- 17 Houding in de soep (4)
- 18 Discussietemperatuur (6)
- 19 Niet-vijandige inval (4)
- 20 Organische ziekte (15)
- 15 2,27 Eurocent (7)
- 26 Is nu van ons allemaal (4)
- 27 Topgetal (4)
- 28 Ruim op, die route; dat vervlakt (7)

Oplossing winternummer vinexwoning

Horizontaal: 1 bodemschatten; 7 kans-arm; 8 oogarts; 10 verbeuren; 11 est; 12 cru; 17 champagnekoeler; 18 olm; 21 wel; 22 chipolata; 23 kriecken; 25 knalgas; 26 non-activiteit

Verticaal: 1 brandschilderen; 2 examen; 3 som; 4 hbo; 5 tegoed; 6 natuurreserveaat; 9 oefenstof; 13 ama; 14 lam; 15 ski; 16 zet; 19 chakra; 20 straat; 24 nut; 25 KTV

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

De letters A t/m L vormen de oplossing.

Zend uw oplossing vóór maandag 15 april naar Redactie De Kleine Aarde, Postbus 151, 5280 AD Boxtel en u dingt mee naar een kleine verrassing van de Kleine Aarde.

U kunt oplossingen niet telefonisch doorgeven, noch kunt u corresponderen over de uitslag. Veel puzzelplezier!

Verticaal

- 1 Hier begint 1 verticaal (15)
- 2 Dat gooï je uit om ergens naar te hengelen (5)
- 4 Geveerd vogelproduct in het paleis (5)
- 5 Cent tot en met 5 gulden kunnen daar nu in (15)
- 6 Nog voor de volledige lof (5)
- 7 Conclusie: bron van heden (5)
- 8 Ook een taak van de uitvaart verzorger? (15)
- 13 Daar vliegt alleen frisse lucht door (7)
- 14 Kruiende voetballer uit de Betuwe (7)
- 16 Kort alfabet (3)
- 21 Dat kan er ook nog wel bij (5)
- 22 Trip om van te huilen (5)
- 23 Gezichtsroom (5)
- 24 Positieve slechte verstandhouding (5)

Winnaars winternummer

C. Eisinga, Breda (hoofdprijs); A. Jurling, Eindhoven en K. van Dijk uit Enschede (troostprijzen). U ontvangt uw prijs zo spoedig mogelijk.

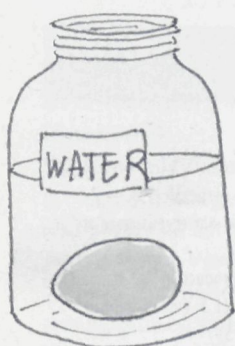
Even voorstellen!

Mijn naam is Ecco Eko! En ik heb deze pagina's speciaal voor jou gemaakt! Ga er maar mee aan de slag. Duik in je laboratorium of word kok of uitvinder! Je kunt ook meedoen met de prijsvraag. Laat je me na afloop weten wat je ervan vond? In het volgende nummer ben ik er weer!

Een zuur eitje

Jammer, dat het in april zo vaak regent. Maar je hebt nu wel tijd genoeg om binnen wat proefjes te doen! En nu we het toch over regen hebben...

Neem 2 lege jampotjes

Doe in het ene een ongepeld, hardgekookt ei en water. Schrijf op een etiketje "water"

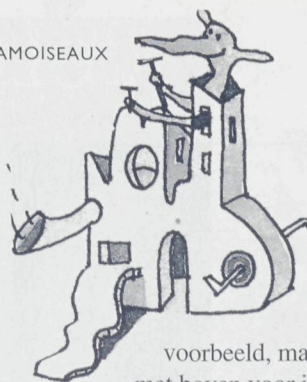
Doe in het andere een ongepeld, hardgekookt ei en natuurazijn. Schrijf op het etiket "azijn"

Wacht een paar uur en kijk morgen en overmorgen nog eens. Wat zie je? Hoe komt dat, denk je?

Je kunt ook andere voorwerpen testen, zoals bladeren of een stukje bot. Net als in een eierschaal zit in bot veel kalk. Kun je raden wat er gebeurt als je een botje in azijn legt?

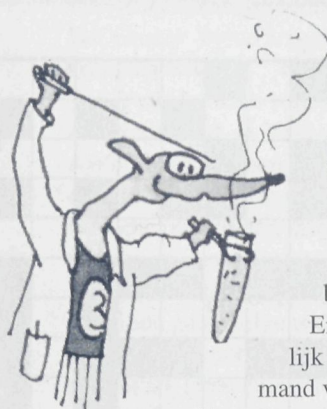
Uitlaatgassen, fabrieksrook en meststoffen zorgen ervoor dat het regenwater zuurder wordt: zure regen dus. Voer de proef eens uit met regenwater. Gebeurt er dan ook iets met het ei of moet je hééél lang wachten?

Gelukkig regent het geen azijn, maar toch kan zure regen op den duur veel schade aanrichten. Staat in jouw buurt een kerk van kalksteen? Let dan eens op de beelden! Zie je hoe afgesleten ze zijn?

Een huisje bouwen....

Mijn broer heet Ido. Hij is uitvinder en architect. Heel aparte gebouwen ontwerpt hij: een flat bijvoorbeeld, maar dan lekker warm onder de grond met boven voor iedereen een grote tuin. Maar zijn apparaten zijn pas écht bijzonder! Wel eens gehoord van de regenwatterrad-muziek-kookmachine? Die vangt niet alleen regenwater op, maar kookt ook je lievelingskostje en draait je favoriete muziek. Fantastisch, toch? Nou heb ik Ido gevraagd om voor mij een huisje te maken. Maar hij heeft het te druk! Misschien willen jullie mij helpen? Kunnen jullie een huisje voor mij ontwerpen waar ik lekker in kan wonen en spelen? Het hoeft niet groot te zijn, maar wel een beetje slim ingericht. Je mag zelf verzinnen hoe het er uit moet zien. Je kunt het huisje schilderen, tekenen, knutselen of timmeren. Alles mag, zolang je het maar met de post op kunt sturen. Natuurlijk mag je je huis ook zelf komen brengen. Op 30 juni heeft de Kleine Aarde Open Dag. De bezoekers mogen dan alle huisjes bewonderen. Ontwerp jij het huis waarin ik wel zou willen wonen? Dan krijg jij die dag een prijs! Wil je meedoen, zorg er dan voor dat je huisje uiterlijk 15 juni bij me binnen is. En oja, als je komt, neem dan je vrienden en je ouders mee? Die zijn vast heel benieuwd naar mijn nieuwe onderkomen!

Prijsvraag!

Weet jij wanneer het voor het eerst lukte om met een luchtballon de lucht in te gaan? En wie waren er zo avontuurlijk dat ze mee gingen in de mand van de luchtballon?

Stuur je antwoorden naar mij op. En misschien krijg jij wel een verrassing thuis gestuurd!

Wil je meer weten over uitvindingen?

Kijk dan op www.uitvind.pagina.nl onder het kopje "leuk". Als je goed zoekt, vind je daar ook het antwoord op de prijsvraag! Maar je kunt natuurlijk ook gewoon in boeken zoeken!

Aardbeien

enijs

175 g poedersuiker,
5 je de aardbeien pletti

rodoiers en
suiker tot een
te gele massa
n terwijl je de
groen er lang-
zaam bij giet.

③ Doe het mengsel
terug in de pan.
Laat het op laag
vuur in 5 min.
dikker worden
terwijl je roert
(niet laten koken!)

④ Schenk het
mengsel in een
schone schaal
en laat het af-
koelen. Roer af
en toe.

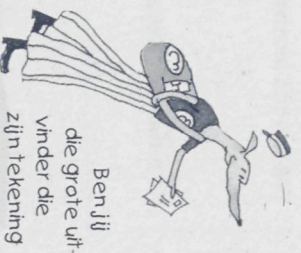
⑤ Was 500 g aardbeien
en haal de kroontjes
er af. Pureer ze met
vork of keukenma-
chine. Meng de aard-
beien puree door
het ei-roommengsel.

u nu de diepvries in.

Aardbeien:
ijskoud het
lekkerst!!

In mei is het vaak
al heerlijk warm.
Worden de aard-
beien in jouw tuin
ook al lekker
rood? Tijd om er
iets lekkers van te
maken! Wat dacht
je van aardbeien-
ijs? Proef zelf
maar! Het is wel
handig als je een
beetje hulp vraagt
van iemand met
wat kookervaring,
je vader bijvoor-
beeld?

Ben jij
die grote uit-
vinder die
zijn tekening
opstuurt?

Weet jij de antwoor-
den op de prijs-
vraag? Of heb je leu-
ke ideeën voor deze
pagina? Schrijf dan
een mailtje of stuur
een brief.
Misschien sta jij vol-
gende keer wel op
deze pagina! Voor je
brief of voor de op-
lossing van de prijs-
vraag moet de post
dan wel binnen zijn
voor 15 april.

De DONATEURskaart van De Kleine Aarde geeft recht op

- gratis toegang tot het bezoekersterrein en de voorbeeldtuinen,
- 10% korting bij het volgen van een DKA-cursus,
- € 2,50 korting op de reguliere prijs bij overnachtingen
in het bezoekerscentrum,
- gratis rondleidingen op 26 april, 24 mei, 27 september en 25 oktober

Naam

Voorletters

Donateursnummer

Woonplaats

Meer lekkere dingen maken met je aardbeien, wil je iets we-
ten over de teelt of durf jij avonturen te beleven met Aart
de Aardbei? Kijk dan op www.aardbeienpagina.nl

E-mail: ecco.eko@dekleinearde.nl

Aan Ecco Eko
Postbus 151
5280 AD Boxtel

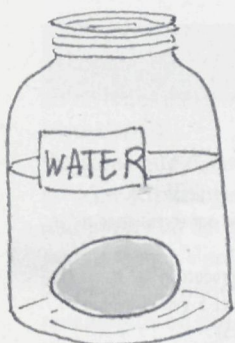
Even voorstellen!

Mijn naam is Ecco Eko! En ik heb deze pagina's speciaal voor jou gemaakt! Ga er maar mee aan de slag. Duik in je laboratorium of word kok of uitvinder! Je kunt ook meedoen met de prijsvraag. Laat je me na afloop weten wat je ervan vond? In het volgende nummer ben ik er weer!

Een zuur eitje

Jammer, dat het in april zo vaak regent. Maar je hebt nu wel tijd genoeg om binnen wat proefjes te doen! En nu we het toch over regen hebben...

Neem 2 lege jampotjes

Doe in het ene een ongepeld, hardgekookt ei en water. Schrijf op een etiketje "water"

Doe in het andere een ongepeld, hardgekookt ei en natuuraazijn. Schrijf op het etiket "azijn"

Wacht een paar uur en kijk morgen en overmorgen nog eens. Wat zie je? Hoe komt dat, denk je? Je kunt ook andere voorwerpen testen, zoals bladeren of een stukje bot. Net als in een eierschaal zit in bot veel kalk. Kun je raden wat er gebeurt als je een botje in azijn legt? Uitlaatgassen, fabrieksrook en meststoffen zorgen ervoor dat het regenwater zuurder wordt: zure regen dus. Voer de proef eens uit met regenwater. Gebeurt er dan ook iets met het ei of moet je hééél lang wachten?

Gelukkig regent het toch kan zure regen op den duur veel schade aanrichten. Staat in jouw buurt een kerk van kalksteen? Let dan eens op de beelden! Zie je hoe afgesleten ze zijn?

goed zoekt, vind je daar ook het antwoord op de prijsvraag! Maar je kunt natuurlijk ook gewoon in boeken zoeken!

DONATEURSKAART

DE KLEINE
AARDE

Het Klaveblad 1
5283 TV BOXTEL

Postbus 151
5280 AD BOXTEL

tel. (0411) 68 49 21
fax (0411) 68 34 07
info@dekleinearde.nl

Ontdek De Kleine Aarde!

Terrein en bezoekerscentrum van De Kleine Aarde

zijn van 1 april t/m 31 oktober dinsdag t/m zondag, van 1 november t/m

31 maart dinsdag t/m vrijdag geopend van 10.00 tot 17.00 uur.

Bel voor meer informatie op werkdagen tussen 9.00 en 12.30 uur

en tussen 13.00 en 17.00 uur.

telefoon: (0411) 68 49 21, fax: (0411) 68 34 07,

info@dekleinearde.nl, www.dekleinearde.nl

Koop of pluk eerst 500 gram aardbeien

aardbeienijs

Wat heb je nodig: 3 dl slagroom; 4 eierdooiers; 175 g poedersuiker; mixer; pan; schone schaal en een schort als je de aardbeien plet!

Aardbeien:
ijskoud het
lekkerst!!

① Breng 3 dl slagroom tot net aan het kookpunt. Haal room van het vuur.

② Klop 4 eierdooiers en 175 g poedersuiker tot een dikke, licht gele massa. Blijf kloppen terwijl je de slagroom er langzaam bijgiets.

③ Doe het mengsel terug in de pan. Laat het op laag vuur in 5 min. dikker worden terwijl je roert. (niet laten koken!)

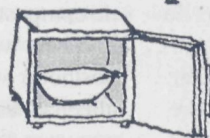
⑧ Smullen maar!

④ Schenk het mengsel in een schone schaal en laat het afkoelen. Roer af en toe.

⑦ Na 1½ uur nog eens opkloppen. Zet ijs terug in de vriezer. Na 45 min. nog eens herhalen. Ijs hard laten worden

⑤ Was 500 g. aardbeien en haal de kroontjes eraf. Pureer ze met vork of keukenmachine. Meng de aardbeien puree door het ei-roommengsel.

⑥ Het kan nu de diepvries in.

In mei is het vaak al heerlijk warm. Worden de aardbeien in jouw tuin ook al lekker rood? Tijd om er iets lekkers van te maken! Wat dacht je van aardbeienijs? Proef zelf maar! Het is wel handig als je een beetje hulp vraagt van iemand met wat kookervaring, je vader bijvoorbeeld?

Ben jij die grote uitvinder die zijn tekening opstuurt?

Weet jij de antwoorden op de prijsvraag? Of heb je leuke ideeën voor deze pagina? Schrijf dan een mailtje of stuur een brief. Misschien sta jij volgende keer wel op deze pagina! Voor je brief of voor de oplossing van de prijsvraag moet de post dan wel binnen zijn voor 15 april.

Aan Ecco Eko
Postbus 151
5280 AD Boxtel

Meer lekkere dingen maken met je aardbeien, wil je iets weten over de teelt of durf jij avonturen te beleven met Aart de Aardbei? Kijk dan op www.aardbeien.pagina.nl

E-mail: ecco.eko@dekleineaarde.nl

der een
is een

m
en klein
en witte
chaduw
men en
plant in
ten
ges!

maken.

etbaar

nt u

n als een
u in uw
n. In de
enpirami-
og staan
oeien bo-
kruiden
groeien
isch oog-
grijsbla-
g afge-
elijk toe
je aan te
en te
ge grond
de krui-
dan van-
ten die

Elke tien jaar is er een Floriade: in 2002 voor de vijfde keer, van 6 april tot en met 20 oktober, in de gemeente Haarlemmermeer. Onder de naam Terra Futura is hier een oppervlakte van 60 bij 60 meter ingericht voor Platform Biologica en Milieu Programma Sierteelt (MPS). Hier kunnen bezoekers kennis maken met biologische landbouw en met geïntegreerde teelt. Een deel van de tuin, de Eetbare siertuin, is ingericht door De Kleine Aarde.

INGE HINDRIKS

De Floriade in wording

FOTO: FLORIADEN DE BOEK

Vijf markante planten uit de Eetbare siertuin op de Floriade

Bergamotplant *Monarda didyma*

Deze decoratieve bloem is naast een ware bijenverleider een van de hoofdingrediënten van de Earl Grey thee. Het is een meeldauwgevoelige plant.

Lieve vrouw bedstro *Gallium odoratum*

Lieve vrouw bedstro, met als wetenschappelijke naam *Gallium odoratum*, is een echt meibloempje. Het is een klein bodembedekkend plantje met kransstandige blaadjes en witte bloempjes. Lieve vrouw bedstro groeit graag in de schaduw of half schaduw en is dus erg geschikt voor onder bomen en in een bostuin. Een bloemstengeltje van de boeiende plant in een fles witte wijn, enkele uren voor de wijn gedronken wordt, maakt een bijzondere meiwijn. Goed bij asperges!

Cichorei *Cichorium intybus*

Van de wortel van de cichorei kunt u surrogaatkoffie maken. De ondergrondse spruiten zijn eetbaar als witlof.

Speenkruid *Ranunculus ficaria*

Gekookte hartvormige bladeren van speenkruid zijn eetbaar als spinazie.

Oostindische kers *Tropaeolum majus*

Gebruik blad en bloem door de sla. De zaaddozen kunt u innemen als kappertjes.

De Eetbare siertuin is een voorbeeld van een tuin zoals mensen die thuis ook zouden kunnen hebben. Het is een goed voorbeeld van een milieuvriendelijk aangelegde tuin, die ook milieuvriendelijk te onderhouden is en dieren aantrekt. Alle planten die er in staan zijn geheel of gedeeltelijk eetbaar. Plots word je je bewust van de rijkdom van de natuur. Weten wat eetbaar is wel belangrijk voor u zich op de witte waterlelie of de allant stort. Van sommige toegepaste gewassen weet bijna iedereen dat ze deels of geheel eetbaar zijn van andere gewassen is dat minder bekend. Bloemen van het driekleurig viooltje in de sla, pinksterbloemblad gebruiken als waterkers en theezetten van de gedroogde wortelstok van de allant.

Naast toepassing van een grote variëteit aan bekende en minder bekende eetbare planten biedt de Eetbare siertuin meer. Veel van de gebruikte planten hebben een grote aantrekkingskracht op bijen en vlinders. In de tuin is ook gebruik gemaakt van milieuvriendelijke tuinmaterialen. Iets wat tegenwoordig niet altijd vanzelfsprekend is.

Allium

Ui, prei en sierui, maar ook look en daslook zijn allemaal verwant aan elkaar. Ze behoren tot het geslacht *Allium*. De bloemen van alle *Allium* soorten zijn eetbaar. In de Eetbare siertuin staan onder andere daslook en gewone en Chinese bieslook. Ze doen het prima in de tuin of in een pot op het balkon. Gewone bieslook, met zijn ranke groene stengels en paarse bolvormige schermen, kunt u zelfs in de vensterbank kweken. Voor het behoud

van een frisse groene pol bieslook knipt u, af en toe, de hele pol tot vlak boven de grond terug. Hoewel de meeste *Allium* soorten graag in de zon staan, doet Daslook het goed in de schaduw. Dit winterharde plantje bloeit in mei met fijn witte bloempjes. Let wel, Daslook woekert!

Courgette

Courgettes hebben voldoende bemesting nodig. Om die reden groeien ze ook goed op composthopen. Het is leuk om boven de composthoop een stuk betongaas te plaatsen, waar courgettes vanaf de composthoop overheen kunnen groeien. Niet alleen de courgettes en pompoenen kunnen voor de maaltijd worden gebruikt ook de bloemen ervan mogen in recepten verwerkt worden. Let bij het plukken van die bloemen op voor hommels, die zich onder het stuifmeel verstopt kunnen hebben!

Hokkaido pompoen

De Hokkaido pompoen is een mooie niet al te grote rood oranje pompoen. Het is een rappe groeier en daarom ook uitermate geschikt om als tijdelijke invulling van een braakliggend stuk grond te gebruiken. Doordat pompoenen veel blad aanmaken blijft de bodem goed bedekt en zal er minder onkruid opkomen. De pompoenen kunnen geoogst worden voor de maaltijd of ter decoratie en de bladeren kunnen op de composthoop. Pompoenen zijn ook dankbare planten voor kinderentuintjes.

Rabarber

Rabarber was vroeger een delicatessie die uitsluitend door de adel en de gegoede burgerij werd gegeten. De rabarber werd toen afgedekt gekweekt zodat de stengels wit bleven in plaats van rood kleurden. Dat was blijkbaar extra slijk. In de

Eetbare siertuin geldt dat niet. Daar wordt juist bewust gekozen voor de extra rode soorten omwille van de sierwaarde. Rheum 'Holsteiner Blut' is wat dat betreft een bijzonder goede keuze met mooie dieprode stengels.

Klein fruit

In iedere tuin met een zonnige hoek is wel ruimte voor klein fruit, zoals bessen. Zo staan er in de Eetbare siertuin bramen, frambozen en Japanse wijnbes. De Japanse wijnbes geniet tegenwoordig steeds meer populariteit in de tuin. Als eerste is de Japanse wijnbes rijp, vervolgens de herfstframboos en tot slot de bramen. Zoet en sierlijk zijn de vruchten van de Japanse wijnbes, het eerst eetbaar van de rij. Daarna volgt de herfstframboos, gekozen voor de lange vruchtdracht en ten slotte de doornloze braamstruiken.

Kruidenpiramide

De Eetbare siertuin is ontworpen als een particuliere tuin. Vol ideeën die u in uw eigen tuin zou kunnen toepassen. In de Eetbare siertuin staat een kruidenpiramide. De kruiden die het liefst droog staan zoals rozemarijn en lavendel groeien bovenin. De meer vochtminnende kruiden zoals peterselie en bonenkruid groeien onderop de piramide. Uit esthetisch oogpunt zijn de groenbladige en de grijsbladige kruiden per begroeiingslaag afgewisseld. Dit principe is gemakkelijk toe te passen door een klein heuveltje aan te leggen en daarop hoog de kruiden te planten die van veel zon en droge grond houden en laag de vochtminnende kruiden te planten. Het water volgt dan vanzelf de weg omlaag naar de planten die dit het meest waarderen!

Elke tien jaar is er een Floriade: in 2002 voor de vijfde keer, van 6 april tot en met 20 oktober, in de gemeente Haarlemmermeer. Onder de naam Terra Futura is hier een oppervlakte van 60 bij 60 meter ingericht voor Platform Biologica en Milieu Programma Sierteelt (MPS). Hier kunnen bezoekers kennis maken met biologische landbouw en met geïntegreerde teelt. Een deel van de tuin, de Eetbare siertuin, is ingericht door De Kleine Aarde.

INGE HINDRIKS

De Eetbare siertuin is een voorbeeld van een tuin zoals mensen die thuis ook zouden kunnen hebben. Het is een goed voorbeeld van een milieuvriendelijk aangelegde tuin, die ook milieuvriendelijk te onderhouden is en dieren aantrekt. Alle planten die er in staan zijn geheel of gedeeltelijk eetbaar. Plots word je je bewust van de rijkdom van de natuur. Weten wat eetbaar is wel belangrijk voor u zich op de witte waterlelie of de allant stort. Van sommige toegepaste gewassen weet bijna iedereen dat ze deels of geheel eetbaar zijn van andere gewassen is dat minder bekend. Bloemen van het driekleurig viooltje in de sla, pinksterbloemblad gebruiken als waterkers en thee zetten van de gedroogde wortelstok van de allant.

Naast toepassing van een grote variëteit aan bekende en minder bekende eetbare planten biedt de Eetbare siertuin meer. Veel van de gebruikte planten hebben een grote aantrekkingskracht op bijen en vlin-ders. In de tuin is ook gebruik gemaakt van milieuvriendelijke tuinmaterialen. Iets wat tegenwoordig niet altijd vanzelfsprekend is.

Allium

Ui, prei en sierui, maar ook look en daslook zijn allemaal verwant aan elkaar. Ze behoren tot het geslacht Allium. De bloemen van alle Allium soorten zijn eetbaar. In de Eetbare siertuin staan onder andere daslook en gewone en Chinese bieslook. Ze doen het prima in de tuin of in een pot op het balkon. Gewone bieslook, met zijn ranke groene stengels en paarse bolvormige schermen, kunt u zelfs in de vensterbank kweken. Voor het behoud

van een frisse groene pol bieslook knipt u, af en toe, de hele pol tot vlak boven de grond terug. Hoewel de meeste Allium soorten graag in de zon staan, doet Daslook het goed in de schaduw. Dit winterharde plantje bloeit in mei met fijn witte bloempjes. Let wel, Daslook woekert!

Courgette

Courgettes hebben voldoende bemesting nodig. Om die reden groeien ze ook goed op composthoppen. Het is leuk om boven de composthoop een stuk betongaas te plaatsen, waar courgettes vanaf de composthoop overheen kunnen groeien. Niet alleen de courgettes en pompoenen kunnen voor de maaltijd worden gebruikt ook de bloemen ervan mogen in recepten verwerkt worden. Let bij het plukken van die bloemen op voor hommels, die zich onder het stuifmeel verstopt kunnen hebben!

n op de Floriade

*De Floriade
in wording*

FOTO: FLORIADIDE BOEK

Hokkaido pompoen

De Hokkaido pompoen is een mooie niet al te grote rood oranje pompoen. Het is een rappe groeier en daarom ook uitermate geschikt om als tijdelijke invulling van een braakliggend stuk grond te gebruiken. Doordat pompoenen veel blad aanmaken blijft de bodem goed bedekt en zal er minder onkruid opkomen. De pompoenen kunnen geoogst worden voor de maaltijd of ter decoratie en de bladresten kunnen op de composthoop. Pompoenen zijn ook dankbare planten voor kinderentuintjes.

Rabarber

Rabarber was vroeger een delicatesse die uitsluitend door de adel en de gegoede burgerij werd gegeten. De rabarber werd toen afgedekt gekweekt zodat de stengels wit bleven in plaats van rood kleurden. Dat was blijkbaar extra sjiek. In de

Eetbare siertuin geldt dat niet. Daar wordt juist bewust gekozen voor de extra rode soorten omwille van de sierwaarde. Rheum 'Holsteiner Blut' is wat dat betreft een bijzonder goede keuze met mooie dieprode stengels.

Klein fruit

In iedere tuin met een zonnige hoek is wel ruimte voor klein fruit, zoals bessen. Zo staan er in de Eetbare siertuin bramen, frambozen en Japanse wijnbes. De Japanse wijnbes geniet tegenwoordig steeds meer populariteit in de tuin. Als eerste is de Japanse wijnbes rijp, vervolgens de herfstframboos en tot slot de bramen. Zoet en sierlijk zijn de vruchten van de Japanse wijnbes, het eerst eetbaar van de rij. Daarna volgt de herfstframboos, gekozen voor de lange vruchtdracht en tenslotte de doornloze braamstruiken.

Vijf markante planten uit de Eetbare siertuin op de Floriade

Bergamotplant *Monarda didyma*

Deze decoratieve bloem is naast een ware bijenverleider een van de hoofdingrediënten van de Earl Grey thee. Het is een meeldauwgevoelige plant.

Lieve vrouw bedstro *Gallium odoratum*

Lieve vrouw bedstro, met als wetenschappelijke naam *Gallium odoratum*, is een echt meibloempje. Het is een klein bodembedekkend plantje met kransstandige blaadjes en witte bloempjes. Lieve vrouw bedstro groeit graag in de schaduw of half schaduw en is dus erg geschikt voor onder bomen en in een bostuin. Een bloemstengeltje van de boeiende plant in een fles witte wijn, enkele uren voor de wijn gedronken wordt, maakt een bijzondere meiwijn. Goed bij asperges!

Cichorei *Cichorium intybus*

Van de wortel van de cichorei kunt u surrogaatkoffie maken. De ondergrondse spruiten zijn eetbaar als witlof.

Speenkruid *Ranunculus ficaria*

Gekookte hartvormige bladeren van speenkruid zijn eetbaar als spinazie.

Oostindische kers *Tropaeolum majus*

Gebruik blad en bloem door de sla. De zaaddozen kunt u innemen als kappertjes.

Kruidenpiramide

De Eetbare siertuin is ontworpen als een particuliere tuin. Vol ideeën die u in uw eigen tuin zou kunnen toepassen. In de Eetbare siertuin staat een kruidenpiramide. De kruiden die het liefst droog staan zoals rozemarijn en lavendel groeien bovenin. De meer vochtminnende kruiden zoals peterselie en bonenkruid groeien onderop de piramide. Uit esthetisch oogpunt zijn de groenbladige en de grijsbladige kruiden per begroeiingslaag afgewisseld. Dit principe is gemakkelijk toe te passen door een klein heuveltje aan te leggen en daarop hoog de kruiden te planten die van veel zon en droge grond houden en laag de vochtminnende kruiden te planten. Het water volgt dan vanzelf de weg omlaag naar de planten die dit het meest waarderen!

BROEIKAS

'De aarde schroeit, raakt zwartgeblakerd!' schreeuwt tante Maartje tot haar man
'Jij mist ook elk milieu-elan!' Oom Arie denkt er 't zijne van: wat is zijn Maartje heetgebakerd.

FOTO: HOLLANDSE HOEDE

'De aarde warmer?', sprak oom Arie, een kerel met een hart van goud.
'Hoezo lente in februari? Ik vind het allemaal maar larie, het laat me doodeenvoudig koud.'

COLUMN

ROMKE VAN DE KAA

Het nut van de snelweg

Met de ecologische corridors wil het nog niet echt vlotten, in Nederland. Je leest er wel voortdurend over, over die corridors in het kader van de ecologische hoofstructuur, maar ze blijven voornamelijk virtueel. De enige corridors die in aantal toenemen lijken de corridors van asphalt. Die zijn zelfs zo succesvol dat ze dag in, dag uit verstopt zijn. Ze dreigen aan hun eigen succes ten gronde te gaan. Honderdduizenden staan ieder dag in de file. Nu past de mens zich altijd razendsnel aan nieuwe omstandigheden aan en wie – al stilstaand in de file – om zich heen kijkt, ziet hoe de weggebruiker op allerlei manieren van de nood een deugd maakt en de gedwongen stilstand ten goede aanwendt. De een staart mediterend voor zich uit en ervaart de file als "rustmoment", een tweede volgt een talencursus, weer een ander vult de tijd met telefoneren en sommigen houden zich be-

FOTO: DE GELDERLANDER

Romke van de Kaa,
auteur en
ex-kweker

zig met het zorgvuldig reinigen van neus, gebit en oren. Ook voor de natuurliefhebber kan de file leerzaam zijn. Wie 's zomers op een warme dag op de snelweg stilstaat en ter verkoeling het autoraampje opendraait, ruikt naast diesel- en benzinedampen de aangename kokosgeur van duizenden bloeiende pastinaken. En

wie scherpe ogen heeft kan het seksleven van het soldaatje, bestuderen, een orangerode kever die op de bloemschermen van de pastinaak met tientallen tegelijk de paringsdaad schaamteloos voltrekt. Een ware insectenorgie. En ook voor vogelaars is de autoweg een eldorado, want roeken, kraaien, eksters, buizerds en torenvalken eten zich er dik en rond aan platgereden verkeersslachtoffers. Natuurlijk heb je naast deze schrandere profiteurs ook stommelingen nodig die de rol van slachtoffer op zich nemen; de egel is bijvoorbeeld zo'n sukkel die nooit aan het snelverkeer zal wennen. Maar dat is het principe van evolutie: wie zich het snelst aanpast, die overleeft.

Nationale Postcodeloterij steunt goede doelen

Leo van Grunsven is hoofd van de afdeling Goede Doelen van de Nationale Postcodeloterij (NPL). De loterij begon in 1990 als "een idee". De "goede-doelen loterij" bleek al snel een succesformule. Het afgelopen jaar ontvingen 40 beneficianten gezamenlijk 177 miljoen euro, 60% van de totale opbrengsten. Bij die begunstigden hoort sinds 2000 ook De Kleine Aarde.

SAN SPERBER

'Zijn werk is leuk maar het is ook een hele zorg', zegt van Grunsven. 'Wij zijn verantwoordelijk voor de selectie van de beneficianten. Jaarlijks ontvangen we circa 200 aanvragen. We steunen organisaties voor een langdurige periode, dus zijn we wel kieskeurig in wie we selecteren. We kijken niet alleen naar wat de organisatie kan toevoegen aan ons "keurkorps", maar ook naar zaken als publieksbekendheid en populariteit. Onze marketingmix bestaat zowel uit spectaculaire prijzen, de tv-shows als de goede doelen. Voor onze deelnemers is sympathie met deze doelen reden om mee te spelen. Daarom is voor ons de goede reputatie een heel belangrijk criterium.'

De Kleine Aarde

De aanvraag van De Kleine Aarde ligt nog redelijk vers in het geheugen. 'Wat ons met name overtuigde was het enthousiasme waarmee de nieuwe plannen, zoals het aanleggen van themaroutes, werden gepresenteerd. De Kleine Aarde bestaat natuurlijk al sinds 1972, het is een oude organisatie die bewijst met haar tijd mee te willen gaan. En die dat op een heel frisse manier aanpakt. Kijk, we selecteren niet volgens wetenschappelijk beproefde methoden, het is toch een beetje een partnerkeuze. Dan val je ook een beetje voor de mooie ogen. Er moet een vonk overspringen.'

Delen is leuker

Twee miljoen Nederlanders doen onder tussen mee met de NPL. Ze dromen van

het grote geld en steunen tegelijkertijd goede doelen op het gebied van mensenrechten, ontwikkelingssamenwerking en natuur en milieu. Gaat dat samen? 'Dat blijkt', aldus Van Grunsven: 'al zet een loterij uiteraard niet aan tot consuminderen. Natuurlijk kunnen we heel verantwoorde prijzen bedenken. Zo hadden we een keer als hoofdprijs een compleet milieuvriendelijk ingericht huis. Maar dat trekt voor geen meter. De deelnemers willen toch de glans. Ja, dan trekt die BMW toch meer. Dat gedrag is minder braaf, maar het verkoopt wel heel veel loten, en daar heeft iedereen uiteindelijk meer aan. We richten ons op mensen die een gokje willen wagen. De lol zit in de gedachte dat ze de volgende keer misschien wel de jackpot binnenhalen. We hebben daarbij als motto: delen is leuker. De straatprijs is een van onze kenmerken.'

Breed draagvlak

Van Grunsven: 'Ook bij non-profit en charitatieve instellingen zie je een kentering. Na de professionalisering in de jaren tachtig, komen de idealen van de jaren zeventig langzaam terug. Daarbij wordt steeds meer naar de achterban gekeken. Dat vind ik een goede ontwikkeling, want de warmte van je publiek is heel belangrijk. Juist voor charitatieve instellingen.'

FOTO: LOUIS VRIJBERG

OVER SMAAK VALT WEL TE TWISTEN

“Slow Food” gaat smaakvervlakking tegen

In Nederland is het hoogst onwaarschijnlijk dat een trits ministers zich op een conferentie voor de historische, regionale keuken en haar gerechten uitspreken. Helemaal onbestaanbaar is het dat met uitsterven bedreigde, typische streekproducten onder overheidsbescherming vallen. In Portugal en Italië is dat wel mogelijk, mede dankzij de inspanningen van “Slow Food”, een internationale beweging die ook in Nederland steeds meer aanhangers krijgt.

TSEARD ZOETHOUT

Een hamburger bij McDonalds of een broodje ranzige kweekzalm, voorverpakte kleffe kaas uit een tweederangs supermarkt of fabrieksbrood bij de Aldi. Alles wat tot smaakvervlakking leidt, is aanhangers van Slow Food een gruwel. Zeker voor Carlo Petrini, oprichter van de beweging. Toen hij in 1986 zag dat McDonalds ook in hartje Rome neerstreek, vlamde hij óp van verontwaardiging. Terug in Bra, een middeleeuws stadje in de Piemonte (Noord-Italië), richtte hij vervolgens “Slow Food” op,

een beweging die zich verzet tegen de uniformering van voedselproductie in al zijn vormen en tegenwoordig meer dan zestigduizend leden tot in de hoogste maatschappelijke lagen telt. Volgens Petrini en gelijkgestemden is voedsel – van simpele ingrediënten tot tongstrelende, complexe gerechten – namelijk niets minder dan een uitdrukking van persoonlijke voorkeuren en de culturele traditie van een regio.

Kwaliteit

Andrea van Gemst, voorzitter van Slow Food Nederland, kan daar van harte mee instemmen. Binnen de studie cultuurfilosofie hield ze zich indertijd vérgaand bezig met lichaamscultuur, iets wat tegenwoordig vreemd lijkt maar zich vroeger, met name in de jaren dertig van de vorige eeuw (Duitsland, VS, Rusland) en de klassieke oudheid, op grote belangstelling mocht verheugen. Letten op de kwaliteit van eten en drinken was een kleine, vanzelfsprekende stap en toen iemand haar op “Slow Food” attent maakte, ‘was het kwartje snel gevallen’, stelt de rondborstige voorzitter. Van Gemst, die vloeiend Italiaans spreekt, werd vervolgens gevraagd naar Parijs te komen om daar, in de roerige maanden na de val van de Berlijnse muur, deel te nemen aan wat later de internationale beweging van “Slow Food” werd.

Wat “Slow Food” volgens haar uniek maakt en van allerlei voedingsleringen onderscheidt, is dat het genieten van eten en drinken voorop staat. En om te genieten moet je gewoon de tijd nemen. Niet voor niets voert de beweging als logo de slak, symbool van culinaire verrukking, die alleen langzaam vooruit komt. Zo ging het met de beweging in Nederland eerst ook. ‘We spraken twee totaal verschillende doelgroepen aan’, schetst Van Gemst het dilemma. ‘Aan de ene kant stonden de alternatieven van linkse huize die zich vooral richtten op verantwoord produceren. Biologische producten hebben namelijk vaak een uitgesproken smaak, zijn puur natuurlijk. Aan de andere kant had je mensen van goeden doen die toprestaurants bezochten. Die groepen waren in het begin water en vuur. Men keek mij zelfs vreemd aan als

ik met de auto naar een bijeenkomst kwam. Nu is dat gelukkig veranderd en zijn de groepen, mede door de voedsel-schandalen wellicht, dichter bij elkaar gekomen.’

Behoud van smaak

Het ontwikkelen en behouden van smaak. Hoewel de filosofie van de beweging redelijk eenvoudig oogt, is het voor Van Gemst moeilijk aan te geven wat Slow Food eten precies inhoudt. ‘Natuurlijk is de beweging elitair. Dat is alles van kwaliteit. Toch kan iedereen “slow food” bereiden. In de praktijk is het echter een lastige kwestie wat slow food tot slow food maakt. Zijn het de verantwoorde, biologische producten? Is het het gezellige samenzijn met vrienden en goede bekenden? Of is het op een bepaalde manier met voedsel omgaan waardoor we ook over vijftig jaar lekker kunnen eten?’

‘Wat “Slow Food” uniek maakt, is dat het genieten van eten en drinken voorop staat’

Dat is het allemaal. Hoofdzaak blijft echter het genieten, het ontwikkelen en behouden van de smaak’, stelt Van Gemst. Juist het behoud van smaak baart “Slow Food” zorgen. In de afgelopen eeuw is in Nederland namelijk al veel lekkers (bijna) verloren gegaan, van onze Hollandse perziken, bittere witlof en mispels tot rauwmelkse kazen, ouderwetse aardappelpelassen en hoogstamfruit. ‘Sommige van die producten zijn wél bepalend voor het Nederlandse landschap geweest’, zo brengt de voorzitter één van haar stokpaardjes naar voren. ‘Als je in de Betuwe rondkijkt, zie je amper nog hoogstamboomgaarden waaraan geurig zachte appels prijken. Met het verdwijnen van die historische rassen gaat echter ook de diversiteit in onze smaakbeleving verloren. Daar willen wij ons met de Ark van de Smaak, een inventarisatie van verdwijnende producten en gerechten, sterk voor maken’, verduidelijkt ze.

Voortgaande uniformering en commercialisering van ons voedsel zorgen er niet alleen voor dat traditionele delicatessen en ambachtelijke producten op wereldwijde schaal met uitsterven bedreigd worden. Ook de steeds strengere hygiënische voorschriften die de EU ons dwingend oplegt, heeft vervlakking van de smaak en het verdwijnen van gerechten tot gevolg. Bij de voorbereidingen van “het Verboden Diner”, de eerste landelijke activiteit van de beweging in 1999, liep Slow Food Nederland daar meteen tegenaan. ‘Zo hadden we met opzet gerechten als rauwmelkse kaas, afgehangen wild en biestpannenkoeken op de kaart gezet’, glimlacht de voorzitter. ‘Die zijn bijzonder lekker maar natuurlijk wel vloeken in de kerk der hygiënische voorschriften. Veel restaurants waar we informeerden, haakten af, bang als ze waren voor de Keuringsdienst van Waren. Uiteindelijk vonden we een restaurant in Friesland bereid om dit diner voor te schotelen. De avond viel bijzonder in de smaak. Het leverde niet alleen een hoop publiciteit en nieuwe leden op maar ook het verzoek dit te herhalen.’

Nadruk op genieten

Niettegenstaande de opvallende overeenkomsten van “Slow Food” met ecologisch koken, zijn er ook verschillen aan te wijzen. Want terwijl ecologisch koken en eten uitgaat van een milieu- en dier-vriendelijke visie, legt “Slow Food” juist de nadruk op genieten. Zo zal “Slow Food” pas dán naar volkoren of onbewerkte producten grijpen, als deze iets substantieels toevoegen aan de smaakbeleving. ‘Heb je ooit een Italiaan volkoren spaghetti zien eten?’, vraagt Van Gemst retorisch. Ook bij het gebruik van zo min mogelijk energie plaatst ze wel vraagtekens. Brood uit een houtoven achter huis is een langgekoesterde wens. ‘En we hoeven heus niet altijd rauwe groente. Sommige soorten zijn gekookt gewoon beter. Zo is van tomaat bekend dat het in gekookte vorm kankerremmend is. Eten blijft cultuurafhankelijk. Zolang je er maar van geniet. En als je dat combineert met bijna vergeten producten als schorseneren, kardoer of pastinaken, ben je zowel ecologisch als op onze wijze bezig.’

Voor mooie en duurzame zaken kunt u terecht in de rubriek Gezien. Ook tips van lezers zijn welkom.

Stuur uw tip naar: **Gezien, De Kleine Aarde, Postbus 151, 5280 AD Boxtel.**

Huidverzorging

De bakermat van Avalon Organic Botanicals ligt in Californië. Op uitgestrekte velden wordt op biologische wijze heerlijk geurende lavendel geteeld. Extracten van deze lavendel en andere biologische kruiden zoals rozemarijn en lemon verbena, vormen voor minstens 50% de basisingrediënten voor een uitgebreid assortiment "therapeutische" verzorgingsproducten. Avalon heeft o.a. producten voor de gezichtsverzorging, haarverzorging, douche- en bad. **Verkrijgbaar bij De Tuinen. Productinformatie:** Frenchtop, tel. (0226) 36 44 00 of: www.avalonnaturalproducts.com
Verkoopadressen: De Tuinen, tel. (0800) 33 88 463 of: www.detuinen.nl

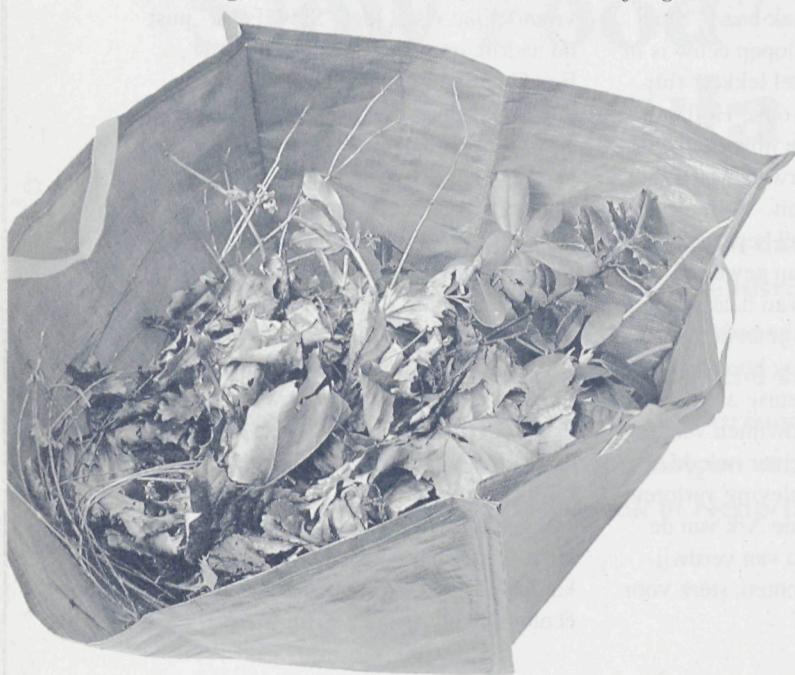
Goed hout voor haar

Community Trade is een programma waarmee The Body Shop vormgeeft aan haar maatschappelijke betrokkenheid. In het kader van dit programma, maken mensen in Siberië bijvoorbeeld uit restmateriaal deze houten kam. De borstel is "gewoon" in Duitsland gemaakt, maar wél van FSC-hout en dat is hout dat uit gegarandeerd duurzaam beheerde bossen komt. **Houten kam € 3,61. Beukenhouten borstel € 6,98. Informatie en verkoopadressen:** The Body Shop, tel. (035) 65 65 382 of www.debodyshop.nl

Stevige tuintas

Deze royale tuintas is gemaakt van duurzaam kunststof. Lekker makkelijk als u geen plaats voor een kruiwagen heeft, want de tuinafvaltas neemt opgevouwen nauwelijks ruimte in. Door de ingenaalde kunststof baleinen blijft de tas bij gebruik open staan. Verbazingwekkend hoeveel blad en onkruid er in kan. Twee stevige handgrepen zorgen ervoor dat u de tas veilig kunt leegmaken op de composthoop of in de groenbak. **De tas is 70x70x40 cm groot, kost € 14,80 (excl. verzendkosten) en is per postorder verkrijgbaar bij De Wiltfang. Informatie:** De Wiltfang, tel. (035) 57 72 471 of: www.dewiltfang.com

Glaswerk uit Vietnam

De Fair Trade organisatie heeft weer in alle uithoeken van de wereld "eerlijk" ingekocht. De prachtige voorjaarscatalogus biedt een keur aan bijzondere producten. Dit sprankelende glaswerk uit Vietnam heeft een extra exotisch tintje door het gelukssymbool dat in het glas gegraveerd is. **Sap- of limonadeglas € 5,50, schaal v.a. € 6,50, vaas v.a. € 12,50 en karaf € 13,50. Te koop in de Fair Trade Shop of Wereldwinkel. Voor verkoopadressen:** Fair Trade, tel. (0345) 54 51 51 of www.fairtrade.nl

Kruimeldief

Tupperware kent u misschien nog wel van die gezellige "huisparty's" waar je onder het genot van een kopje koffie allerlei handige opbergdozen koopt. Niet kapot te krijgen. Inmiddels is het assortiment uitgebreid met o.a. de productlijn Recycline. Artikelen zoals deze handige stoffer en blik zijn volledig uit gerecycled kunststof gemaakt: dat ruikt lekker op! **De stoffer en blik kosten € 16,56. Tupperware producten zijn via verschillende distributiekanaalen verkrijgbaar. Voor informatie en verkoopadressen:** Tupperware, tel. (0800) 0228222 of: www.tupperware.nl

Visingsö

IKEA timmert aan de weg met FSC hout en dat mag een positieve ontwikkeling genoemd worden. Deze opvouwbare terrasstoel bijvoorbeeld, komt uit de serie Visingsö en is gemaakt van teakhout met een FSC keurmerk. In deze serie zijn ook een tafel en een zonnebed verkrijgbaar. **De terrasstoel kost € 109,-. Informatie:** IKEA, tel. (0900) 23 54 532 of: www.ikea.nl
Over het FSC keurmerk: www.fsc.nl

Voor mooie en duurzame zaken kunt u terecht in de rubriek **Gezien**. Ook tips van lezers zijn welkom.

Stuur uw tip naar: **Gezien**,
De Kleine Aarde,
Postbus 151,
5280 AD Boxtel.

Huidverzorging

De bakermat van Avalon Organic Botanicals ligt in Californië. Op uitgestrekte velden wordt op biologische wijze heerlijk geurende lavendel geteeld. Extracten van deze lavendel en andere biologische kruiden zoals rozemarijn en lemon verbena, vormen voor minstens 50% de basisingrediënten voor een uitgebreid assortiment "therapeutische" verzorgingsproducten. Avalon heeft o.a. producten voor de gezichtsverzorging, haarverzorging, douche- en bad. **Verkrijgbaar bij De Tuinen. Productinformatie:** Frenchtop, tel. (0226) 36 44 00 of: www.avalonnaturalproducts.com
Verkoopadressen: De Tuinen, tel. (0800) 33 88 463 of: www.detuinen.nl

Stevige tuintas

Deze royale tuintas is gemaakt van duurzaam kunststof. Lekker makkelijk als u geen plaats voor een kruiwagen heeft, want de tuinafvaltas neemt opgevouwen nauwelijks ruimte in. Door de ingenaaide kunststof baleinen blijft de tas bij gebruik open staan. Verbazingwekkend hoeveel blad en onkruid er in kan. Twee stevige handgrepen zorgen ervoor dat u de tas veilig kunt leegmaken op de composthoop of in de groenbak. **De tas is 70x70x40 cm groot, kost € 14,80 (excl. verzendkosten) en is per postorder verkrijgbaar bij De Wiltfang. Informatie:** De Wiltfang, tel. (035) 57 72 471 of: www.dewiltfang.com

Glaswerk uit Vietnam

De Fair Trade organisatie heeft weer in alle uithoeken van de wereld "eerlijk" ingekocht. De prachtige voorjaarscatalogus biedt een keur aan bijzondere producten. Dit sprankelende glaswerk uit Vietnam heeft een extra exotisch tintje door het gelukssymbool dat in het glas gegraveerd is. **Sap- of limonadeglas € 5,50, schaal v.a. € 6,50, vaas v.a. € 12,50 en karaf € 13,50. Te koop in de Fair Trade Shop of Wereldwinkel. Voor verkoopadressen:** Fair Trade, tel. (0345) 54 51 51 of www.fairtrade.nl

Goed hout voor haar

Community Trade is een programma waarmee The Body Shop vormgeeft aan haar maatschappelijke betrokkenheid. In het kader van dit programma, maken mensen in Siberië bijvoorbeeld uit restmateriaal deze houten kam. De borstel is "gewoon" in Duitsland gemaakt, maar wél van FSC-hout en dat is hout dat uit gegarandeerd duurzaam beheerde bossen komt. **Houten kam € 3,61. Beukenhouten borstel € 6,98.**

Informatie en verkoopadressen:
The Body Shop, tel. (035) 65 65 382
of www.debodyshop.nl

Kruimeldief

Tupperware kent u misschien nog wel van die gezellige "huisparty's" waar je onder het genot van een kopje koffie allerlei handige opbergdozen koopt. Niet kapot te krijgen. Inmiddels is het assortiment uitgebreid met o.a. de productlijn Recycline. Artikelen zoals deze handige stoffer en blik zijn volledig uit gerecycled kunststof gemaakt: dat ruimt lekker op! **De stoffer en blik kosten € 16,56. Tupperware producten zijn via verschillende distributiekanaalen verkrijgbaar. Voor informatie en verkoopadressen: Tupperware, tel. (0800) 0228222 of: www.tupperware.nl**

Visingsö

IKEA timmert aan de weg met FSC hout en dat mag een positieve ontwikkeling genoemd worden. Deze opvouwbare terrasstoel bijvoorbeeld, komt uit de serie Visingsö en is gemaakt van teakhout met een FSC keurmerk. In deze serie zijn ook een tafel en een zonnebed verkrijgbaar. **De terrasstoel kost € 109,-. Informatie: IKEA, tel. (0900) 23 54 532 of: www.ikea.nl** Over het FSC keurmerk: www.fsc.nl

Maximaal 50 woorden. Tarief: t/m 20 woorden € 24,96. Daarboven € 1,25 per woord. Voor brieven onder nummer € 3,51 extra. Bewijsnummer € 4,54 extra inclusief BTW. Stuur uw tekst op papier, per fax (lieft getypt) of e-mail naar Regeladvertenties, De Kleine Aarde, Postbus 151, 5280 AD Boxtel, fax (0411) 68 34 07, h.petter@dekleineaarde.nl Vermeld uw adres; u krijgt een acceptgiro toegestuurd. De redactie behoudt zich het recht voor advertenties niet te plaatsen. Zend uw regeladvertentie voor het zomernummer vóór 21 april in.

Te koop

IJsselstenen, machinaal en handvorm, schoongebikt: € 0,30 Dakpannen, oude holle (Hollandse), rood en zwart: € 0,35 (078) 619 57 87 of (06) 282 776 94.

FIN-OVEN bouwpakketten, geheel droog stapelbaar en in combinatie met leem/baksteenbouw. Inclusief stookdeuren met glas, roosters enz. bouwtekening en bouwomschrijving. Bel voor documentatie. Tigchelaar Tegelkachels (0566) 602 171 of fax (0566) 601 971.

PIET DE VRIES TEGELKACHELS Ook voor spekteekachels op maat. Totaalverwarming op basis van zonne-energie en hout. Gezond, schoon en zuinig. Sellingen, tel (0599) 324 229. Internet www.pietdevriestegelkachels.nl

Brede grenen vloerdel, 16, 19 of 21 cm breed € 16,- pm², incl BTW Kamerdroog, evt. breder en in eiken. BAX TERHEYDEN. (076) 593 21 88.

AGA'S leverbaar van volledig nagekeken tot geheel op-nieuw geëmailleerd tevens voor onderhoud, reparatie en ombouw naar olie, gas of propaan, tel. (0223) 521 981

DE TEGELKACHEL voor wie een unieke warmtebron met stralingswarmte zoekt. Uitsluitend maatwerk in keramische tegels of met leemstuc voor kleine en grote wensen. Dorpsweg 67, Oudendijk, (0229) 543 57 6, www.tegelkachel.nl

Tweedehands AGA COOKER, ± 50 jaar oud, kolengestookt. Al tientallen jaren niet meer in gebruik. Voor de liefhebber, zelf op te halen tegen een redelijk bod. Tel. (026) 442 34 12.

WILGENTENEN, vanaf 1 meter tot wel 5,5 meter lang, speciaal om mee te vlechten. Nu op voorraad bij de Vlechterij, Piet-Hein Spieringhs. (06) 251 217 28 of www.vlechterij.nl

APPARTEMENT in geheel gerestaureerde monumentale carré boerderij te Heerlen. Op de hooizolder (64 m², hoogte ± 5 meter), slaapkamer, woonkamer met keukentje, douche toilet. Uitbreiding met slaapkamer is mogelijk. In dit Rijksmonument wonen 25 mensen in 15 verschillende wooneenheden. Er is een gemeenschappelijke moestuin, hoogstamboomgaard, siertuin, waterrecreatie en groepsruimte. Vraagprijs: € 68.067 (f 150.000,-) emmyb@antenna.nl tel. (045) 542 65 05.

Ter overname aangeboden: NATUURVOEDINGSWINKEL, oppervlakte 72 m², in Noord-Holland. Informatie: tel (023) 563 52 25

WRC-HOUTGOED Western Red Cedar, kan onbehandeld toegepast voor huis en tuin. Natuurlijke bestendigheid tegen schimmels en insectenvraat. Plafond- wandbetimmering, pergola's, tuinafscheidingen, sauna's, boeiboorden, dakbedekkingen, enz. Swolgen, (0478) 690 376

AGA-fornuis, crèmekleurig, oud model 2 ovens, omgebouwd op gas, in goede staat. Tel. (0575) 493 634

Vrijstaand bio-ecologisch WOONHUIS (stro-leem bouw) met 2400 m² eigen grond. 200 m² woonoppervlakte, kelder met garage en vrijstaande schuur. Gelegen in de Ardennen omgeving St.Vith aan de rand van een dorp. Bosrijke omgeving. Tel. (00) (32) 496 284 145 of (00) (32) 805 710 50

Gezocht

OUD-HOLLANDSE DAKPANNEN, kleur grijs, aantal circa 500, D. Vonk tel.: (020) 496 35 97

WERK gezocht. Ik zoek werk op een biologisch landbouwbedrijf. Tel 0343 443412 / 443633

Wie wil MEEHELPEN als vrijwillig(st)er -tegen kost en inwoning- voor kortere of langere tijd op ecologisch centrum in de Vogezen/Frankrijk? Tel.: (0515) 433 384 e-mail: ecolonie@aol.com

Te huur/vakantie

Vakantie in FINNLOGSHUIS aan bosrand, ecologische tuin, kat, niet-roken, in Oosterhout NB. Eventueel zorg moestuin. 3 weken in juli/augustus. Tel. (0162) 456 391.

ZEELAND, Grijskerke 5 km. van stranden vrijstaand eenvoudig boerenhuis in dorpskern, 4/5 pers, ook midweek mogelijk. Tel. (020) 422 02 76.

WESTDORPE, Zeeuws-Vlaanderen. Vrijstaand vijf persoonsvakantiehuis, grote tuin v.a. € 210,- /week, € 105,- /midweek, weekend. Tel. (0115) 694 293 / (06) 255 933 14.

Te huur in SEVENUM Limburg, rustieke appartementen, 2-8 pers., cv, op oude boerderij in bosrijke omgeving. Eigen natuurtuin met dierenweide en speeltoestellen. Tevens minicamping. Folder: (077) 467 25 93.

GELDERSE ACHTERHOEK. Vier stenen vakantiewoningen en minicamping bij woonboerderij. Fijne fietsomgeving. Als u van rust en ruimte houdt. Silvolde (0315) 329 728

Te huur in MIERLO, Noord Brabant, 6 pers. vakantiehuisje. Gelegen in het bos nabij de Strabrechtse Heide, met 0,5 ha eigen grond. Ideaal voor wandelaars en fietsers. Tel. (040) 293 05 95.

BOIJL, aan het Fries Drentse Wold. Camping TE HOOI EN TE GRAS. Sfeervol 4 & 8 persoons appartement, plaggenhutten en een ingerichte de Waard tent te huur. 12 door groen gescheiden kampeerplaatsen. Slecht weer accommo-

datie. Finse sauna, mogelijkheid voor Reiki- of massagebehandeling. Tel (0561) 421 796.

ZEELAND, vakantiehuis aan de Oosterschelde, omgeving GOES. Rustig en landelijk. Tel.: (00) (32) 366 66 58 03.

Wandel- en fietspension 't ROOKSHUUS in 't Woold (bij Winterswijk). Kamers, app. en kamperen, vegetarisch eten mogelijk. Ook geschikt voor groep (12 en/ of 15 p.) Incl. (0543) 564 491 of kijk op www.rookshuus.nl

Autovrije vakantie op waddeneiland SCHIERMONNIKOOG. Eenvoudig vakantiehuis voor max. 6 personen (3 slaapkamers, 6 bedden) Vrijstaand en rustig gelegen. (050) 549 21 64.

Te huur SEVENUM, Vakantieboerderij 2-4 personen, c.v. en alle voorzieningen op begane grond. Eigen terras. Landelijk gelegen. Tel. (077) 467 34 66.

Te huur voor langere termijn, kleine houten BLOKHUT, in 4 ha. eigen bos. Uitzicht op en gebruik van biologische hoogstamboomgaard, moestuin en kikkerpoel. Sober comfort. Op grens van Brabant en Limburg. Tel. (0492) 341 539 / 667 699.

Vrijgelegen, beschut VAKANTIEHUISJE / stacaravan gehele jaar te huur vanaf € 90 incl. Op kleine camping regio O./Dr. met veel aribaar kleinvee, paard en autovrij, bosmenrijk veldje. Skelters en fietsen te huur. Nabij bos en bus 0 km., zwembad 4 km. Dierentuin Emmen 30 km. Kampeerders vanaf Pasen welkom. Tel. (052) 361 35 35.

Dit jaar naar de Achterhoek? Kom dan naar 't RENTMEESTERKE om te kamperen op natuurkampeerterrein (aangesloten bij SNK en Eceat), in een huisje, om lekker vegetarisch te eten of voor logies met ontbijt. Er is een overdekte speelruimte, speeltuintje, zandbak en kampvuurplek. Informatiefolder: tel. (0545) 481 540, rentmeesterke@wanadoo.nl

Who want to rent my CABIN ? Good fishing, birdwatching, and hiking. North of the Netherlands. No utility's, tel. (059) 465 81 02.

ARDENNEN (Durbuy) comfortabele vijfpersoons bungalow op park in prachtige omgeving. Veel privacy en sportmogelijkheden. Bij rechtstreekse boeking 20 % korting! Inlichtingen (0411) 682 239. E-mail: toosverdonk@planet.nl

Te huur in de ARDENNEN: ruime, sober verbouwde vakantiehuis tot 10 personen. prachtig en zeer rustig gelegen. Grote tuin met veel privacy. Info: (0172) 210 974

Vlaanderen-vakantiehoeve WILGENHOF, 20 km van zee, Brugge, Gent. Wandelen, fietsen, cultuur. Rustig nabij bos. Groen, comfortabel, gastvrij, grote bio-tuin, lekkere maaltijden (vegetarisch mogelijk) 5 kamers + app. 6p. Folder: Fam. Hendrickx, Pot-en Zuidhoutstraat 4, 9990 Maldegem-Belgie, (00) (32) 50/71 53 66, users.skynet.be/wilgenhof

Geitenkuddes, landweggetjes, heuvels, weidse uitzichten: rust, cultuur, avontuur in de nog onbedorven natuur van de TARN-ET-GARONNE. Te huur 2 eenv. 18e eeuwse boederijtjes, 2-5 pers., vrijstaand, eigen terrein, ruimte, privacy. Vanaf € 174 p.w. Tel.: (070) 389 43 56. (Lees verder op pagina 45)

De Kleine Aarde

CENTRUM VOOR EEN DUURZAME LEEFSTIJL

VOORJAARSVREUGDE

Het is weer lente! Kom en kijk naar wat er bij De Kleine Aarde groeit. Tijdens een van onze vrijdagmiddagrondleidingen krijgt u informatie over onze voorbeeldtuinen en over duurzaam bouwen. Meer kennis gewenst? Volg een cursus over de natuurrijke tuin of leer milieubewust tui- nieren, wolvilten en paddestoelen kweken. Verras familie, vrienden of collega's met een work- shop "Kook je eigen diner" waarin u zelf heerlijk biologisch kookt en natuurlijk eet! Verder kunnen kinderen op 1 april paaseieren zoeken en op 1 mei openen we onze nieuwe tuinroute. U bent van harte welkom.

OPENINGSTIJDEN

VAN 1 NOVEMBER T/M 31 MAART
DINSDAG T/M VRIJDAG
10.00 - 17.00 uur
VAN 1 APRIL T/M 31 OKTOBER
DINSDAG T/M ZONDAG
10.00 - 17.00 uur

DE KLEINE AARDE

HET KLAVERBLAD 1, BOXTEL
POSTBUS 151
5280 AD BOXTEL
TEL: (0411) 68 49 21
(Op werkdagen 9.15-12.30 en
13.00-17.00 uur)
FAX (0411) 68 34 07
INFO@DEKLEINEAARDE.NL
WWW.DEKLEINEAARDE.NL
GIRO: 52730 t.n.v. DE
KLEINE AARDE, BOXTEL

- * Voorjaarscursussen
- * Oproep voor docenten
- * Activiteiten op
De Kleine Aarde
- * Opening seizoen
- * Groen Tuinierplezier
- * Rondleidingen
- * Open Dag!

Meer info? Surf naar
www.dekleinearde.nl
of bel (0411) 68 49 21.

Lente!

Workshops en cursussen voorjaar

Kijk voor uitgebreide cursusinformatie op www.dekleineaarde.nl of bel (0411) 68 49 21.

APRIL

Wolvilten

Ontdek een oeroude vorm van wolverwerken: het vilten. Docent: Leonie Smith
Zaterdag 6 april (10.00-16.20 uur) € 70 p.p., inclusief lunch, koffie & thee en materialen. Aanmelden uiterlijk vrijdag 22 maart.

Paddestoelen telen

Voor de liefhebber die ze zelf wil kweken. Docent: Peter Oei
Zaterdag 13 april (10.00-16.45 uur), € 68 p.p. inclusief lunch, koffie & thee en kweekpakketten. Aanmelden uiterlijk vrijdag 29 maart.

Natuurvriendelijke kunstschildersverf maken

Een vergeten ambacht ontdekken en schitterende verf maken zonder conserveringsmiddelen. Docent: Luuk Stofferis
Zondag 14 april (10.00-17.00 uur), € 90 p.p. inclusief lunch koffie & thee. Aanmelden uiterlijk vrijdag 29 maart.

De ecologische moestuin

Groente telen en de aarde in haar waarde laten. Docent: Marjon Weijzen
Vrijdag 19 en zaterdag 20 april (vr 18.00 uur-za 16.30 uur), € 135 p.p. inclusief overnachting, maaltijden, koffie & thee en het "Tuinboek van De Kleine Aarde". Aanmelden uiterlijk vrijdag 5 april.

Milieubewust tuinieren

Milieuvriendelijk onderhoud en aanleg van grote en kleine tuinen. Docent: Inge Hindriks
Vrijdag 26 en zaterdag 27 april (vr 18.00 uur-za 16.30 uur), € 135 p.p. inclusief overnachting, maaltijden, koffie & thee. Aanmelden uiterlijk vrijdag 12 april.

MEI

De natuurrijke tuin

Theorie en praktijk van de mooiste siertuin. Docent: Wim Niemantsverdriet
Vrijdag 3 en zaterdag 4 mei (vr 18.00 uur-za 16.30 uur), € 135 p.p. inclusief overnachting, maaltijden, koffie & thee en boekje "De Natuurrijke Tuin". Aanmelden uiterlijk vrijdag 19 april.

Vervoer goed geregeld Met de Ekobus

Ekobus staat woensdag t/m zondag om 10.00 en 13.00 uur klaar op het NS-station Boxtel om reizigers naar De Kleine Aarde te brengen. Ook is de bus woensdag t/m zondag op elke gewenste tijd te reserveren voor heen- of terugreis. En als u ruim van tevoren reserveert, rijdt de Ekobus eveneens op dinsdag. Bezoek www.ekobus.nl of bel (06) 26 97 26 05.

Speciaal voor groepen: rondleiding, ecolunch en excursie naar museum of natuurgebied.

FOTO'S: ROOS VAN DER SANDEN

Cursus reserveren?

Stuur een e-mail naar info@dekleineaarde.nl met naam en datum van de cursus alsmede uw naam, adres en telefoonnummer. Bellen en opgeven kan ook via (0411) 68 49 21. Donateurs van De Kleine Aarde krijgen tien procent korting op de cursussen die in deze activiteitenkrant en op de website vermeld staan. Ook als u zich tegelijk met inschrijving voor een cursus als donateur aanmeldt!

Oproep docenten

Stelt u zich voor: meer dan 15.000 lezers krijgen uw cursus onder ogen via deze activiteitenkrant. En u kunt eindelijk uw kookcursus in een professionele keuken geven of ongestoord in een eigen zaal lesgeven. De Kleine Aarde stelt haar faciliteiten en communicatiemogelijkheden beschikbaar voor cursussen. Geïnteresseerd? Bel ons (0411) 68 49 21.

KOOK JE EIGEN DINER VOOR GROEPEN

Ontdek hoe lekker en leuk **samen koken** is. In deze workshop maakt én eet u een overheerlijk ecologisch diner. Datum in overleg. Groepen tot 10 personen € 250,00; daarboven € 23,00 per persoon extra (max. 12 personen). Prijs inclusief recepten, diner en twee consumpties. Duur 4 uur. Telefonisch boeken (0411) 68 49 21!

Activiteiten op De Kleine Aarde

Paaseieren bij opening terrein

Tweede Paasdag, maandag 1 april, opent De Kleine Aarde weer haar terrein voor een nieuw, sprankelend seizoen. Zo'n eerste dag heeft vanzelfsprekend een feestelijk tintje. De toegang is gratis en het terrein is geopend van 10.00 tot 17.00 uur. Kinderen (en enthousiaste ouders) kunnen paaseieren zoeken, de tuinen tonen hun jonge groen en ons ecocafé in paassfeer biedt overheerlijke snacks en versnaperingen. Activiteiten:

11.30 uur: paaseieren zoeken (natuurlijk ecologisch); 12.00 uur: rondleiding over het terrein, € 6,- per persoon, kinderen tot 13 jaar gratis; van 12.00 uur tot 15.00 uur: knutselen in paassfeer.

VERGADEREN & SLAPEN

De Kleine Aarde beschikt over **sfeervolle accommodatie**, geschikt voor beleids- of bezinningsdagen, een training of een workshop. Daarnaast biedt De Kleine Aarde comfortabele **overnachtingsfaciliteiten** voor 22 personen. Indien gewenst, verzorgen wij alle maaltijden, uiteraard bereid met ecologische producten. Wij organiseren ook rondleidingen over ons natuurrijke terrein; een aangenaam intermezzo tijdens uw dagprogramma. Bel (0411) 68 49 21 voor meer informatie of kijk op www.dekleineaarde.nl.

Groen Tuinierplezier op De Kleine Aarde

Er staat u wat te wachten. Als eerste van vier nieuwe informatieve tochten over ons terrein openen wij op 1 mei de tuinroute "Groen Tuinierplezier". Speelse en informatieve elementen vestigen de aandacht op hoe leuk tuinieren is, wat de gevaren van bestrijdingsmiddelen zijn en hoe tuinieren kan bijdragen aan natuurrijkdom. Kom 1 mei op onze tuinmarkt, om te genieten van de verrassende evenementen rond de opening of om nieuwsgierig door onze tuinen te dwalen. Binnenkort meer nieuws op www.dekleineaarde.nl

Speciale rondleidingen

Ook dit seizoen kunt u weer op **vrijdagmiddag** een individuele rondleiding over ons terrein volgen. Deze kost € 6,00 p.p., duurt circa anderhalf uur en is inclusief een kop koffie of thee. Voor donateurs is de individuele rondleiding gratis. In het voorjaar vinden rondleidingen plaats op 26 april en 24 mei. Start 14.00 uur.

Dagarrangement voor groepen

Wist u dat De Kleine Aarde diverse dagarrangementen aanbiedt in samenwerking met andere organisaties? Zo kunt u een rondleiding door onze tuinen plus een lekkere ecolunch combineren met een excursie bij het Oertijdmuseum De Groene Poort of met een excursie door natuurgebied de Campina en natuurontwikkelingsproject Smalwater. Vooraf reserveren.

Lunch

Laat u verwennen met een seizoenslunch! Hartige taarten, goedgevulde soepen, frisse salades en andere gezonde lekkernijen. Vers en biologisch uit de keuken van De Kleine Aarde. Groepen vanaf 15 personen € 9,75 p.p. Telefonisch reserveren.

TENTOONSTELLING TE HUUR

Voor € 113,- kunt u onze mobiele tentoonstelling over **natuurlijk tuinieren** huren. Op mooie duurzaam houten panelen staat hoe u de bodem van de tuin gezond houdt en waar dieren zich thuis voelen. De tentoonstelling meet 4x4x2,5 meter. U mag de opstelling gebruiken tot een periode van maximaal één jaar. Een idee voor een tuincentrum of school. Wel zelf halen en brengen.

OPEN DAG 30 JUNI

Grootste evenement op De Kleine Aarde is traditiegetrouw de Open Dag. Dit jaar op 30 juni. Een bijzondere open dag, omdat we 30 jaar bestaan. Dit vieren we met evenementen en attracties. Zo zal er een Meierijmarkt worden gehouden, waarin producenten uit de Meierij hun streekproducten presenteren die u kunt proeven, keuren en kopen. Binnenkort geven we meer informatie op www.dekleineaarde.nl

Vraagt u maar

Een vraag over voeding, tuinieren of duurzaam bouwen & wonen? Bel de Kleine Aarde. Ieder vakgebied heeft zijn eigen spreekuur.

Spreekuren

Voeding: Maandag 13.00-17.00 uur, (0411) 66 10 82

Tuinieren: Dinsdag 13.00-17.00 uur, (0411) 66 10 81

Bouwen & Wonen: Woensdag 13.00-17.00 uur, (0411) 66 10 80

MEIERIJMARKTEN

Er staan weer Meierijmarkten gepland in de regio. 1 April op de "Boerenmert" in Liempde, 19 mei op de jaarmarkt te Haren en 26 mei op het "Breugels festijn" in Son en Breugel. De Kleine Aarde coördineert de markten en staat er met een eigen kraam.

ONTDEK DE KLEINE AARDE

Voor € 22,- per jaar wordt u donateur van De Kleine Aarde. Tegelijkertijd ontvangt u viermaal per jaar zonder extra kosten ons mooie blad De Kleine Aarde. Eerst even proberen? Kan ook:

- ☐ Ik ontvang graag een gratis exemplaar van het tijdschrift De Kleine Aarde.
- ☐ Ik word donateur en abonnee voor € 22,- per jaar en ontvang een welkomstpakket en het tijdschrift.
- ☐ Ik wil graag meer informatie over:
 - ☐ Groeps- en vergaderaccommodatie
 - ☐ Cursussen
 - ☐ Anders, namelijk:

Naam:

M/V

Straat, huisnummer:

Postcode, plaats:

Telefoon:

Handtekening:

Stuur deze coupon in een envelop naar De Kleine Aarde, Antwoordnummer 16151, 5280 VJ Boxtel

KinderKwis®

Vanaf half maart komt de Gras Club iedere maand uit met een nieuwe KinderKwis. In deze weken voor Pasen zijn de gewone Gras Ei doosjes in de supermarkten (AH, C1000; Super De Boer etc.) voorzien van de nieuwe KinderKwissen.

Iedere maand.

Vanaf begin mei vind je zelfs iedere maand een nieuwe KinderKwis in de speciale KinderKwis Gras Ei doosjes. Het is leuk om de twee moeilijke dierenvragen op te lossen en ook spannend, want je maakt kans op een leuke prijs.

Voor de kippen.

Voor de kippen in Nederland is het nog leuker, want doordat jij Gras Eieren eet, kunnen zij weer dagelijks naar buiten, waar ze in het gras en groen van frisse weiden met veel plezier kunnen pikken en grazen. Dat gunnen we ze van harte.

De prijzen.

doe je mee en ben je jonger dan 16 jaar, maak dan kans op het winnen van de volgende prijzen:

- 5 Xbox spelcomputers van Microsoft

- 25 etentjes bij een pannenkoekenrestaurant met je vader, moeder, zussen en broers.
- 50 Kids For Animals CD-roms
- 25 Kids For Animals lidmaatschap (1 jaar)
- Kans op een leuke verrassing als je meedoet en toch niet wint.

Donateur.

Wil je extra stimuleren dat alle landbouwdieren in Nederland regelmatig naar buiten kunnen, vraag dan je vader of moeder donateur te worden. Dat kan door € 20,- op het GrasDier Fonds te storten en je ontvangt "Gras".

Bankno.: 65.32.44.541 in Borger.

Gras Club

m.m.v.
KIDS FOR ANIMALS
Jeugdclub
Dierenbescherming

Gras Club

©©Stichting Gras Keurmerk,
Postbus 110, 9530 AC Borger.
©Gras Ei / Graskippen /
Grasdieren zijn wettig
gedeponeerde Gras Keurmerken.

Gras
DIER
KEURMERK

Gras Eieren®

Oogst aan cursussen

Marjon Weijzen coördineert de afdeling Communicatie en Educatie op De Kleine Aarde. Van wat ze meemaakt op en buiten De Kleine Aarde houdt ze een dagboek bij, waaruit op deze pagina enkele fragmenten.

25 oktober

Zolang De Kleine Aarde bestaat geven we al cursussen. Voor bier brouwen en geiten houden kon men bij ons in Boxtel terecht. Zelf volgde ik ooit, alweer 12 jaar geleden, de cursus ecologische moestuin. Toentertijd besloeg de cursus nog drie zaterdagen. Die cursus, in enigszins afgeslankte vorm, geef ik nu zelf. De keuken serveert gerechten van aardpeer, veldsla en pompoen. Prompt neemt een flink aantal cursisten de aardpeer, of topinamboer, op in hun teeltplan. Makkelijk gewas en, als je de vroegbloeiende variant neemt, nog mooi ook.

Begin november

We vergaderen over het cursusprogramma. De huidige voorlichters geven geen cursussen meer, althans niet in werktijd. Door alle cursussen te laten verzorgen door freelancers denken we een veel rijker aanbod aan cursussen te kunnen presenteren. Voor veel donateurs blijkt dit brede aanbod de ideale aanleiding om een bezoekje aan ons Ecopark te Boxtel te brengen. Cursisten zijn vaak verwonderd over de rust die er heerst op ons terrein. Diegenen die blijven overnachten worden 's ochtends gewekt door de haan. Waarna ik ze voor het ontbijt een wandelingetje langs de vijver en de vleermuismuur zie maken. Zelf meld ik me aan om een nieuwe cursus "milieuvriendelijk verf maken" mee te lopen. De docent weet me er bij voorbaat al van te overtuigen dat de acrylverf die ik gebruik niet door de beugel, en zeker niet door de gootsteen kan. Toch zie ik me nog niet voor elke schilderles zelf mijn verf maken.

Midden november

Onze nieuwe cursusopzet heeft ook consequenties voor de docenten die soms al jaren aan ons centrum verbonden waren. De meesten van hen kunnen we gelukkig overhalen hun cursus te blijven geven, als freelancer. Keer op keer leg ik uit wat het verschil is en waarom we hiervoor kiezen: dat we veranderen van initiator in katalysator. Mensen veranderen niet graag.

Begin januari

Mijn collega en kamergenote heeft de cursus "waterzijdig inregelen" gevolgd en is erg enthousiast. Ze kan wel tot 30% aan gas besparen door haar cv-ketel anders in te stellen. Ze polst de docent of hij die cursus niet vaker bij ons wil geven. Ik vraag me af of hij dan niet beter voor een minder cryptische naam kan kiezen. Bijvoorbeeld: "spaar uw portemonnee, regel uw cv". Dan is meteen duidelijk waar de cursus over gaat. Om te bekijken wat er aan het verwarmingssysteem op De Kleine Aarde ik te verbeteren, heeft ze ter observatie aan haar docent de verwarmingsknop van onze werkkamer meegegeven.

Drie dagen later

De noodknop die tijdelijk als vervanging dient is kapot. Onze kamer lijkt wel een sauna. Fronzende De Kleine Aarde-medewerkers als ik in T-shirt aan de koffie verschijn. Even later maakt onze technische man een fantastische constructie met een houtje en een schroef zodat we met een schroevendraaier de verwarming kunnen regelen.

18 januari

Hoewel de verwarming het weer doet ben ik thuis aan het werk om een projectrapportage af te krijgen. Dan belt onze secretaresse: de docent "Fruit snoeien" heeft zich ziek gemeld. Hoe het moet met de cursisten voor morgen? Later blijkt dat de zieke docent zijn nieuwe rol als freelancer goed heeft opgepakt en zelf alle cursisten heeft afgebeld. Iedereen toonde begrip voor de situatie.

Februari

De Kleine Aarde staat met de eetbare siertuin op de Floriade. 'Een mooi doel voor het jaarlijks personeelsuitje', oppert iemand. 'Dit uitje verplaatsen we dan naar het voorjaar. Kunnen we in het najaar ter ere van ons dertigjarig jubileum weer eens een echt oogstfeest geven.'

MARJON WEIJZEN

FOTO: HANS JOACHIM SCHROTER

Tegenwoordig heeft De Kleine Aarde een prachtig bezoekerscentrum, een informatief kwartaalblad en een uitgebreid cursus-aanbod. In 1988 stond de toekomst er minder zonnig voor. Gerard Bosman (49), directeur van een personeels- en organisatieadviesbureau, kreeg destijds het verzoek een reorganisatie te leiden. Toen het bestuur opstapte werd Bosman gevraagd het voorzitterschap op zich te nemen.

'Het was voor mij een uitdaging om idealen te combineren met zakelijk inzicht. Dat gaf soms botsingen, want de medewerkers, van wie sommigen al jaren bij De Kleine Aarde werkten, hadden hun eigen ideeën over de organisatie. Zo viel de aanstelling van een directeur niet in goede aarde, te hiërarchisch vond men destijds. Uiteindelijk zijn we er samen toch uitgekomen en hebben we een ledenaantal van bijna 14.000 gehaald. Na zeven jaar heb ik mijn voorzitterschap neergelegd. Ik vond dat er iemand moest komen met meer verstand van ecologie.'

Het idealisme van de medewerkers stond volgens Bosman in schril contrast met zijn eigen leefwijze. 'Ik ben een Bourgondiër; ik houd van een warm huis en lekker eten. Dat het een het ander niet hoeft te bijten en dat een milieubewuste leefstijl ook prettig kan zijn, laat De Kleine Aarde wel zien. Je moet je er dan wel in willen verdiepen. Ook denk ik dat milieubewust leven meer te maken heeft met leefstijl en tijd dan met een gebrek aan bewustzijn. Iedereen weet wat er aan de hand is, er wordt in de kranten bijna dagelijks over geschreven. Toch steken de meeste mensen hun kop in het zand, omdat dat gemakkelijker is. Ook ik weet dat het gebruik van een auto bijdraagt aan het broeikaseffect. Toch gebruik ik in mijn werk de auto, want dan kan ik drie klanten per dag bezoeken en met de trein maar één. Wel doe ik de boodschappen bij de dichtstbijzijnde supermarkt. Ook gebruik ik in mijn tuin geen bestrijdingsmiddelen, maar ik ben te gemakzuchtig om op alle fronten milieubewust te zijn. Ik heb respect voor mensen die de tijd nemen om volgens hun idealen leven.'

oud-voorzitter GERARD BOSMAN(49) 'Idealen combineren met zakelijk inzicht'

TEKST: CHANTAL OVERGAAUW

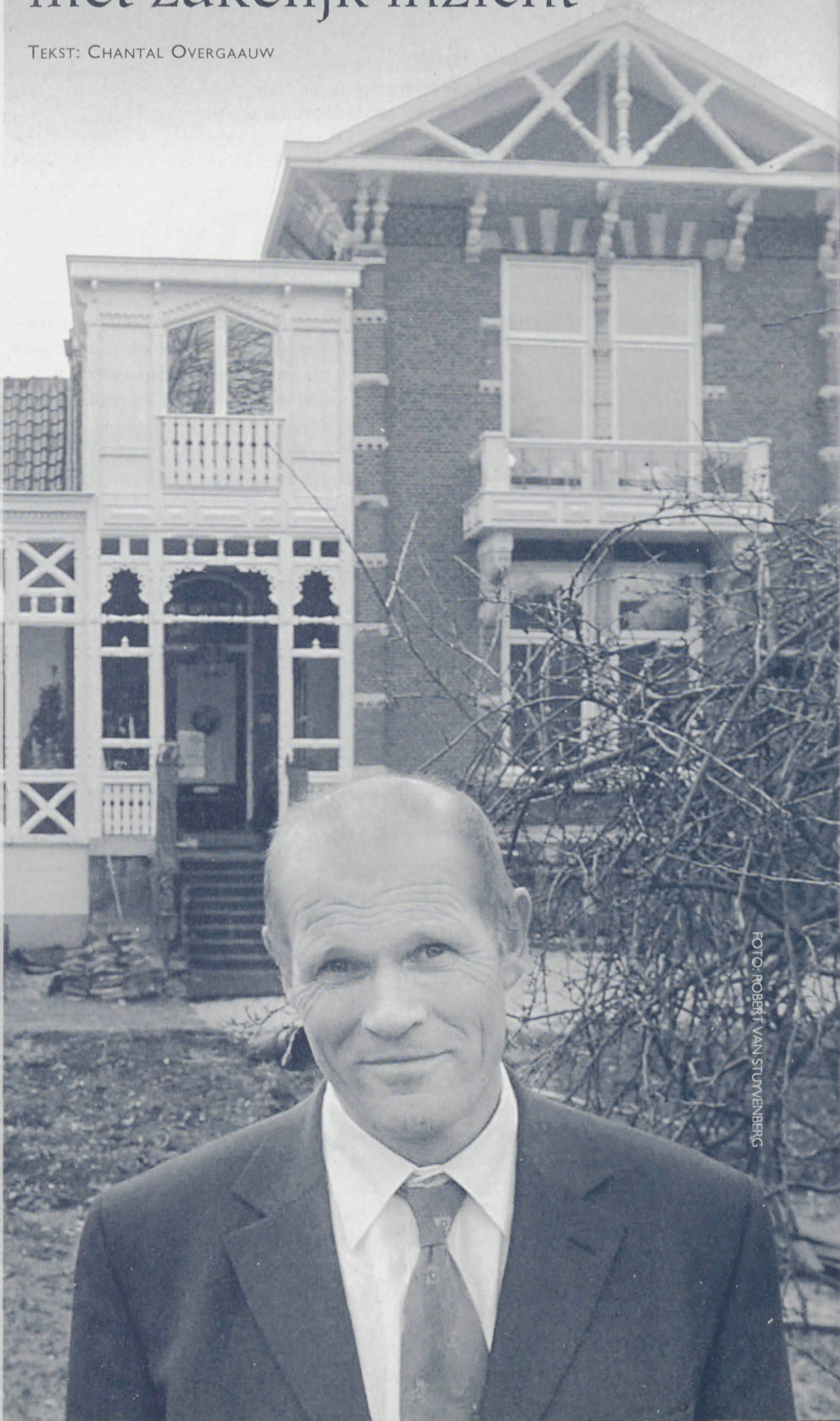

FOTO: ROBERT VAN STUYVENBERG

Met raadgevers kunt u contact opnemen voor gratis advies.

Enkele spelregels:

- sluit een postzegel voor antwoord bij als u een schriftelijke reactie verwacht;
- wilt u een raadgever bezoeken, bel of schrijf dan vooraf.

Groente, fruit en tuin

Fruit- en groenteteelt J.W.J. v.d. Werken, Steenweg 76, 5301 HN Zaltbommel, tel. (0418) 54 06 24.

Biol. tuinieren Rik Dedapper, COVOBIT, Groteweg 27/537, 9500 Geraardsbergen (B), tel. (0032) (0)54 41 74 73 (na 18.00 uur). Groenbemesters, gewasbescherming, fruitteelt.

Verzorging fruitbomen Werkgroep Pom. Gen. Lim. Oude fruitassen. J. Teunissen, Wilhelminasingel 137, 6001 GS Weert, tel. (0495) 53 33 95.

Hoogstamfruitbomen Prov. Noord-Holland, werkgroep POM, Zuidje 6, 1636 XC Schermerhorn, tel. (072) 502 25 45.

Struik- en houtgewassen-

compost Proefwerf Comité Jean Pain, Gerrit v. Dale, Holle Eikstr. 25, Londerzeel (B), tel./fax (0032) (0)52 30 53 65.

Wilde tuinen R. Osinga, M.Fopmawei 22, 9023 AJ Jorwerd, tel. (058) 251 96 78.

Bodembedekking Dirk Prins, Asterstr. 3, 3911 WE Rhenen, tel. (0317) 61 42 82. Ook inheemse kruidachtige planten in plantsoen, heemtuin, wilde tuin.

Paddestoelen Paddestoelentoren, Postbus 1575, 6501 BN Nijmegen, tel. (024) 378 92 06, www.somnet.nl/paddestoelentoren

Permacultuur Projekt Aarde, Hans Carlier, Stokebrand 233, 7206 EE Zutphen, tel. (0575) 53 03 94.

Pergola-associaties Stichting Strohalm adviseert biol. boeren en consumenten. Oudegracht 42, 3511 AR Utrecht, tel. (030) 231 43 14.

Natuurbeheer

Adviesbureau Van Nierop, Hortensiastr. 14, 5644 KP Eindhoven, tel. (040) 212 93 19, fax 213 12 80. Onderzoek, planvorming, beheer bossen en natuurterreinen, cursussen.

Dieren

Nederlandse Landgeit Paul Bouman, Anderenseweg 27, 9463 RN Eext, tel. (0592) 26 10 16.

Kippen, geiten, schapen Theo Coolen, Weidepolder 18, 5235 VB Den Bosch, tel. (073) 642 87 50 (werktd. 19.00-20.00 uur), agro-impuls@planet.nl.

Ecologische (klein-)veehouderij Henk de Mink, Oudendijk 6, 3291 LN Strijen,

tel. (078) 674 34 18 (na 18.00 uur). Ook veevoerproductie, graslandonderhoud.

Spinnen, weven en verven

Jabeek, Nelly Hanssen-Jonkhout, Etzenra-derstr. 33, 6454 AP, tel. (046) 442 51 77.

Ammerstol, Ineke Visser, Lekdijk 82, 2865 LE, tel. (0182) 35 29 13.

Bouwen en wonen

Advies Viba, Vereniging voor Integratie Biol. Architectuur, Veemarktkade 8-84, 5222 AE Den Bosch, tel. (073) 621 69 43.

Advies Nibe, Ned. Inst. voor Bouwbiologie en Ecologie, Postb.229, 1400 AE Bussum, tel. spreekuur wo 13.30-16.30 uur op (035) 694 82 33. Bouwen, milieu, gezondheid.

Architectuur Sjap Holst, De Raadstr. 1, 5666 EA Geldrop, tel. (040) 286 37 92. Biol.-ecologische architectuur, eco-design, leembouw.

Timmeren, bouwen Vof Varne, Postb.5093, 1380 GB Weesp, tel. (06) 510 813 21 (varend timmerbedr.).

Rietdekken Grietines Harms, Balloërstr. 7, 9451 AK Rolde, tel. (0592) 24 28 00 (18.00-22.00 uur).

Natuurverf Bio-ecologisch schildersbedr. Kees Rolsma, Oude Boekeloseweg 11, 7553 DS Hengelo, tel. (074) 250 88 39 (17.30-20.00 uur), fax 2508720.

Helofytenfilters Ecofy, Frank v. Dien, De Schepen 17, 5688 VM Oirschot, tel. (0499) 55 03 28, fax 55 03 29, ecofyt@hetnet.nl. Helofytenfilters, waterzuivering.

Helofytenfilters Rietland, Dion v. Oirschot, Rosmolenplein 34 b, 5014 ET Tilburg, tel. (013) 544 65 99, info@rietland.com. Ook regenwatertoepassingen.

Kleuratelier eColor, kleuradvies op ecol. basis. Marie Anne Merk, De Kuiperij 13, 7437 CW Bathmen, tel. (0570) 54 33 61 (20.30-22.00 uur), fax 54 28 72, fcoputre@wxs.nl.

Binnenmilieu BBA Boerstra Binnenmilieu Advies, Postb. 774, 3000 AT Rotterdam, fax 244 70 26, bba@binnenmilieu.nl. Binnenmilieu in woningen, kantoren, scholen.

Waterbesparing Grijs- en regenwater-systemen, Kilian Water, Postb.312, 6700 AH Wageningen, tel. (0317) 42 64 36, fax 42 64 37, info@kilianwater.nl.

Composttoilet, grijswater Ecosave, Biddinghuizen, tel. (0321) 33 20 38, fax 33 09 16. Ook energie- en waterbesparing. Werkdagen 9.00-12.00 uur.

Milieu-advies voor kantoor en huis. Composttoiletten en composteren. Ekotrade Holland, De Wal 29, 9269 PA Veenwouden, tel. (0511) 47 66 11, fax 47 26 99.

Stro- en leembouw Euroleem, V. Ostadestr. 326-I, 1073 TX Amsterdam, tel./fax (020) 470 83 93 / (06) 246 154 62, euroleem@worldonline.nl.

Energie

Biogasinstallaties Frits Ogg, Postb.244, 6500 AE Nijmegen, tel./fax (024) 356 55 88, fogg@hcc.net.nl

Elektriciteit, accu's, windenergie, energiebesparing Ing. Hendrik Venema, Kraayenbergstr. 23, 8051 XL Hattem, tel. (038) 444 56 43.

Besparing en techniek Jos v. Doorn, Balsemienln. 26, 5582 AD Waalre, tel. (040) 221 63 83 (na 18.00 uur).

Zon en wind Informatiecentrum Duurzame Energie, tel. ma t/m do-ochtend (050) 529 09 10, www.ipdubo.nl. Voorheen: ODE.

Vuurmeesters. Houtgestookte kachels. Klussenkunsten, tel. (0547) 35 12 70.

Tegelkachels, schoorstenen De Tegelkachel, Dorpsweg 67, 1631 DH Oudendijk, tel. (0229) 54 35 76.

Apparaten en machines

Graanmolens Dirk v. Haren Noman, Beukstr. 15, 3920 Lommel (B), tel. (0032)(0)11 54 44 75.

Graanmolens Anshar v.d. Wielen, Hilversumstr. 98, 6843 DL Arnhem, tel. (026)

381 23 20. Muesliwalsen, huisbakkers, hooi-kisten, zuurkoolpotten en -messen, groenten-, vruchten- en kruidendrogers. Sap maken.

Machinebouw Jan de Jong, IJsselkade 16, 3401 RC IJsselstein, tel. (030) 659 00 88 / (06) 534 41 00), fax (030) 659 04 19. Apparaten voor levensmiddelenprod., o.a. maal-, snijmachines.

Voeding

Ecologische voedingstelefoon, Platform Biologica, tel. (030) 233 99 78 (ma, wo, vr 10.00-13.00 uur), ecologisch en biologisch-dynamische voeding.

Geitenkaas G.J. v. Diemen, Mr. J.B. Kanweg 99, 9439 TE Witteveen, tel. 0593-552415 (na 14.00 uur).

Wijn en bier maken Souplesse Import, Brabantweg 5a, 6591 HV Gennepe, tel. (0485) 51 20 21, fax 51 72 63.

Wijn, bier, gedistilleerd zelf maken Riet Beijer, Koninginneln. 32, 3762 DE Soest, tel. (035) 602 09 79 (di-vr).

Wijn, bier, kaas maken B. Vingerhoedt, P.Bruegel str. 20, 5213 BN Den Bosch, tel./fax (073) 689 04 41. (Lees verder op pagina 41)

JE LEVEN LANG GENIETEN

Gelfort is een van de grootste Nederlandse producenten van hardhouten tuin- en parkmeubilair. Jarenlange ervaring en traditioneel Nederlands vakmanschap vormen de basis voor onze uitgebreide collectie tuinmeubelen. Prachtig en ergonomisch vormgegeven voor optimaal zitcomfort. Daarbij gebruikt Gelfort uitsluitend hoogwaardige en duurzame houtsoorten uit verantwoord beheerde bossen. Zo komt het dat Gelfort tuin- en parkmeubelen garant staat voor levenslang genieten.

Gelfort BV. Postbus 86, 6658 ZH Beneden-Leeuwen
tel.: +31 (0)487 59 50 86 - fax: +31 (0)487 59 14 69
e-mail: info@gelfort.nl - www.gelfort.nl

KAREL BECKERS

Schatbewaarder van oude fruitrassen

ANNELOE RIJPKEMA

Op een koude winterdag rijd ik door de Betuwe met idyllische boerderijen, hooibergen, geknotte wilgen en boomgaarden in winterrust. Ook hier dringt de vooruitgang zich op, er wordt met man en machines gewerkt aan de Betuwelijn en wegen eromheen. Gelukkig mag ik via een oprijlaantje met een beukenhaag afslaan naar een Betuwse boerderij en beland op een knus binnenplaatsje.

Hier woont en werkt Karel Beckers, initiatiefnemer van Hoogstamfruit Rivierenland, geïnteresseerd in oude fruitrassen en het onderhouden van hoogstamboomgaarden. Hij heeft ooit filosofie gestudeerd, lesgegeven aan diverse hogescholen en hij was ook politiek actief. Gezondheidsproblemen dwongen hem meer evenwicht in zijn leven te zoeken.

Karel wilde niet alleen praten en vergaderen maar ook met zijn handen werken. Hij en zijn gezin verhuisden in de jaren tachtig naar een oude boerderij.

De liefde voor de biologische producten, wanneer is deze ontstaan?

De liefde voor het biologische bestond al voordat we hier gingen wonen, we zijn al

zeker vanaf 1976 donateur van de Kleine Aarde, maar het kan ook eerder zijn geweest. In die tijd hebben we zoveel dingen uitgespookt, dat ik niet meer weet wanneer de Kleine Aarde in beeld kwam. Samen met Jan Juffermans - in de kwekerij van zijn vader - hebben we zelfs ooit een groentetuin gehad in Oestgeest. Later zat Ria Beckers als eerste vrouwe-

lijke fractievoorzitter in een mannenclub; de landbouwcommissie. Ik vond dat ze ook moest weten hoe een koe kalfde, een schaap lammerde en hoe planten groeiden. Dit kon ze op onze kleine boerderij ervaren, landbouw moet je aan de lijve ondervinden en niet alleen van papier halen. Ze zet zich nog altijd in voor de biologische landbouw.

In verband met het opknappen van de boerderij uit 1850 moest er veel werk worden verzet. De pannen rolden als het ware van het dak en overall stonden emmers in huis om water op te vangen. Het huis en de schuren wilden we in oorspronkelijke staat terug brengen maar ook de grond eromheen opdelen in compartimenten met heggen, hakhout, weilanden en boomgaarden. Van de eerste aanplant in 1982 heb ik veel geleerd, vooral hoe je niet met "geplakte" bomen om kunt springen. In 1990 hebben we een appel-, een peren- en een klein kersenboomgaard opgezet, later kwam er nog een walnotenlaan bij. De boomgaarden zijn biologisch gecertificeerd. Opvallend was dat er nauwelijks meer deskundigheid in het snoeien en kennis van oude rassen was.

Biologische producten en gezonde voeding, wat is de samenhang?

In Nederland is veel grond landbouwgrond; de stad kan niet zonder. In principe ontstaan alle producten die je eet op en in de grond. Er zijn te veel kunstingrepen nodig om zoveel mogelijk (bulk)productie te maken. Wat er wordt gebruikt als toevoegingen en het "snel opblazen van groente en vee" kan niet anders dan effect hebben op de kwaliteit. In de bodem van een hoogstamboomgaard zijn niet alleen de bovenste twee decimeter van belang; de boom wortelt even diep als die hoog is. Dus een goed evenwicht in de bodem met bodemleven is belangrijk. Daar heb ik veel van geleerd, hoeveel leven erin een bodem voorkomt, naast bijvoorbeeld mineralen. Mensen willen kwaliteit meetbaar maken, voor fruit geldt dat ze allemaal een mooie kleur, dezelfde maat, rijpheid en hardheid moeten hebben. Wie zegt dat appels met de zelfde maat en kleur kwaliteit zijn? Wie weet of ons maagdarmka-

FOTO: WATZE DE VRIES

naal voor de huidige wijze van produceren is ingericht? Moderne rassen zoals Jonagold en Elstar zijn afkomstig van geforceerde spilboompjes en geven mooie appels, maar zijn niet gekweekt om zonder chemische bespuitingen te kunnen telen. Mijn voorkeur gaat uit naar voeding die in een "niet opgepepte" grond ontstaat.

Wat zijn favoriete producten die je gebruikt?

Door het bedrijf zijn we meer fruit en producten van het seizoen gaan gebruiken. Elke dag begin ik met appels. De laatste tijd waren Ingrid Marie, Queen Cox, Laxton maar vooral de Notaris mijn favoriet. Dadelijk wordt het de Schone van Boskoop. Veel van deze appels zijn

niet op laagstammen te telen. Ze hebben diverse smaken en zijn seizoensgebonden. De Juttepeer kun je maar een paar weken eten in augustus. Voor de handel is dit een probleem of ligt het probleem bij de handel? Je kunt ook stellen dat hoogstamboomgaard (1000 hectare in het rivierengebied) een belangrijke landschappelijke waarde heeft door de grote bijdrage aan diversiteit van grassen, kruiden, vogels en fruitrassen. De verkoop op zich is niet de enige inkomstenbron. En biodiversiteit kan niet alleen in een laboratorium worden bewaard.

Instandhouden van oude rassen betekent ook dat ze als handfruit worden aangeboden. Dit zou het beste regionaal, via groentespecialisten, geregeld kunnen worden. Als daar tientallen rassen te koop zijn, hoeft er wat minder te worden verwerkt tot sappen, puree's en stropen. Momenteel maken we vijf soorten appelsap, pruimen op appelsap en appelperenstroop etc. Deze producten hebben een Eko-keurmerk.

Als we gasten krijgen, eten we nog wel eens vlees. Minder dan voorheen sinds we eigen vee laten slachten! Lamsvlees uit de oven, besprenkeld met olijfolie en met teentjes knoflook erin gestoken. Als toetje is een combinatie van pruimen en zoete appels (even opkoken), eventueel aangevuld met walnoten en zure room heerlijk. Ook lekker zijn kleine stoof-

(lees verder op pagina 36)

Favoriet recept van Ria Beckers Lamsvlees uit de oven

Lamsvlees uit de oven in römertopf voor 4 personen:

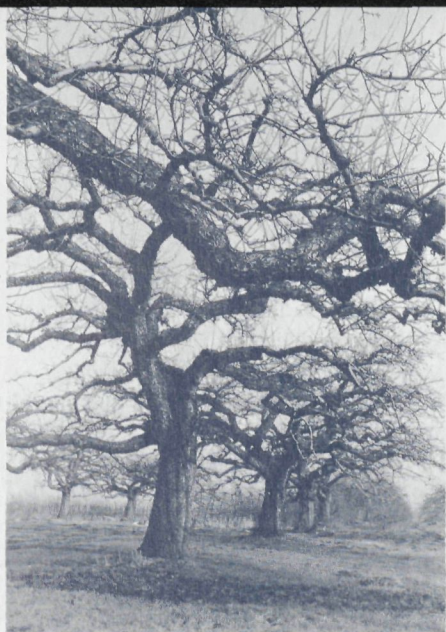
1 kg lamsbout,
3 teentjes knoflook,
zout, zwarte peper, tijm en 'n weinig
rozemarijn, muntblaadje,
3 à 4 eetlepels olijfolie.

De römertopf 15 minuten onder water zetten. De lamsbout met zout, versgemalen zwarte peper, tijm en rozemarijn in wrijven. De teentjes knoflook overlangs in vieren snijden, in de bout kleine inkepingen maken en de stukjes erin steken. Het vlees in de pot leggen,

eventueel een muntblaadje erbij en de olijfolie erover verspreiden.

De pot onder in de koude oven zetten en deze verwarmen tot 250° C, stand 5 à 6 gedurende 1 ½ uur. De laatste tien minuten zonder deksel in de oven laten staan.

Lekker met gebakken, bloemige aardappelen met rozemarijn, gekookte sperzieboontjes en een salade van veldsla, rode biet en wortelen.

(vervolg van pagina 35)

peertjes, Gieser Wildeman of Brederode in zijn geheel gestoofd, met steeltje en al. Geen suiker toevoegen en dan zo eten, heerlijk. Wie kent er nog de Ysbout of de Zwijndrechtse wijnpeer?

Een smaakvolle keuken bestaat uit?

Ria is de keukenprinses voor het betere werk. Ze kookt met plezier voor gasten, maakt van alles wat we hebben maaltijden, van fruit tot de groenten zoals courgettes, pompoenen en patisson. We eten

steeds meer basisproducten en gebruiken geen toegevoegd suiker. Dat was even wennen, maar na jaren proef je de bijzonderheid van wat je eet. Ria doet veel met de natuurlijke smaak van het product zoals van zoete appels. Ze zijn er in veel soorten en smaken. Onder andere de zoete Ermgard, Zoete Campagner, Bloemée zoet, Dijkmanszoet, Jasappel.

NAAM: JAN JAAP THIJS / LEEFTIJD: 23 JAAR / WOONPLAATS: AMSTERDAM / BEROEP: PROJECTMEDEWERKER NATIONALE JEUGDRAAD (VOORHEEN NJMO), "PROGRAMMA DUURZAME ONTWIKKELING (O.A. PROJECT MONDIALE VOETAFDruk)

FOTO: LOUISE VERBREE

SAN SPERBER

'Mijn voetafdruk is vrij groot, zeker voor iemand die werkt voor het project Mondiale Voetafdruk. Ik schaam me ook wel een beetje, al is mijn voetafdruk wel een goede binnenkomer bij de workshops die ik aan jongeren geef. Ik ben dus geen heilig boontje die de jeugd komt vertellen hoe het allemaal moet, maar nodig hen uit om kritisch na te denken bij wat ze consumeren. Zelf eet ik vlees, hoewel ik steeds vaker vegetarisch kook. Dat is óók lekker. De wasmachine is tweedehands, net als de magnetron die we trouwens nauwelijks gebruiken. Voor mijn werk reis ik altijd per openbaar vervoer, eigenlijk klinkt het allemaal zo slecht nog niet. Maar mijn grootste zonde is vliegen. Ik heb voor mijn werk projecten bezocht in Ghana en Kenia. Want als je je bezighoudt met ontwikkelingsproblematiek, moet je ook weten waarover je praat. Maar omdat vliegen erg belastend is, was de beslissing om te gaan wel moeilijk. Gelukkig ben ik een wandelfreak, dus in mijn vakanties compenseer ik dat vlieggedrag een beetje. Vorig jaar zijn we naar Engeland geweest. Uiteraard per trein.'

Platform Biologica streeft naar samenwerking

Platform Biologica is de beleids- en promotieorganisatie voor biologische landbouw en voeding. Binnen dit platform werken biologische boeren, handelaren, verwerkers en detaillisten samen aan het vergroten van de bekendheid en de markt voor het biologische product. Sinds vorig jaar maakt ook de Biologische Voedingstelefoon van Dúnamis deel uit van Biologica.

INGE LENTING

Platform Biologica is wat betreft beleids-taken nauw betrokken bij het adviseren over en ontwikkelen van regels en normen voor de biologische landbouw; het stimuleren van onderzoeksprogramma's voor en het gentech-vrij houden van de biologische sector. Door onderzoek tracht Biologica de kennis over biologische productiemethoden te verbeteren. De organisatie werkt daarvoor ook samen in Appel Groen Licht met zo'n 27 maatschappelijke organisaties, waaronder De Kleine Aarde.

De kracht van Platform Biologica zit vooral in de samenwerking tussen de partijen, vindt directeur Bert van Ruitenbeek. 'De biologische landbouw heeft te lang geïsoleerd geopereerd. Biologica wil alle schakels in de keten erbij betrekken, van de landbouw via de detaillisten tot de consument.'

Voorlichting

Het vertrouwen in de reguliere landbouw is er de laatste jaren niet beter op geworden door zaken als BSE, dioxinekippen en salmonella. Van Ruitenbeek: 'Er is een vervreemding opgetreden. Biologica wil proberen de consument weer dichterbij de voeding te betrekken. Elk jaar organiseren we daarvoor de Open Dagen bij biologische boeren die daarvoor letterlijk de deuren van hun bedrijf openzetten. Met ons kwartaalblad

Smaakmakend bieden we achtergrondartikelen over biologische landbouw en recepten. Daarbij gaat het vooral om verdere bewustwording. Mensen die altijd al biologisch eten, stoppen daar niet zo snel mee. Maar mensen die twijfelen, kunnen door negatief nieuws heel gemakkelijk afhaken. Met de overname vorig jaar van Voedingsinstituut Dúnamis kunnen we ook een goede invulling geven aan de voorlichting over alle aspecten van biologische voeding. Daarnaast is het informeren van de media belangrijk om "wilde" verhalen te voorkomen. Met de Ekomonitor leveren we elk kwartaal objectief cijfermateriaal en informatie over trends en ontwikkelingen binnen de biologische landbouw.'

Geen truc maar een visie

De inzet van Biologica werpt vruchten af. De bekendheid van de biologische landbouw is de laatste jaren enorm toegenomen en het imago is verbeterd. Van Ruitenbeek: 'Men realiseert zich dat biologische landbouw geen truc is zonder kunstmest en bestrijdingsmiddelen, maar een visie op landbouw, een systeem van produceren met aandacht voor de samenhang tussen plant, dier, bodem en omgeving.'

Geduld

'Het werken aan een duurzame groei van biologische landbouw is een kwestie van

Platform Biologica geeft lezers van De Kleine Aarde de mogelijkheid om kennis te maken met het blad

Smaakmakend. Stuur een kaartje naar Postbus 12048, 3501 AA te Utrecht waarop u naam en adres en de toevoeging "lezersaanbieding De Kleine Aarde" vermeldt of surf naar www.platformbiologica.nl en u ontvangt gratis een exemplaar van dit eetlustopwekkende tijdschrift.

DE KLEINE AARDE Lezersaanbieding

lange adem. In november vorig jaar werd een groot succes geboekt: de supermarkketens AH en PLUS maakten langjarige afspraken met varkenshouders en verwerkers over prijs en afname. 'Maar we zijn er nog niet', zegt Van Ruitenbeek. 'We moeten ervoor waken dat met de groei van de biologische landbouw, het biologische systeemdenken overeind blijft en dat we niet in dezelfde valkuil stappen als de reguliere landbouw. Daarnaast moeten we geduld hebben: de omschakeling duurt lang. Niet alleen bij de boeren, maar ook in de handel, bij de retail, bij onderzoekers en beleidsmakers. Het is belangrijk het te laten groeien in de hoofden van de mensen, dan komt de rest vanzelf. Ze moeten het echt willen. En we moeten ons niet alleen richten op de wereldmarkt en de supermarkten, maar vooral ook op de consument. Blijven uitleggen waarom biologische producten vaak duurder zijn.'

Platform Biologica (030) 233 99 70,
www.platformbiologica.nl
Biologische Voedingstelefoon Dúnamis (030) 233 99 78, maandag, woensdag en vrijdag van 10.00-13.00 uur. Hier kun je ook terecht voor het aanvragen van brochures en folders, kookcursussen en lezingen.

Elke week houden de voorlichters van De Kleine Aarde een telefonisch spreekuur. Hier kun je terecht met vragen over ecologisch tuinieren, duurzaam bouwen en wonen en bewuste voeding.

Vraag het de voorlichters!

FOTO: CHRISTIEN SANDERS

Inge Hindriks,
tuinvoorlichter

INGE LENTING

Inge, Met welke vragen kunnen mensen bij je terecht?

'Met alles wat te maken heeft met milieu-gerichte tuinonderwerpen. Bijvoorbeeld vragen over manieren om plagen en ziekten te bestrijden, een teeltplan voor de moestuin, etc. Vroeger verstrekten we ook meer informatie over biologische landbouw. Het accent ligt nu vooral op ecologisch tuinieren. Inhoudelijke

vragen over biologische landbouw verwijs ik door naar bijvoorbeeld Platform Biologica.'

Kunnen mensen beter bellen of mailen?

'Bij bellen kan ik doorvragen en dat kan verhelderend zijn. Ik moet de vraag in de context kunnen plaatsen. Pas geleden belde iemand die veel negatiefs had gelezen over chemisch geïmpregneerde schuttingen. Die wilde wat alternatieven hebben. Tijdens het gesprek bleek dat hij een soort van schoenendoos om zijn tuin ging zetten. Ik suggereerde om aan één kant een haag te planten: groener, leuker voor dieren en er hoefde geen boom voor gekapt te worden.

Bij e-mail is het weer handig dat mensen een foto kunnen meesturen van de situatie. Dat kan ook veel verduidelijken.'

Met welke vragen kun je niet zoveel?

'Als iemand tot in detail wil weten hoe een vijver moet worden aangelegd, dan kan ik die vraag niet beantwoorden. Ik ben geen vijverspecialist. Wel kan ik meer vertellen over de betekenis die een vijver kan hebben voor de natuurwaarde

van een tuin. Ik wil voorkomen dat ik met een opgeheven vingertje praat. Tegen iemand die een fontein in de vijver wil plaatsen, maak ik dan ook een grapje: als u de fontein op zonne-energie laat werken, dan is het helemaal milieuvriendelijk...

En vragen over keurmerken voor bloembollen en de verkrijgbaarheid van ekobloembollen verwijs ik door.'

Welke misverstanden heersen er op tuingerbied?

'De gedachte dat natuursteen per definitie oké is. Voor natuursteen worden echter bergen afgekapt en het materiaal moet over grote afstanden worden getransporteerd. Tuinturf heeft ook een vervelende kant omdat daarvoor hele turfgebieden worden afgestoken in Ierland en Oost-Europa. En een veel voorkomend misverstand is dat organische bemesting geen kwaad kan: als ik koeienmest op mijn veldje gooi is het goed. Er spoelt daarbij echter heel wat ammoniak de grond in. Het gaat vooral om gedoseerd bemesten.'

Antoinette Brugman,
voorlichter
bouwen en
wonen

Antoinette, over welke dingen adviseer je?

'Ik adviseer over toepassing van duurzame materialen, energieopwekking en besparing van energie en water. Ik verstrek bijvoorbeeld informatie over materiaalgebruik bij isolatie, het aanleggen van een ecotoilet, regentonnen en grijswatersystemen. Ik kan vertellen over typen daken, bijvoorbeeld het vegetatiedak dat we hier op De Kleine Aarde ook hebben. Verder verstrek ik informatie over leemmuren, strobalembouw, soorten hout en verf, hergebruik van bouwmaterialen enzovoorts.'

Zie je trends binnen het gebied bouwen en wonen?

'Ik merk steeds meer dat het niet alleen gaat om het neerzetten van een duurzame woning, maar dat ook duurzaam gedrag van de bewoners moet worden gestimuleerd. Sommige mensen denken: ik heb een zonneboiler op het dak, dus dan kan ik elke dag 20 minuten douchen.'

Met welke vragen ben je bij jou niet aan het goede adres?

'Ik wil een ecohuis, waar kan ik dat vinden?' Ik probeer dan door te verwijzen, want ik heb daar geen lijsten van liggen. Of iemand die een huis heeft gekocht in Frankrijk en bezig is dat op te knappen. Die komt met heel gedetailleerde vragen over de constructie. Dat is voor mij niet te doen, ik ken de situatie niet. Ook kinderen die een kant-en-klaar boekje willen waarmee ze een spreekbeurt kunnen voorbereiden, zijn bij mij niet aan het goede adres.'

Wat probeer je de vragenstellers 'mee te geven'?

'Dat kleine stapjes ook goed zijn. Het hoeft niet meteen heel groot te worden aangepakt. De groep mensen die zich bezighoudt met duurzaam bouwen en wo-

nen, zou wel nog veel groter moeten worden.'

Welke misverstanden heersen er op jouw vakgebied?

'Het is soms een kwestie van nieuwe inzichten. Voorheen was men bijvoorbeeld zeer positief over schelpen als isolatiemiddel. Maar intussen is dat twijfelachtig: de voorraad schelpen is niet oneindig. Echte misverstanden zijn er ook. Zo denken veel mensen dat als ze kiezen voor groene stroom, ze uit hun stopcontact ook echt stroom krijgen die milieuvriendelijk is opgewekt. Dat is niet zo. Door te kiezen voor groene stroom verplicht je de energieleverancier dat hij een bepaald percentage van de stroom "groen" produceert. Dit betekent dat wanneer meer mensen kiezen voor groene stroom, de ontwikkelingen op dit gebied sneller zullen gaan.'

Marianne van Lubek,
voedings-
voorlichter

Marianne, waarop ligt het accent bij de voedingsvoorlichting?

'De Kleine Aarde vindt het belangrijk dat bij voeding ook gekeken wordt naar milieufactoren. Mensen realiseren zich vaak niet dat daar zo'n duidelijke relatie tussen bestaat. Kiezen voor biologische producten betekent minder schade aan het milieu en minder risico voor de eigen gezondheid, onbewerkte producten bevatten meer voedingsstoffen en de productie ervan kost minder energie. Ook pleiten we voor een vermindering in de consumptie van vlees en zuivel; goed voor het milieu én voor je eigen gezond-

heid. Door seizoensgroente te kopen, belast je het milieu minder en als je streekproducten gebruikt hoeven de producten niet over grote afstand te worden vervoerd. Daarnaast pleiten we voor weinig of milieuvriendelijke verpakkingen.'

Met welke vragen bellen mensen jou?

'De meeste vragen gaan over de invloed van voeding op de gezondheid, over voedingsstoffen en dergelijke. Mensen zijn toch meer geïnteresseerd in wat voeding doet voor hun gezondheid dan in het milieubelastende transport van bijvoorbeeld kiwi's. Voor het beantwoorden van vragen over voedingsstoffen, gebruik ik zelf ook de aanbevelingen van het Nederlands Voedingscentrum. Ook krijg ik veel vragen over recepten, bijvoorbeeld voor het zelf bakken van brood of jam maken zonder suiker. Vragen over allergieën en diëten zijn voor mij minder relevant.'

Waar verwijst je dan naar door?

'Naar de Nederlandse Voedingslijn, stichting Dúnamis en de Alternatieve Konsumentenbond. Die hebben ook allemaal een telefonische vragenlijn.'

Wat zijn actuele thema's op het gebied van voeding?

'Voedselveiligheid is iets wat mensen de laatste tijd veel bezighoudt. Niet verwonderlijk ook met het nieuws over dioxine, salmonella en BSE. Voor informatie daarover kun je ook terecht bij het Voedingscentrum, maar De Kleine Aarde heeft er een andere kijk op. Het probleem bijvoorbeeld van de dioxine in biologische eieren zoals die eind vorig jaar werd ontdekt is voor ons in eerste instantie een signaal van de vervuiling van ons leefmilieu. Gezien de geringe mate waarin verhoogde gehalten aan dioxine werden aangetroffen zouden wij het gebruik van biologische eieren niet afraden. Het is wel belangrijk dat de resultaten van dit onderzoek serieus genomen worden om de echte oorzaak van de dioxinevervuiling te achterhalen en aan te pakken, maar dat is meer een taak voor de overheid. Het ontnemen van hun recht op vrije uitloop in de buitenlucht aan (biologische) kippen is in ieder geval niet de adequate oplossing.'

BOUWEN & WONEN

**ANTOINETTE
BRUGMAN**

Waar moet ik bij de aanschaf van een koelkast op letten?

De mate van energieverbruik en het gebruikte koelmiddel bepaalt hoe milieuvriendelijk de koelkast is. Het energieverbruik staat tegenwoordig op de koelkast aangegeven. Bepaal eerst het formaat koelkast dat u nodig heeft, neem geen grotere dan nodig voor uw huishouden. Kies vervolgens van de beschikbare koelkasten van die maat het meest efficiënte model uit, de zuinigste modellen hebben een AA-label. Naast het energieverbruik is het met name belangrijk te letten op het gebruikte koelmiddel. De toepassing van de zeer schadelijke CFK's is inmiddels verboden. De nu gebruikte HCFK's tasten echter nog steeds, zij het in mindere mate dan de CFK's, de ozonlaag aan en vergroten ook het broeikas-effect. Een ander koelmiddel zijn HFK's. Deze tasten de ozonlaag niet aan maar dragen wel in sterkere mate bij aan het broeikas-effect. Schonere koelmiddelen die noch een effect hebben op de ozonlaag noch op het broeikas-effect zijn propaan en isobutaan. Op de achterzijde van de koelkast kunt u op het typeplaatje of op een afdekfolie controleren welk koelmiddel is gebruikt. Propaan en isobutaan worden aangeduid met R600a. Meer informatie vindt u in het themablad Koel- en vriesapparaten van Milieu Centraal, 0900-1719; www.milieucentraal.nl

Wat zijn de voor- en nadelen van een vegetatiedak?

Het al dan niet kiezen voor een vegetatiedak is een persoonlijke keuze. Om deze keuze te kunnen maken is het goed om even stil te staan bij de voor- en nadelen van een dergelijk dak.

Voordelen

Veel mensen vinden een vegetatiedak mooi omdat het zorgt voor een extra stukje groen in hun omgeving en het gebouw hierdoor beter in zijn omgeving past. Ook kan het dak met de seizoenen wisselen van kleur en zorgt het voor variatie in de plaatselijke flora en fauna. Afgezien van deze natuurlijke uitstraling, brengt het vegetatiedak ook een natuurlijke klimaatregeling tot stand. De vegetatie en de laag grond zorgen voor een geringe schommeling van de temperatuur en de vochtigheid van het dak. Bovendien zetten de planten kooldioxide om in zuurstof en filteren ze stof uit de lucht. Ook heeft het dak een hoog geluid en warmte isolerend vermogen.

Nadelen

Toch kleven er wel een aantal nadelen aan een vegetatiedak. Een vegetatiedak heeft bijvoorbeeld veel gewicht, waardoor een zwaardere dakconstructie noodzakelijk is. Verder is het erg belangrijk dat het dak zorgvuldig wordt aangelegd, zodat er later geen lekkage op kan treden. Tenslotte kan een vegetatiedak ongedierte aantrekken.

VOEDING: MARIANNE VAN LUBEK

HOUDT SPREEKUR OP MAANDAG VAN 13.00-17.00 UUR OP (0411) 66 10 82
m.vanlubek@dekleineaarde.nl

BOUWEN EN WONEN: ANTOINETTE BRUGMAN HOUDT SPREEKUR OP WOENSDAG VAN 13.00-17.00 UUR OP (0411) 66 10 80

a.brugman@dekleineaarde.nl

TUINIEREN: INGE HINDRIKS HOUDT SPREEKUR OP DINSDAG VAN 13.00-17.00 UUR OP (0411) 66 10 81
i.hindriks@dekleineaarde.nl

TUINIEREN

**INGE
HINDRIKS**

Hoe voorkom ik de groei van onkruid?

U kunt dit voorkomen door er voor te zorgen dat de grond zo min mogelijk zichtbaar is. De bodem is namelijk graag bedekt en als u het niet doet dan zorgt ze er zelf wel voor. In de natuur is er laagheid in de begroeiing: bomen, struiken en planten. Bodembedekkers zitten op het niveau van de planten. Doordat de bodem bedekt blijft, wordt vocht in de bodem vastgehouden en bodemerosie voorkomen. Daarnaast krijgen de zaden van ongewenste begroeiing minder kans om te ontkiemen. Tenslotte is de begroeiing vaak een uitgelezen leefomgeving voor allerlei kleine dieren. Geschikte planten voor bodembedekking zijn bij voorbeeld de bosanemoon, kruipend zenegroen, klimop en lieve vrouw bedstro. Let goed op de door de plant gewenste standplaats bij de keuze voor een bepaalde soort. Extra leuk aan sommige bodembedekkers is dat ze in het voorjaar de tuin al een aangeklede blik geven en wat bloei. Zo bloeit de bosanemoon in het vroege voorjaar en lieve vrouw bedstro in mei.

VOEDING

BOUWEN EN WONEN

TUINIEREN

Vragen over
voeding,
tuinieren
of (ver)bouwen?
Vraag 't de
voorlichters!

FOTO: CHRISTEN SANDERS

Stuur uw vraag naar de Kleine Aarde o.v.v. de betreffende voorlichter.

Zoekt u mensen om samen iets te gaan doen? Stuur een bericht van maximaal 50 woorden naar Mensen & Mogelijkheden, De Kleine Aarde, Postbus 151, 5280 AD Boxtel, fax 0411 683407 of h.petter@dekleineaarde.nl. Een gratis service, uitsluitend voor donateurs. Niet voor commerciële berichten. De redactie behoudt zich het recht voor advertenties niet te plaatsen. Stuur uw bericht voor het zomernummer vóór 21 april in.

Op een natuurkampeerterrein in de Franse ALPEN kan er vanaf eind juni geholpen worden. planten, maaian, wieden, timmeren enz. Er wordt flink aangepakt. Bent u een handige knutselaar en kan er goed samengewerkt? Schrijf: F. Otter, Rembrandt 81, 2271 GH Voorburg.

Wij wonen in Z. W. FRANKRIJK aan riviertje en hebben een kleine boerderij en camping. Houd je van rust en natuur en heb je zin minimaal een mand te helpen in de tuin, op de camping of met bouwen: Moulin de Liort 12440 La Salvat-Peyralès tel / fax 00 33 565 81 89 67 campliort@wanadoo.fr

Altijd is er werk rondom ons bergpension LE CLOU in Frankrijk. Dit jaar verbouwen wij de schuur om geschikt te maken als cususruimte. Wij hebben versterking nodig! Wie m/v kan in ruil voor kost en inwoning ons enkele weken helpen? Bel Harry en Tedje: (00) (33) 471 470 145 of contact@leclou-france.com

Al 10 jaar bestaat de mogelijkheid om in een 12e eeuwse voormalig klooster in ZUID-FRANKRIJK als vrijwilliger(ster) te helpen en de zinnen te verzetten. Werkzaamheden in overleg (035) 541 19 51. "DreamAcres" (biologische boerderij op idyllische plek in zuidoost MINNESOTA, V.S., ook workshops bouwen, smeden, trekken) zoekt iemand voor mei-oktober 2002, die graag wil helpen tuin/beesten/workshops te verzorgen. Wij bieden maaltijden, onderdak, vergoeding, fijne sfeer. Voor informatie, e-mail in het Engels naar evalibarr@hotmail.com, of bel (010) 436 09 50 (NL).

Wij (natuurwinkelmeeuwker, ergotherapeute en hond) zoeken een nieuwe UITDAGING! Een plek om te wonen en/of te werken in 't oosten van het land (omgeving Deventer?). Omgaan met mensen, respect. Dieren, natuur, "beweging" en rust. Zorgboerderij? Begeleid werken? Biologisch bedrijf? Wie ziet iets in ons idealisme, onze motivatie en levenservaring? (070) 3455183 / jtenhave@worldmail.nl

April t/m september atelier Magma, GIETERVEEN: 's Ochtends helpen bij huis- en tuinklussen. 's middags genieten van de omgeving of lekker zelf bezig in het ate-

lier (boetsen/beeldhouwen/keramiek). (0599) 648 346 of info@marineke.nl. Eten en slapen gratis.

Spirituele LEEFGEMEENSCHAP voor 50-plussers i. o. heeft nog ruimte voor een aantal leden. Mogelijke toekomstige woonplek Doetinchem. Ben je redelijk vitaal en wil je, net als wij, blijven leren en elkaar inspireren tot spirituele groei? Bel dan: Vereniging Sterkenburgers (0343) 520 409

Wie wil zich samen met honderden anderen inzetten voor de vrede & liefde in de wereld? Kom dan naar de MEDI-TATIEBIJeenkomst op 4 mei 2002, 19.30 uur, Cultureel Centrum Harderwijk (naast station Harderwijk). Aanmelden bij Christa Nagtegaal, Tel. (0341) 353 731. E-mail: stichtinglv@planet.nl

Ben je tussen de 25 en 35 jaar en zou je een half jaar willen werken op een ecologische boerderij in SPANJE of Portugal? Bel dan met Barbara, tel. (030) 288 87 71

GRATIS afhalen ruim 10 kilo De Kleine Aarde in dept. Tarn et Garonne. Bellen: (00) (33) 563 958 532.

GRATIS af te halen. De Kleine Aarde van 1980 - 1995, vrijwel compleet, tel.: (020) 664 62 94

Vitale vrouw, 73, zoekt GEZELSCHAP (v) om samen te wandelen in natuurgebieden, botanische tuinen te bezoeken, reisjes te maken, etc. Graag regio Zuid-Oost Friesland. Tel. (0513) 640 828.

Gezocht door natuur / tuinliefhebber / rustzoeker in landelijke omgeving minimaal 1 ha WOESTE GROND of vervallen kwekerij of oude boomgaard in Nederland of West Europa met mogelijkheid voor het plaatsen van caravan of blokhuut (koop, huur of pacht). Rob van Olffen, Goudriaanstraat 99, 2136 Zwaanshoek. Tel.: (023) 584 82 19

Ik zoek OUDE NUMMERS van De Kleine Aarde Nr. 1 tot 15 en Nr. 52 tot heden. (00) (32) 545 862 57

Voor een initiatiefrijke, ecologische kassenteler uit Mitrovica, Kosovo, zoek ik een bedrijf, tuinbouwbond of NGO die deze teler zou willen uitnodigen voor een korte STUDIEREIS naar Nederland naar Nederland. Hij spreekt gebrekkig Duits. Kassen in Kosovo zijn van plastic. Reizen verblijfskosten zouden door de uitnodigende instantie moeten worden betaald. Nadere informatie bij Maarten Romijn: romijnlwf@yahoo.com

Wij bieden werk in ruil voor een kosteloos verblijf, individueel of groepen mensen m/v mensen die graag met hun handen werken, binnen / buiten op een kleine camping in N. O. van Nld., gehele jaar open. Periode / werkzaamheden en aantal uren in overleg. (052) 361 35 35

Wie wil(len) onze biologische MOESTUIN (met panoramisch uitzicht) verzorgen op basis van 5 uur werk tegen verblijf? Van mei tot september, liefst lang en liefst iemand die niet bang is voor paarden. Wij zijn een kleinschalig vakantiecentrum in een heerlijk vakantiegebied. (00) (33) 468 392 279.

Wie wil(len) in kleinschalig vakantiecentrum in de Franse Pyreneeën HELPEN IN EN OM HET HUIS, op basis van 5 uur werk tegen verblijf? Juni tot september, liefst lang. Groot en mooi middeleeuws gerestaureerd huis, vriendelijke setting. Dit is een prachtig wandelgebied. Tel. (00) (33) 468 392 279

Ik ben op zoek naar een rustige WOONRUIMTE in een landelijke omgeving. Afhankelijk van de woning en woonomgeving kan het op verschillende plaatsen binnen Nederland zijn. Marion: (073) 532 33 28

Man, 43 jaar, zoekt WERK in onderhoud van bos, park of tuin (moes, sier of heem). Tegen kost en inwoning. Periode ± 10 dagen per maand Br. O. Nr. RA 1201 MM

GEZOCHT sportieve personen (m/v) voor fiets/wandelvakantie, geen leeftijds grenzen. Bestemming nader te bespreken, geen auto gebruik eventueel trein, niet rokers, uitdaging, dagelijks 100 fietsen of 25 km lopen, niet racen, twee tot vier weken in juli of augustus. Doel genieten, gezelligheid, humor, buiten, natuur, beweging. Reacties Frans (024) 348 16 12, watdunkje@hotmail.com

Raadgevers

(vervolg van pagina 33)

Automatisering

Barent Brouwers tel. (055) 355 78 74, internet, databases, besturingssystemen, applicaties brouw@planet.nl.

Milieu algemeen

Leiden Leidse Rechtswinkel, tel. (071) 514 15 16/ 512 11 11, fax 513 07 75; tel. spreekuur di 18.30-20.30 uur, do 14.00-16.00 uur.

Amsterdam Milieurechtswinkel, tel. (020) 623 30 49, tel. & inloopsprekkuur di 18.00-20.00 uur, do 14.00-17.00 uur.

Rotterdam Milieurechtswinkel, tel. (010) 404 96 68, tel. spreekuur di 10.00-12.00 uur.

MilieuCentraal tel. 0900 17 19

(/ 0,30 per min.), ma-vr 9.00-17.00 uur, fax (030) 230 50 71. info@milieucentraal.nl

Utrecht Wetenschapswinkel Biologie, (onderzoeks)vragen natuur, milieu, gezondheid, tel. (030) 253 73 63, fax 253 57 95, wbu@bio.uu.nl

Als er al planten bestaan met 'blauw bloed', dan zijn het wel stinzenplanten. Ze zijn te vinden op voorname plekken zoals buitenplaatsen, stadswallen, kerkhoven en bij oude boerderijen. Ooit werden ze aangeplant en sindsdien konden ze zich er handhaven.

ILLUSTRATIES: DICK KLEES

De naam "stinzenplant" is afgeleid van de Schierstins in het Friese Veenwouden. De plantkundige Botke beschreef in 1932 de planten die voorkwamen op deze Schierstins en op andere Friese buitens (stinzen genoemd) en gaf ze de naam stinzenplanten.

Bostulp

Een bostulp is iets heel anders dan een bos tulp. De heldergele bloemdekbladeren zijn slanker en spitzer dan bij de gewone tulp, wat de plant een buitengewoon sierlijk uiterlijk geeft. Van nature komt de bostulp in Italië en de Balkan voor en werd vanaf 1770 in cultuur gebracht. In Friesland is deze kieskeurige stinzenplant tamelijk algemeen, maar in de rest van het land zeldzaam.

Vochthoudende grond

Het merkwaardige van deze plantengroep is dat ze zich langdurig handhaven op de plaats waar ze ooit aangeplant werden maar zich daarbuiten niet verspreiden. Dat heeft te maken met de bijzondere samenstelling van de grond. Vooral vochthoudende, rijke grond met veel organische stof en wat kalk is geschikt voor deze planten. Bij de aanleg van landgoederen werd vaak veel aandacht besteed aan het verbeteren van de grond. Stinzenplanten gedijen op die plekken dan ook prima maar daarbuiten is de grond niet geschikt en kunnen ze zich niet handhaven. Andere tuinplanten zijn veel minder kieskeurig en breiden zich wel buiten de tuin uit, bijvoorbeeld de gele dovenetel. Dergelijke planten worden dan ook niet tot de stinzenplanten gerekend.

FOTO: MACHTELD KLEES

In eigen tuin

Gelukkig groeien stinzenplanten niet alleen op historische buitenplaatsen maar doen ze het ook in de tuin. Gazons, maar ook plaatsen onder bomen of struiken waar later in de zomer weinig wil groeien, zijn heel geschikt, mits de vocht- en voedselvoorziening in orde is. Ook stellen ze wat kalk op prijs. Zodra op een zachte voorjaarsdag de eerste bloeiende planten opkomen, komen ook insecten op bezoek. Vooral de vroeg vliegende hommelmkoninginnen kunnen deze voedselbron goed gebruiken. Geschikt voor in de tuin zijn onder meer sneeuwkllokjes, sterhyacint, winterakoniet, boerenkrokus, longkruid en vingerhelmbloem. Als ze het naar hun zin hebben zullen ze zich langzaam maar zeker uitbreiden.

Vindplaatsen

Wie stinzenplanten wil zien moet in maart of april op pad. Ze groeien lang niet overal maar zijn wel verspreid door het land te vinden. De mooiste vindplaatsen zijn in Friesland zoals de Martenastate bij Cornjum met ondermeer bos-tulp, holwortel en gele anemoon. In de stad Groningen kom je ze in diverse parken en plantsoenen tegen. Ook in de Utrechtse Vechtstreek groeien stinzenplanten. Vlakbij Haarlem is landgoed Elswout de moeite waard. In het rivierengebied liggen enkele verspreide vindplaatsen, onder andere bij Neerijnen. Verwacht overigens niet om veel verschillende soorten bij elkaar te vinden. De grote charme van stinzenplanten is niet zozeer de soortenrijkdom maar vooral de grote aantallen van een soort die voor een onvergetelijke indruk zorgen.

Om te lezen:

Stinzenplanten;

Piet Bakker,
Evert Boeve; uitg.
Natuurmonumenten
i.s.m. uitgeverij
Terra; 1985
(uitverkocht).

Stinzenplanten op De Kleine Aarde

FOTO: DE KLEINE AARDE

Op het terrein van De Kleine Aarde, naast de Van Coothhoeve, ligt een stinzenplantenbosje. Onder de nog kale bomen bloeien vanaf het vroege voorjaar onder andere winterakoniet, sneeuwkllokjes en sterhyacint. Ook het blauwe druifje, longkruid, bosanemoon, vingerhelmbloem en knik-kend vogelmelk laten zich al snel zien. Wat later in het voorjaar is zijn lelietje-van-dalen en donkere ooievaarsbek aan de beurt. Andere planten die in het voorjaar de kruidlaag in het stinzenmilieu sieren zijn speenkruid en groot hoefblad.

NATUURVRIENDELIJK
KUNSTSCHILDERSVERF MAKEN

Schilderen met aarde en water

Veel schilders zijn op zoek naar iets anders, maar slechts een enkeling maakt zelf verf, zonder conserveringsmiddelen welteverstaan. Toch is het niet moeilijk, het schildert gemakkelijker, het is veel beter voor het milieu en de gezondheid, en met een klein potje aardepigment kun je levenslang schilderen. Schilder en kunstfilosoof Luuk Stofferis herontdekt een vergeten ambacht.

ERIC SCHOONES

Elke schilder weet het. De tubetjes verf die in alle kleuren van de regenboog in de winkels liggen, zitten vol agressieve en milieuvervuilende conserveringsmiddelen. 'Absoluut onnodig', zegt Luuk Stofferis. 'Een eidooier bederft binnen een paar dagen, maar eenmaal in een dun filmpje op doek of paneel, nooit meer. Egyptische kunst, geschilderd met van eidooiers gemaakte temperaverf, staat na zo'n 3000 à 4000 jaar nog in volle glorie in de musea. Bovendien vertroebelen die chemische toevoegingen de optica, lichtechtheid en kleurintensiteit van de verf. Verf zonder conserveermiddelen straalt, de kleuren zijn veel intenser. Kijk maar naar middeleeuwse panelen, die verkeren trouwens vaak in een betere conditie dan schilderijen van zo'n veertig jaar geleden.'

Tot zo'n 150 jaar geleden maakte elke

schilder zijn eigen verf. Niet dat alles toen zo natuurvriendelijk en gezond was. De oude Egyptenaren werkten bijvoorbeeld met een fel blauwe kleur, verkregen door met zwavel behandeld koperafval te bakken in een oven. De mythologische kleur cinnaber, het prachtige vermiljoenachtig rood van de iconen, gewonnen uit een kristal afkomstig uit de bergen van China en Rusland, bevat kwiksulfaat en hoewel Taoïsten kleine hoeveelheden innamen in de hoop op het eeuwige leven, is het dodelijk. Desondanks gebruikten Russische iconenschilders het honderden jaren.

Natuurvriendelijke verf

Ook vandaag de dag zijn er gezondheidsrisico's voor schilders. 'Je krijgt altijd minieme hoeveelheden binnen,' zegt Stofferis, wiens overgrootvader al huis-

schilder was. Hij kan zich de verhalen over de "schildersziekte" nog goed herinneren. Huisschilders werkten vroeger bijvoorbeeld veel met het zeer giftige loodwit en je kon ze makkelijk herkennen aan hun tandenloze mond en hun kale hoofd. Nu is het uit de handel genomen en vervangen door het onschadelijke zinkwit. Luuk Stofferis werd als eerste in zijn familie kunstschilder, maar erfde van zijn vader, die bij Sikkens werkte, de belangstelling voor verf. Hij experimenteerde, snuffelde in Middeleeuwse receptenboeken, zoals het Libro dell'Arte van Cennini uit 1400 en trok naar Frankrijk en Italië waar veel grondstoffen voor natuurvriendelijke verf worden gevonden. Daar geeft hij alweer enkele jaren, in Domaine du Sablou in de Dordogne, precies boven de prehistorische grotten van Lascaux en in Calcata, 45 kilometer ten noorden van Rome, cursussen onder de noemer "Aarde & Water". Gezuiverde aarde, gemengd met bronwater als natuurvriendelijk hoofdingrediënt voor verf, waarmee je afhankelijk van het bindmiddel, alles uit grootmoeders keukenkastje, verschillende soorten verf kunt maken: tempera met kippeneieren, aquarelverf met gom, lijnverf met gelatine, caseïneverf met karnemelk en kaas. Een druppeltje azijn of kruidnagelolie dient als conserveermiddel. Luuk Stofferis: 'Verf maken is zoals koken. Je

volgt een recept, moet ingrediënten afwegen en au bain marie verwarmen. Er bestaat zelfs een heerlijk visrecept met aardepigment.'

Vriendelijk voor mens en milieu

Met aardepigmenten ben je wel gebonden aan een palet van ongeveer twintig kleuren, van zwart bruin, oker, rood, zelfs groen tot aan bijna wit, de zogenaamde porseleinaarde, alle primaire kleuren, behalve blauw. Blauwe aarde bestaat niet, maar een plantje, indigo, biedt uitkomst.

Luuk Stofferis is niet de enige die met aardepigmenten werkt, er komt meer en meer belangstelling voor natuurvriendelijke verf en de bekende Verfmolen 'De Kat' op de Zaanse Schans in Zaandam maakt oude pigmenten zelfs met wind-energie. 'Toch is het een genuanceerd verhaal', benadrukt Stofferis. 'Er is verf, die op zichzelf onschadelijk is, maar waar bij de bereiding ervan zeer giftige stoffen, zoals zwavelzuur bij ultramarijn, worden gebruikt. En soms is een natuurproduct niet het meest vriendelijk voor mens en milieu. Terpentijn ruikt heerlijk en is puur natuur, gemaakt uit essence van pijnbomen, maar ook een zeer agressief en gevaarlijk oplosmiddel. Synthetische terpentine, een residu van aardolie, is veel minder schadelijk.'

Luuk Stofferis zoekt daarom naar een goed evenwicht tussen natuurproducten en goede, onschadelijke synthetische pigmenten, die ook steeds beter van kwaliteit worden. Verf in tubes is handig en het gaf de impressionisten de kans om buiten, en plein air, te gaan schilderen, maar door zelf verf te maken krijgen schilders weer een ambachtelijke binding met het vak. 'Je komt ongemerkt in de juiste gemoedstoestand om te gaan schilderen, een writers block, oog in oog met een wit doek is verleden tijd'

Natuurvriendelijk kunstschildersverf maken, docent: Luuk Stofferis.

De Kleine Aarde, zondag 14 april (10.00-17.00 uur), € 90,- p.p. inclusief lunch, koffie & thee. Aanmelden uiterlijk vrijdag 29 maart.

(Regeladvertenties, vervolg van pagina 26)

Z. W. FRANKRIJK: grote zitslaapkamer met keukenhoek, badkamer, terras, voor 2 personen. Privacy, zeer rustige omgeving. Tel.: na 10/3 (00) (33) 563 043 252

VOGEZEN, Herberg La Balance op idyllische plek in de natuur met eigen bron. L & O € 22,50 heerlijk (vega)menu € 14,50 info (030) 266 03 12/ (00) (33) 329 300 689.

BRETAGNE, te huur in Noord-Bretagne, vrijstaand eenvoudig ingericht huis, ongeveer 4 pers. vlakbij dorp, rustige landelijke omgeving, ongeveer half uur van kust. Tel. (0575)-562 361

Kleine, rustige camping in Z. W. FRANKRIJK aan prachtig riviertje. Ideaal voor kinderen en wandelaars. Biologische producten te koop op onze boerderij. Vraag folder (0165) 313 5 78 (na 17 uur) of tel / fax 00 33 565 81 89 67. Moulin de Liort, 12440 La Salvétat - Peyrals <http://perso.wanadoo.fr/liort/>

BRIANÇON (F) Z. kant Hoog Alpen, chalet 4-5 pers; kampeergelegenheid, veel ruimte, klimmen, kano, fietsen, tochten onder leiding. (070) 386 39 25 / (071) 517 31 10.

Te huur gîte in regionaal park de Morvan ook voor oriëntatie / zoektochten vestiging in Frankrijk, tel / fax 00 33 386 79 46 77

ARDECHE, Zuid Frankrijk, eenvoudig boerenhuis in de bergen. Rustieke en bosrijke omgeving. 2-4 personen. Prijs € 230,- per week. Tel (0566) 651 492

Te huur, ZW FRANKRIJK (Lot, 35 km van Cahors) ons normaal ingerichte, landelijk gelegen huisje. Periode: half juni - eind aug. voor maximaal 2 personen. Liefst ouder (echt)paar. € 310,- per week. Uitsluitend geschikt voor boekenlezers / rustzoekers / stiltegenieters. In de omgeving geen zwembad, tennisbaan, pretpark, disco enz. Tel. (00) (33) 565 407 482.

CARAVAN of kamer met ontbijt te huur in prachtig natuurgebied. Biologische wijn en maaltijden kunt u bij ons gebruiken. Info: (00) (33) 553 051 016. www.lepetitparadis.net

Geen directe burens, geen internet, geen stress, maar wel, rust, volop bossen en natuurlijk de schitterende sterrenhemel gezien vanuit ons typische Franse "maison" op 3500 m², gelegen in de VOGEZEN. Er is royaal ruimte voor 6 personen (4 slaapk). Prijs € 365 inclusief p.w. in het hoogseizoen. Tel (024) 323 47 38

PRACHTIG WANDELGEBIED: in zuidelijk berggebied van de Drôme Provençale 2-6 pers. zelfstandige woonruimte in oude boerderij. Rust-stilte-natuur. tel. (00) (33) 475 284 216.

Mas Vilalte in de FRANSE PYRENEEN (1000 m) biedt fijne vakantiemogelijkheden. Heerlijk wandelgebied, rust en ruimte. Middellandse Zee 40 km. Kleinschalige vriendelijke setting. 7-8 juni en 5-14 juli groep "Ontspannen wandelen", diep contact maken met de natuur en jezelf. € 325. Folder: (00) (33) 468 392 279, vilalte@free.fr

Colonie voor bewust levende mensen de ideale vakantie-

plek in de Franse Vogezen. Tel.: (0515) 433 384

Unieke kampeervakantie in de uitlopers van de Spaanse PYRENEEN. Huur op ons landgoed een cabana € 385,- p. w. of een plaats eigen tent € 158,- p. w. Eigen zwembad, wandelen, paardrijden en diverse sportieve en culturele mogelijkheden in de omgeving. Inl.: Ineke de Winter, Kapelstraat 39, 4817 NX Breda. Tel. (076) 572 92 08.

MORVAN, Larochemillay, sfeervolle woning idyllisch op 25 ha grond met bos en meertje. Wandelgebied, rust, stilte. Folder: (0546) 561 143

Geïnteresseerd in leembouw, orchideeën, muziek, enz.? Bekijk ons complete workshopaanbod in NOORD-FRANKRIJK. Ook vakantie op de boerderij. www.ganzenest.com

LOT ET GARONNE. Te huur: onze caravan op het rustige platteland. Belt u gerust voor informatie. (00) (33) 553 954 932

Ontdek de vulkanen van de Cantal-Auvergne. Onze eeuwenoude bergboerderij heeft voor een ontspannen vakantie gastenkamers, een klein natuurkampeerterrein en een chalet. LE CLOU BERGPENSION. Tel. (00) (33) 471 470 145 www.leclou-france.com

WANDEL TREKTOCHT langs 7 Franse droomplekken met verblijf, diners en bagagevervoer v.a. € 320,-. (00) (33) 565 818 967 www.aveyron-initiatief.nl

Unieke vakantie in gerestaureerde 12e eeuwse Mas in ZUID-FRANKRIJK. natuur, rust, zwembad en lekker eten. Ook kook- en schilder cursussen. (035) 541 19 51.

Genieten van ITALIË op zeer rustig gelegen landgoed in Le Marche. Tel. (020) 428 58 40 / 427 46 39, www.holidayapartments-italy.com

NOORDOOST-POLEN, honderden meren en riviertjes, kleinschalige landbouw, ongerepte natuur. Stichting Wólka helpt ecologische boeren bij het zoeken naar nieuwe afzetmarkten en inkomstenbronnen zoals het agrotourisme. Wilt u wandelen, fietsen, kanovaren, vogels kijken of een onvergetelijke boerderijvakantie met de kinderen: Stichting Wólka, postbus 483, 6700 AL Wageningen, tel.: (0317) 415 205, info@wolka.org, www.wolka.org

IERLAND, 3 cottages (2-4 pers.) gegroepeerd om binnentuin, woonhuis met pension. Op eiland met zandstranden, wolken, wind en water. Ook verzorgd voor groepen van 10-20 personen. 00 35 328 202 75 of 00 35 386 608 44 28.

Diversen

DE GROENE HYPOTHEEKADVISEURS, op zoek naar een duurzame betaalbare hypotheek? Onze adviseurs werken door heel Nederland en komen graag bij u thuis voor een vrijblijvend advies. Bel voor een afspraak: (0182) 570 290.

9e EIGENTIJD FESTIVAL van 6 t/m 9 juni op de Veluwe - Vierhouten. Thema: natuur, kunst en spiritualiteit. Voor gratis festivalkrant: (0515) 433 352

DOOR MICHEL POST

ILLUSTRATIE ERIC SNEELMAN

Woninginrichting

Bergen afgedankte huisraad bij de vuilnis zijn de sporen van een kort en tijdelijk leven. Een enorme hoeveelheid. Spullen van slechte kwaliteit die snel kapot, versleten of lelijk zijn, en bijna altijd van milieuvriendelijke materialen zijn gemaakt zoals spaanplaat en vinyl.

Gelukkig zijn er vele alternatieven. Hele kostbare, waarbij u behalve voor milieu ook veel betaalt voor exclusiviteit, design, handwerk en kleinschaligheid. En hele goedkope waarbij hergebruik en eigen creativiteit centraal staan. Zowel het geld als de inspanningen zult u ruimschoots terugverdienen. Er is minder ergernis, meer esthetisch genot, een grotere binding met de spullen, en ze gaan veel langer mee. En vooral dat is gunstig voor het milieu.

De harde vloer

Kies voor een vloer die lang mee gaat. Harde materialen als massief hout, kurk, parket, lamellen, keramische tegels, natuursteen en linoleum/marmoleum scoren zeer goed (linoleum zonder kunststof toplaag is er van het merk Linopur). Voor de schoonmaak is geen stofzuiger nodig en bij slijtage wordt een harde vloer niet snel lelijk. Vermijd vloeren waar je veel op ziet, die zullen in de praktijk sneller vervangen worden.

Hout

Neem geen parket van tropisch hardhout. Vuren en grenen met een eiken of beuken toplaag (de zogenaamde lamellen) zijn milieubewuste keuzes. Multiplex met een toplaag is al wat minder, en spaanplaat met een kunststoflaag, het zogenaamde lami-naat(parket) is uitgesproken milieuvriendelijk. Een voordelig alternatief zijn tweedehands vloerdelen: goed geschuurd zien ze er als nieuw uit en ze zijn een stuk goedkoper dan nieuwe vloerdelen. Voor een mooie afwerking is lijnolielak zeer geschikt, het is minder slijtvast dan gangbare middelen maar de laklaag worden bijgewerkt zonder eerst de oude laag te verwijderen. Voor mensen die meer

van dof houden en weinig aan onderhoud willen doen is impregneren met olie en onderhouden met zeep een goed idee.

Zachte vloerbedekking

Bij 'zachte' vloerbedekking is de onderlaag van belang. Vaak is deze gemaakt van kunststofschuim (grijze foam), een antislilaag van jute of rubber is echter beter. Voor mensen die vaak verhuizen zijn gevlochten tegels en matten van natuurvezels een goed alternatief, bijvoorbeeld maïsblad, biezen, kokos, sisal, jute of zee gras, maar ook wol. Bij tapijt zijn lichte kleuren en katoen erg kwetsbaar. Tapijt zonder scotchguard behandeling trekt snel vuil aan. Aan katoen kleven veel bezwaren. In de katoenteelt worden veel chemische bestrijdingsmiddelen gebruikt, bovendien komt ook bij de verwerking veel chemie kijken. Voor wie het kan betalen is er ook biokatoen. Wanneer je zachte vloerbedekking regelmatig stofzuigt voorkom je dat er zich stof en huismijten ophopen. Je hebt dan nooit agressieve tapijtreinigers nodig. Bij het leggen van vloerbedekking zijn het gebruik van dubbelzijdig plakband of spanlatten een goed alternatief voor lijm.

Muren en plafonds

Laat muren ademen. Gebruik daarom geen vinylbehang of plastic schroten. Plastic schroten worden bovendien snel vies en gaan niet lang mee. Kies voor sierpleister op poederbasis, dit bevat minder kunstharsen dan vloeibare producten. Voor het schilderen: echte witkalk is zeer milieuvriendelijk en goedkoop. Het is echter alleen te koop bij stukadoorsbedrijven. Nadeel is dat het blijft afgeven en je er nooit meer met latex overheen kunt schilderen. Afgebladderde plafonds bestaan meestal uit latex die is aangebracht op een oude laag witkalk. Latexverf is er op basis van natuurlijk materialen van de merken Auro en Aquamarijn. Deze verf is in de praktijk niet duurder dan verf van bekende merken. Gele vlekken op muren en plafonds vormen vaak een probleem, de vlekken trekken namelijk door de nieuwe verflaag heen. Vaak wordt in die gevallen muurverf op terpentijn basis aangeraden. Voorbehandelen met een speciaal

fixeermiddel op waterbasis voldoet echter ook zeer goed en is goedkoper. Papieren behang is prima. Ook op slechte muren kan daarmee snel een goed resultaat worden behaald. Als lijm voldoet methylcellulose (de gewone behangplak), het is goed oplosbaar in water en ongevaarlijk voor de gezondheid.

Gordijnen

Jaloezieën zijn milieuvriendelijker dan gordijnen omdat gordijnen beter isoleren. Dikke gordijnen die tot de grond reiken zijn dan de beste. Gordijnen moeten natuurlijk nooit over de radiator hangen: in dat geval gaat er juist veel warmte verloren. Jaloezieën zijn niet zelden van pvc of aluminium gemaakt, ze zijn er echter ook van katoen, Noord-Europees hout en van karton. Vermijd gordijnen van synthetische stoffen, die laden statisch op en zijn gevaarlijk bij brand. Recent is er gordijnstof van brandnetelvezel op de markt gekomen. Vermijd een loden draad.

Meubels

Meubels en keukens zijn trendgevoelig en worden opmerkelijk vaak vervangen door nieuw. Over smaak valt niet te twisten maar toch zijn ook hier duurzame keuzes mogelijk. Denk bij het wegdoen (en het kopen) van meubels aan het kringloopcentrum, vaak komt men de spullen gratis ophalen. Ook is het mogelijk meubelstukken voor eigen gebruik een tweede leven te geven. Stoelen kunnen opnieuw van bekleding worden voorzien en ook het houtwerk kan worden opgeknapt. Met schuren, lakken of verven zijn mooie resultaten te bereiken. Dat geldt ook voor keukenkastjes. Voor banken en fauteuils zijn mooie overtrekken (grand foulards) te koop. Kijk bij de aankoop van een bankstel van linnen of katoen of de hoezen er gemakkelijk af te halen zijn. Meubels van hout zijn gemakkelijker weer mooi te maken dan meubels van kunststof of spaanplaat. Kunststof en spaanplaat is erg schadegevoelig. Boekenkasten van massief hout kunnen in principe onbeperkt mee.

Matrassen

Voor het milieu maakt het niet zo veel uit van welk materiaal het matras is ge-

maakt. De levensduur is hier doorslaggevend. Kies daarom voor kwaliteit. Harde matrassen gaan langer mee dan zachte matrassen. Voor kunststof harde matrassen met een soortelijk gewicht van boven de 40 kg/m³ zijn bij de productie minder schadelijke stoffen gebruikt. Waterbedden gebruiken zeer veel elektriciteit (€ 130,- per jaar) en zijn daarom zeer milieuvriendelijk. Wie voor puur natuur gaat kiest voor matrassen van latex, wol, kokos, paardenhaar en stro en kussen gevuld met kaf of natuurkapok.

Tips

De moeite waard is een bezoek aan de milieu demonstratiewoning in Leidsche Rijn te Utrecht, www.duurzaam-huis.nl, Johanniterpad 1 (naast Groenedijk 20), (030) 241 24 96

Producten

Winkel voor milieubewuste kantoorartikelen: Bureaubewust, Zakkendragersteeg 12, Utrecht (030) 230 06 29
De Biotoop – klein magazine over duurzame inrichting. Uitgave van de Bundel (de vijf woonwinkels in Nederland): Wielakkerstraat 14, Arnhem, (026) 351 02 04
Bedden en matrassen van natuurlijke grondstoffen: Firma Lonsberg, Am Pastorsbusch 6, Postfach 1301, 4795 Delbrück. <http://www.lonsberg.de>

Boeken

Handboek "Milieubewust Inrichten", Guusanke Vogt, Utrecht 2000, ISBN 90-215-3346-4
"Leefruimten", de grote raadgever voor ecologisch bouwen en wonen. Ook veel inrichtingstips. Thomas Schmid-Günther 1999 ISBN 3-89508-927-3

Volgende keer:

Dubbel glas

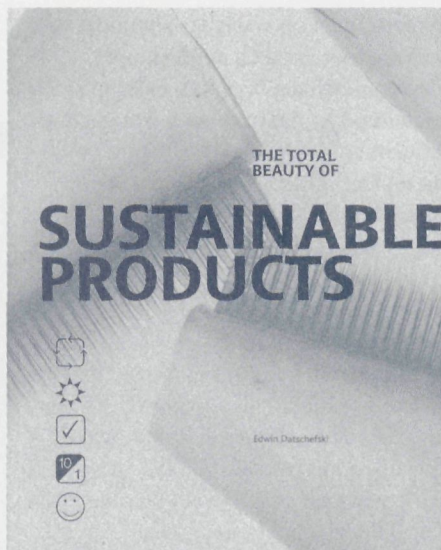
Tips, ervaringen en vragen over dit onderwerp kunt u vóór 8 april kwijt bij Spijker op de Kop, redactie De Kleine Aarde, Postbus 151, 5280 AD Boxtel. E-mail: michel.post@hccnet.nl

No Logo

'Alle 50.000 werknemers in de Chinese Nike fabriek zouden 19 jaar moeten werken om te verdienen wat Nike in een jaar uitgeeft aan reclame.' De Canadese journalist / activist Naomi Klein gebruikt aansprekende vergelijkingen om haar verhaal kracht bij te zetten. Met haar boek *No Logo* tracht Klein wereldwijde protesten van de bonte verzameling actievoerders tegen multinationals in een historische ontwikkeling te plaatsen. Dat is natuurlijk heel bemoedigend; niet voor niets staat het boek bekend als de "bijbel van de anti-globalisten". Startpunt van haar betoog is een omslag in visie van ondernemingen, begin vorige eeuw. In plaats van producten gingen ondernemingen merken verkopen. Die opvatting heeft geleid tot een overkill aan merken in de publieke ruimte en het ten koste van gigantische reclamebudgetten promoten van begeerlijke lifestyles. De feitelijke productie wordt ondertussen zo goedkoop mogelijk uitbesteed via (sub)contracten in bijvoorbeeld China en de Filipijnen. Over de misstanden die uit deze situatie voortvloeien weet Klein met grote betrokkenheid te schrijven. Vaak meeslepend, soms vermoeiend door het actiejargon en een overdaad aan (Noord-Amerikaanse) feiten en cijfers. Klein weet met haar betoog vragen op te roepen over de macht van multinationals en je eigen macht als consument en lid van een gemeenschap. Een boek dat het lezen waard is, ook al ben je niet overtuigd anti-globalist.

MBI

Naomi Klein, *No logo - De strijd tegen de dwang van de wereldmerken*, Nederlandse editie Rotterdam 2001 (Lemniscaat) ISBN 90 5637 388 9, € 22,50

Duurzame producten als design

Dagelijkse producten kunnen er prachtig uitzien, maar wie kent de verborgen ellende van productie en gebruik? Neem bijvoorbeeld een T-shirt, een modern tijdschrift of een computer. Bij een kijkje achter de schermen, duiken al snel allerlei stoffen op die de gezondheid en het milieu bedreigen; bestrijdingsmiddelen van de katoenteelt, inkten, oplosmiddelen, CO₂-uitstoot, fosgeengas, te veel om op te noemen. Zelfs het beetje goud in de computer leidt tot vissterfte en gigantisch veel afval.

Met een globale analyse van slechts vijf van deze dagelijkse producten schetst Edwin Datschefski het grote probleem van de verborgen onduurzaamheid. Het vormt de basis voor een prachtig geïllustreerd pleidooi voor een aantrekkelijke ontwerpbenedering; de totale schoonheid van duurzame producten. Hij loopt vervolgens met de lezer een hele mooie duurzame dag door, van het opstaan tot het slapen gaan; van echt schone douchezeep tot een natuurlijk bed. Aan de hand van vele "gewone" producten die al op de markt zijn, laat hij zien hoe fraai een duurzame leefstijl kan zijn, direct en indirect. Naast kleine zaken als een gerecyclede tandenborstel en een henneptas, komen ook elektrisch vervoer (fiets, scooter, auto), superzuinige keukenapparatuur, biologische voeding en duurzame kantoormeubels aan bod. Eerlijk gezegd dacht ik wel af en toe: maar zonder die spullen is het leven nog een stuk duurzamer.

Bij alle voorbeelden geeft Datschefski een indicatie-systeem voor de mate van duurzaamheid. Daarbij gebruikt hij als toetspunten: kringloop, duurzame energie, gezondheid en de factor 10 (90 % besparing), samen min of meer de voetafdruk van het product. Als vijfde factor noemt hij de sociale toets; of er sprake is van fair trade, zonder bijv. kinderarbeid. Na de vele voorbeelden presenteert hij ook een methode om vanuit bestaande producten de stappen naar een duurzaam ontwerp te zetten. Hij geeft daarnaast duidelijk aan dat levensduurverlenging en systemen voor gezamenlijk gebruik, huren en lenen, ook een belangrijke bijdrage aan de duurzaamheid leveren. Hij eindigt met een overzicht van (de betere) materialen, literatuur en websites. Een inspirerend en overtuigend boek voor bedrijven en ontwerpers maar ook voor iedereen die een goed overzicht wil zien van de positieve ontwikkelingen die op dit gebied plaats vinden. Een luxe uitgave, maar je moet spreekwoordelijk nog altijd een spiering uitgooien om een kabeljauw te vangen.

JJ

Edwin Datschefski, *The Total Beauty of Sustainable Products*, Uitgeverij RotoVision, England, 2001, ISBN 28 8046 545 1. Prijs in Nederland ongeveer € 50,-

Vitaminen, Mineralen en Kruiden

Voedingssupplementen worden steeds populairder, reclamespotjes doen ons geloven dat het leven een stuk leuker is als we dagelijks multi-vitamine slikken. De Gids voor Vitaminen, Mineralen en Kruiden van Reader's Digest is ambivalent in zijn uitspraken over het nut van supplementen. Enerzijds wordt benadrukt dat een gezonde en gevarieerde voeding noodzakelijk is en nooit vervangen kan worden door supplementen, anderzijds wordt een uitvoerig pleidooi gehouden voor supplementen dat iedere lezer er van zal overtuigen zonder supplementen geen gezond leven meer te kunnen lijden. Jammer, want het boek geeft verder een zeer compleet en uitgebreid overzicht van mogelijke toepassingen van voedingssupplementen (zowel

Gids voor Vitaminen, Mineralen en Kruiden

Veilig en gezond gebruik van voedingssupplementen

per werkzame stof als per aandoening). Hoewel het boek steeds het belang benadrukt een arts te raadplegen in geval van ernstige of aanhoudende klachten, kan de gids de lezer wel tot zelfmedicatie verleiden. Al met al een overzichtelijk boek, waar ik wel bij zou willen benadrukken deze met de nodige terughoudendheid te gebruiken. Gebruik alleen supplementen als daar een gegronde aanleiding voor is en als u zelf overtuigd bent van het nut ervan en laat u niet te snel verleiden door commercieel ingegeven promotie van supplementen.

MvL

Reader's Digest, Gids voor Vitaminen, Mineralen en Kruiden – veilig en gezond gebruik van voedingssupplementen, Amsterdam/ Brussel 2001 (The Reader's Digest NV), ISBN 90 6407 588 3, € 40,79

Duurzaam bouwen in Nederland

Nadat zo'n tien jaar geleden het begrip duurzaam bouwen werd gelanceerd blijkt het tijd om terug te blikken. Het lees- en bladerboek *Duurzaam bouwen in Nederland* begint met een uitgebreide inleiding. Van mens- en milieuvriende-

lijk bouwen en wonen naar het huidige duurzaam bouwen. Een schets van het hoe en waarom en de regelgeving die daaruit volgde.

Na deze inleiding volgen verschillende voorbeelden van projecten in de woningbouw en utiliteitsbouw. Aan de hand van thema's als bewonersinitiatief, gemeentelijk initiatief, en projectontwikkelaar-sinitiatief worden de projecten toegelicht. Hierbij is aandacht voor de innovatieve aspecten van duurzaamheid, het experiment en de procedures die nodig waren om tot dit resultaat te komen. Door middel van de interviews met bewoners, gemeenteambtenaren en andere betrokkenen krijgt men een beeld van de inspanningen die zijn verricht. Als afsluiting wordt ingegaan op de nabije toekomst, de mogelijkheden en de verwachtingen voor duurzaam bouwen. Het boek is mooi vormgegeven, met mooie foto's die elk project toelichten en geeft een goed en leesbaar beeld van duurzaam bouwen in Nederland. Om inspiratie op te doen, of om te leren van de eerder gemaakte "fouten".

MJO

Anke van Hal, Ger de Vries, Joost Brouwers, Kiezen voor verandering - Duurzaam bouwen in Nederland, Best, 2000 (Aeneas), ISBN 90 7536 537 3, € 34,-

Duurzame energie in Nederland

Het overzichtswerk over de geschiedenis van duurzame energie in Nederland kan met recht "een kwestie van lange adem" genoemd worden (zoals de ondertitel luidt): Gert Verbong en Rijkert Knoppers hadden maar liefst bijna vijf jaar nodig om het boek te schrijven. Niet dat het aan het werk te zien valt. De foto's in sepiatinten doen pijn aan de ogen, het enthousiasme waarmee begonnen was, krijgt zelden vleugels en een kritische beschouwing blijft angstvallig verborgen. Zo komen bestuurlijke missers als de grootschalige biomassavergistingsinstallatie in Noord-Holland nauwelijks naar voren terwijl deze vorm van schijnbare duurzame energie nog wel als kansrijke optie gezien wordt (op ecologische, economische en technische gronden

heeft ook "De Kleine Aarde" hierbij vraagtekens geplaatst). Mede door het ontbreken van kritische zin – met name bij Rijkert Knoppers – mist het boek een visie voor de 21ste eeuw. Brandstofcellen? Ze schitteren door afwezigheid. Stadsgas? Ook nauwelijks aandacht. En dat zijn toch kernelementen in een duurzame waterstofeconomie die zelfs in de jaren tachtig en negentig als oplossing voor onze energievoorziening werd bepleit. Toch hebben de auteurs wel degelijk een mooi overzicht van de duurzame energieopties (zon, wind, water en biomassa) en de maatschappelijke context (anti-kernenergiebeweging in de jaren zeventig en tachtig) neergezet. Wie dus een kalm, braaf boek wil lezen dat de auteurs en de betrokkenen bewierookt, pakt "duurzame energie, een kwestie van lange adem".

TZ

Duurzame energie, een kwestie van lange adem, Gert Verbong, Rijkert Knoppers, ea., Uitgeverij Aeneas, Boxtel 2001, ISBN 90 75365 44 6, prijs € 39,-

Inmiddels al 35 jaar een bron van inspiratie

bres

Onafhankelijk tijdschrift over keerpunten in mens en cultuur

Bres onderscheidt zich met originele artikelen op het gebied van kunst, religie en wetenschap, voor de lezer met een levendige belangstelling voor de wereld van deze tijd.

Verschijnt 6 x per jaar, 144 pag., rijk geïllustreerd.

Prijs € 7,25; jaarabonnement € 36,25

Verkrijgbaar in boek- en tijdschriftenhandel.

OF WORD OOK ABONNEE;
EN PROFITEER BOVENDIEN VAN
HET WELKOMSTGESCHENK!

Uitg. Bres B.V., Postbus 3296, 1001 AB Amsterdam

☎ (00 31) (0)20 - 624 34 42 of 627 85 10

www.brespublishing.com

www.bresmagazine.com

VERTELLINGEN UIT 1001 NACHT
door Willem de Ridder op 2 cd's !!

Nu GRATIS! – voor nieuwe abonnees van Bres

Voor als het echt "UNIEK" mag zijn

- keuze uit verschillende vegetatie's
- toepasbaar bij nieuwbouw en renovatie
- geluidsreductie tot 46 Db
- onbeperkte levensduur
- bestaande uit milieuvriendelijke materialen
- tevens leverbaar als "Doe Het Zelf" pakket
- NIEUW Sedumroll; voorgekweekte vegetatiematten voor aanwending in de tuin, op balkon, in bloembakken, etc.

voor aanvraag documentatie: Rozenbogerd 2

5301 KD Zaltbommel

Tel. 0418- 512927

Fax 0418- 515277

Dhr. Hobo

In het hart van west Europa, in het prachtige natuur- en wandelgebied van de Vogezen / Frankrijk, ligt -sinds 1989-

ECOLONIE

met natuurcamping, gastenverblijf, zwemplas, natuur-educatief centrum, biologische groenten- en kruidentuinen, keltische zweethut en kunstatelier.

Een plek waar je rust vindt en actief kunt zijn.

Voor een folder belt u in Ned.: 0515-433384

email: ecolonie@aol.com / website: www.ecolonie.org

V Vereniging van
B Beleggers voor
D Duurzame
O Ontwikkeling

Gebruik uw invloed als belegger!

De VBDO is een vereniging van beleggers, die oog hebben voor mens en milieu. Bent u een belegger die vindt dat rendementen hand in hand kunnen gaan met een sociaal beleid en zorg voor het milieu? Dan is de VBDO ook uw vereniging!

Namens haar leden bezoekt de VBDO aandeelhoudersvergaderingen. Zij wijst directies op het belang van maatschappelijk verantwoord ondernemen en spreekt hen aan op eerder gemaakte beloften en toezeggingen. Met uw steun kan de VBDO deze ondernemingen om

verantwoording blijven vragen. Laat ook uw stem niet langer verloren gaan en word voor 46 Euro per jaar lid van de VBDO. U ontvangt dan tweemaandelijks het VBDO-bericht met veel informatie over duurzaam beleggen en ondernemen.

www.vbdo.nl

Antwoordnr. 2032 4100 VB Culemborg tel. 0345 53 26 53 e-mail info@vbdo.nl

'T KASTANJEBOS

TUINBOUWERS MET HART VOOR HET MILIEU®

*Duurzame én milieuvriendelijke houttoepassingen voor tuin en erf,
in kastanje, robinia, eik, lariks, of douglas.*

Oók in thermisch verduurzaamd hout.

Voor informatie of folder:

Hoogstraat 6 3956 NA LEERSUM
tel.: 0343-522031 fax: 0343-522641
e-mail: info@kastanjebos.nl

- schuttingbouw
- tuinschermen
- pergola's
- hekwerk
- prieeltjes
- tuinmeubilair

ZONNE-ENERGIE

*'Waarom zouden we de zon alleen maar gebruiken
om bruin te worden?'*

Gemakkelijk
Onafhankelijk
Innovatief

Duurzaam
Milieubewust
Betaalbaar

WWW.SOLARMARKET.NL

Graanvlokken van de Halm

Al jaren heerlijke biologische
graanvlokken en muesli's van een
schone landbouw

Heeswijk-Dinther, tel. 0413 29 30 90

*Begin een goed milieu
in eigen land!*

raanpletterij

DE HALM

Heeswijk-Dinther

... Werken met een lage CV temperatuur 40 °C
... Maken radiatoren overbodig
... Verbeteren de luchtkwaliteit in Uw woning
... Maken gebruik van stralingswarmte

Stationsstraat 15
4944 AJ Raamsdonk
Tel/Fax 0162-523265
bgg 0162-513278

Bouwens
Warmtewanden

- Gezond
- Milieuvriendelijk
- Energiezuinig
- Mooi
- Goedkoop

Dorpsweg 6
8274 AE Wilsum
038-3557556

boerengoed

alles voor **biologisch tuinieren**, zoals:

- organische meststoffen;
- biologisch plantgoed: knoflook, aardappelen etc.;
- gesteentemelen: lavameel, basaltmeel, etc.;
- akkerbouwzaden, zaden van bijdrachtplanten, groenbemesters;
- kwaliteitsgereedschappen en hulpmiddelen, zoals gaas, folies etc.;

bestel eens ons 100 m² of 250 m² **moestuinpakket bestaande uit:**

1. drie soorten meststoffen voor alle gangbare gewassen in de moestuin.
2. bodemverbeteraar en mineralen-sporenelementen meststof.
3. twee biologische bestrijdingsmiddelen tegen de meest voorkomende plagen.
4. niet-winterharde groenbemester voor zaai in augustus (geen kruisbloemige).

wijze van bestellen:

maak het aangegeven bedrag over op gironr. 2551971 of
banknr. 370808231 t.n.v. Boerengoed.

vermeld het gewenste pakket benevens de in uw tuin
aanwezige grondsoort; zand, veenachtig, klei of een
combinatie van deze drie.

u ontvangt het pakket binnen 1 week thuis.

100 m² pakket compleet	€ 22,00
250 m² pakket compleet	€ 34,00
100 m² pakket zonder bestrijdingsmiddelen	€ 14,00
250 m² pakket zonder bestrijdingsmiddelen	€ 26,00

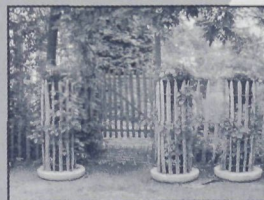
verzending/bezorging door geheel nederland.
wederverkopers in diverse plaatsen.

prijslijst wordt op aanvraag gratis toegezonden.

FRANS KASTANJEHOUT

Een duurzame, sfeervolle en
vooral onderhoudsvrije, milieu-
vriendelijke manier om uw tuin
of landgoed te omheinen en te
decoreren.

**Bel ons geheel vrijblijvend voor
een afspraak en kijk rond in
onze showroom en tuin.**

POORTEN

SCHAPENRASTERS

PALEN

PLANKEN VLOEREN

déquat

De Blommers 19
5036 ND Tilburg
Tel.: (0161) 29 49 37
Fax: (0161) 29 43 31

Oude rijksweg N282
Tilburg - Breda
bij hectometerpaaltje 30.6

Wonen Op Natuur

U bent natuurliefhebber en houdt van de sfeer welke natuurlijke materialen geven aan wonen. Met sisal, cocos, zeegrass, wol en papier uit de Cunera collectie "Wonen Op Natuur" voldoet Cunera aan alle wensen die u aan comfortabel wonen stelt. Sterk, sfeervol en een ruime keuze uit kleuren en dessins. Vraag uw dealer naar tapijt, karpotten, lopers en matten uit de milieuvriendelijke collectie "Wonen Op Natuur" of informeer bij Cunera: telefoon (0317) 61 90 01 e-mail: info@cunera.nl www.cunera.nl

Cunera
wonen op natuur

WINKEL & VERZENDHUIS VOOR MILIEUVRIENDELIJKE PRODUKTEN

MORSSTRAAT 41 2312 BL LEIDEN TEL. 071-512 52 91

DE EIGENAAR
DAVID VAN DONGEN
GEEFT GRATIS
ADVIES OVER:

HET MILIEU
VRAAGT OM
GEBRUIK VAN
MILIEUVRIENDELIJKE
PRODUKTEN.

KLEDING
COSMETICA
NATUURVERF
KRINGLOOPPAPIER
SCHOONMAAKMIDDELEN

NATUURTOCHTEN IN DE BIESBOSCH

Met de fluisterboot "Vissershag"
(een op zonne-energie aangedreven rietboot)

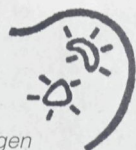
Vaar/wandeltochten:
Lentetochten: april 1-7-14-21-28-29 en 30 / mei 1-2-3-4-5-9-12-19-20-26 / juni 2-9 en 16
Aakvlaaitochten: april 1-14 / mei 5-9-26

Informatie over afvaarten vanuit Jachthaven "Vissershag" te Hank (N-Br)
Frans en Mirjam Peeters Tel./fax 0162-403666
Bezoek ons ook op internet www.fluisterboot.com

atelier jan franssen

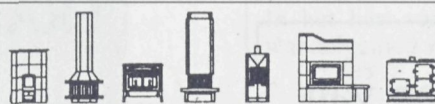
bouwbiologische binnenhuisarchitectuur

wonen in een gezond huis,
interieuradvies en ontwerp
van woon- en werkruimten,
advies bij renovatie en ver-
bouwings- plannen, tekeningen
voor bouwaanvragen.

026 443 75 83

Paterstraat 12 6828 AH Arnhem

BOS

OPEN HAARDEN, KACHELS
AGA FORNUIZEN

Waalweg 28, 3999 NS Tull en 't Waal (bij Nieuwegein Zuid)
tel: 030 601 96 70, fax: 030 601 96 71
Open van di. t/m zat. van 09.00-17.00 uur.

Kampeer- vakantie op Can Banal

In de Spaanse Pyreneeën, ongeveer 50 km van de Middellandse Zee, ligt het landgoed Can Banal, 85 ha groot in een prachtige bosrijke vallei. U kunt hier kamperen midden in de natuur. Er is een klein restaurant en een winkeltje. In het hoogseizoen zijn er dagexcursies (wandelen en paardrijden). Ook voor kinderen zijn er volop activiteiten.

Vraag de brochure aan: tel. 0570-614561

WATER-ENERGIEBESPAREND!

- Clivus Multrum recycle/compost toiletten (voor 2 tot 200 personen)
- Grijswater zuiveringsinstallatie
> riolering overbodig
- Regenwateropvang & zuivering
- Water en energiebesp. onderdelen voor kranen, douches en toilet
>80% drinkwaterbesparing

ECOSAVE

Bel of schrijf voor onze producten:
Noorderbaan 25 Biddinghuizen (NL) 0321 332038
Flierbos 67 Arendonk, België 014 672004

**HOOG
HANGMATTEN**

Hangmatten voor binnen en buiten
uit Mexico, Brazilië, Colombia en Equador.
Groot/detailhandel, postorderservice.
Wijksestr. 41, 6617 BZ Bergharen.
Tel./fax: 0487-531429
www.hoog.nl

Wij hebben ook een Bed & Breakfast
waar u een hangmat kunt uitproberen.

DE LEUKSTE VERENIGING
VAN NEDERLAND
Een landelijke vereniging die voet/
fiets-veren in de vaart wil houden
als onmisbare schakels in een
fijnmazig openbaar vervoernet.

Word lid: stort € 5,- op giro 5265803 van Vrienden van de Voetveren, Ridderkerk o.v.v. 'nieuw lid' of kijk op www.go.to/voetveren.

Natuurlijk slapen op uw Green Sleep Matras

Wat maakt een Green Sleep matras bijzonder?

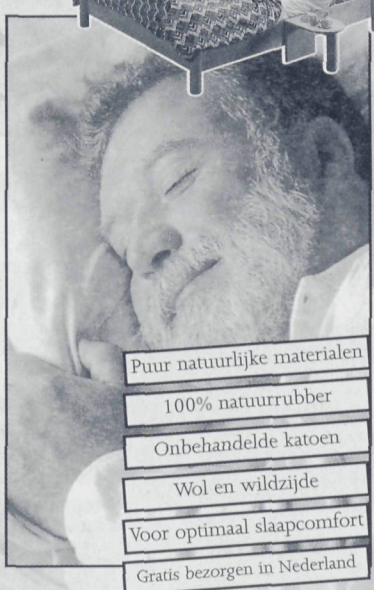
- De kern is van 100% natuurrubber
- De Matras is afritsbaar en bestaat uit onbehandelde katoen, wol en wildzijde
- Perfecte rugondersteuning
- Natuurlijke holling/holling blijft
- Green Sleep matrassen kunt u krijgen in iedere maat en voor elk gewicht
- Optimaal slaapcomfort

Andere Green Sleep producten:

- Flexibele Bedbodems
- Vier Jaargetijden Dekbedden
- Lakens en Dekbedvertrekken
- Diverse soorten bedombouw

Informatie:

- Voor een persoonlijk advies kunt u terecht in onze showroom in Zutphen
- Wij sturen u graag per omgaande documentatie

Puur natuurlijke materialen
100% natuurrubber
Onbehandelde katoen
Wol en wildzijde
Voor optimaal slaapcomfort
Gratis bezorgen in Nederland

BINORM

Zutphen

Green Sleep

Green Sleep Slaapcomfort & Stokke Studio

TURFSTRAAT 6 - 8, 7201 KG ZUTPHEN, TEL. 0575 - 51 20 15
www.binorm.nl E-mail: binorm@binorm.nl

Zelf milieuvriendelijk groente en fruit telen?

Maandblad Moestuyn helpt u daarbij.
Probeer het drie maanden zelf,
voor slechts € 7,50

Bel of schrijf naar:

QUORUM
UITGEVERS

Postbus 123

7200 AC Zutphen

Tel.: (0575) 51 55 15

Fax: (0575) 51 21 99

abonnementen@moestuyn.nl

UNIEK IN NEDERLAND

DE STOFFELHOEVE
ZWITSERSE TEGELKACHELS

Grote collectie Oude en Antieke
ZWITSERSE TEGELKACHELS

- uitstekend geschikt voor ons zeeklimaat
- aangename stralingswarmte
- een van de rendementsvolle kachels
- keuze uit 150 stuks van de meest eenvoudige tot de mooiste versierde kachel
- variërend in gewicht van 75 - 350 kg

DE STOFFELHOEVE

STATIONSWEG 86, 5807 AC OOSTRUM-VENRAY (LB)

TELEFOON 0478 580361/585956 www.stoffelhoeve.nl

VRAAG VRIJBLIJVEND INFORMATIE

ZATERDAGS GEOPEND OF NA TELEFONISCHE AFSpraak

ECOFYT

voor meer informatie of brochure:

De Schepen 17 5688 VM OIRSCHOT

Tel: 0499-550328 Fax: 0499-550329

e-mail: info@ecofyt.nl

internet: http://www.ecofyt.nl

Zelf uw afvalwater zuiveren!

HELOFYTENFILTERS

ONTWERP & AANLEG

Milieuvriendelijk

Maatwerk

Eenvoudige techniek

Rendabel

Gebruiksvriendelijk

Onderhoudsarm

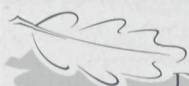
Zéér laag energieverbruik

Hoge reinigende prestaties

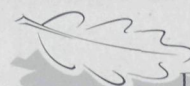
lid
nati
sectie IBA

Groen beleggen Pensioenen Hypotheken

onafhankelijk advies - adviseurs door heel Nederland

DE GROENE
SPAARADVISEURS

DE GROENE
HYPOTHEEKADVISEURS

bel voor informatie 0182-570290 of surf naar www.groengeld.nl

"Een kwestie van lange adem"

NIEUW!

De geschiedenis van duurzame energie in Nederland.

Dit gebonden boek geeft in ruim 400 pagina's een overzicht van 25 jaar duurzame energie in Nederland in woord en beeld. In dit boek kunt u lezen over zelfgebouwde molentjes, de eerste experimenten met zonneboilers en zonnecellen, maar ook over

hightech zonnecentrales en moderne windturbines.

**UNIEK, HISTORISCH
OVERZICHT!**

In 2020 moet 10% van onze stroom afkomstig zijn uit duurzame bronnen. Zo ver is het nog niet, maar duurzame energie ontwikkelt zich snel. Die snelle ontwikkeling is het

werk geweest van pioniers: kleine uitvinders, grote organisaties, universiteiten, researchinstituten en overheden leverden een bijdrage aan de ontwikkeling van duurzame energie.

Over die inspanningen gaat 'Een kwestie van lange adem'.

Aan bod komen onder meer windturbines, zonneboilers, zonnecellen, biomassa- en waterkrachtcentrales en energie-opslag. Daarbij staat niet alleen de techniek centraal, maar ook de maatschappelijke omgeving. Visies op een andere toekomst, idealen, maar ook belangen, politiek en acties komen uitgebreid aan bod.

Bestellen?

Kijk voor een bestelformulier op www.aeneas.nl
of bel met de klantenservice 0411 - 65 00 85

auteur: Geert Verbong e.a.
ISBN: 90-75365-44-6
Pag.: 424 pagina's
Prijs: € 39,- (f 85,95)
(prijs incl. btw, excl. verzendkosten)
in gebonden uitvoering

Aeneas
Uitgeverij van vakinformatie bv

Postbus 101
5280 AC BOXTEL
Tel. 0411 - 65 00 85
Fax 0411 - 65 00 80
E-mail: mail@aeneas.nl

creatieve tuinontwerpen advisering en cursussen
ecologische tuin aanleg en onderhoud
met milieuvriendelijke oplossingen

Lid wilde weelde (vakwerk Natuurrijke omgeving)
Lid vhg (hoveniers en groenvoorzieners)

bezoek onze showtuin
(Jodendijk 25 Eefde)

www.gorris.nl
info@gorris.nl

Tel 0575-543472

*Geld besparen als de zon schijnt,
als het regent of als het waait
met alternatieve energie!*

- * Regenwatersystemen
- * Zonnepanelen
- * Windmolens
- * Energiebesparing
- * Adviezen

dbcom

Voor particulieren en bedrijven.
Vaak subsidie mogelijk.
Kijk op onze internet site www.dbcom.nl
of bel 0499 392261

Kees Rolsma

*Specialist in
Natuurverven*

Oude Boekeloseweg 11 7553 DS Hengelo Ov.
Tel. +31 (0)74 - 250 88 39
Fax +31 (0)74 - 250 87 20
Donderdag + Vrijdag: 19.00 tot 21.00 uur
Zaterdag: 10.00 tot 16.00 uur

adverteren

BEL

Heleen Petter

0411-68 49 21

**ZON, HOUT en
WATER**

ECOSTOVE
ecologische
warmte-systemen
Schoolstraat 8
5866 AX Swolgen
telefoon: 0478-692716
telefax: 0478-691626

SPEKSTEENKACHELS

Een warmtebron in harmonie met mens
en milieu

- importeur Spiess accumulatie kachels
met c.v. systeem
- importeur Top-Stone speksteenkachels
- MAATWERK in speksteenkachels
- Eigen modellen
- 4 soorten speksteen leverbaar

e-mail: ecostove@ecostove.nl
internet: www.ecostove.nl

Kokopelli

www.thuis-op-aarde.nl

Het hele jaar door cursussen; o.a.:

- **Thuis op Aarde 1:** een basiscursus
praktisch overleven (hut van bladeren en
takken, vuur met de vuurboog, eetbare
planten, etc.)
- **Kinderen van de Aarde 1:** een
basiscursus spiritueel overleven (innerlijke
stem, de stilte, water zoeken op gevoel,
blote voeten op het mos, etc)

Leven
Overleven
& Creatief leven

Vraag de folder aan
024-3582882

CAMPING DE ROOS

Sfeervolle, ruim opgezette natuurcamping gelegen
in een bijzonder fraai rivierduinlandschap aan de
Ov.Vecht. Een zijarm van de Vecht loopt over
de camping, die speels en kindvriendelijk is
ingericht. De unieke ligging, de schitterende natuur,
de vele ruimte, de harmonieuze sfeer en de goede
voorzieningen (o.a. een natuurvoedingswinkel)
maken Camping De Roos tot een bijzondere
belevens! Ook verhuur van bungalows en
De Waard tenten. **Vraag de nieuwe folder!**

BEERZERWEG 10, 7736 PJ BEERZE-OMMEN
TELEFOON (0523) 251234 FAX (0523) 251903
www.camping-de-roos.nl

Ja

Graag ontvang ik gratis uitgebreide informatie over ecologische ☐ keukens ☐ meubels ☐ AURO natuurverven ☐ STOKKE

Naam _____ m/v
Adres _____
Postcode _____
Woonplaats _____
Tel. _____

Vul in en stuur op naar Splinter, Antwoordnummer 3099, 8000 WB Zwolle, tel. (038) 460 13 60.

meubelmakerij
Splinter

Natuurlijk wonen

KEUKENS

Wonen in *Woon- werkpand de Rafter* betekent: wonen en werken in zelf-beheer, zelf je directe, sociale leef-omgeving bepalen, gezamenlijk zorg dragen voor het pand en het bij-behorende natuurgebied.

Als je je kunt vinden in deze idealen, dan is de Rafter misschien iets voor jou. Kijk op www.derefter.nl of kom naar een rondleiding (elke eerste zondag van de maand om 15.00 uur vanuit ons café) Telefoon: (024) 323 52 59.

Ecologisch bouwen, het kan!

Dubomat

levert milieuvriendelijke en gezonde bouwmaterialen

Dubomat

Terheydenstraat 3c
4811 AW Breda

Tel./Fax 076-514 81 65

zoals:

- isolatiemateriaal
- natuurverf
- kastanje tuinhout

CURSUSSEN

AGRO IMPULS
advies, begeleiding, cursussen

073 - 6428750
www.agro-impuls.nl

- Deze winter:
- KAASMAKERIJ
 - FRUITTEELT
 - WIJNMAKEN

In maart t/m mei cursussen:

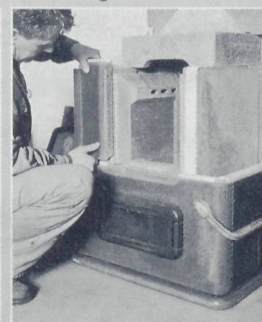
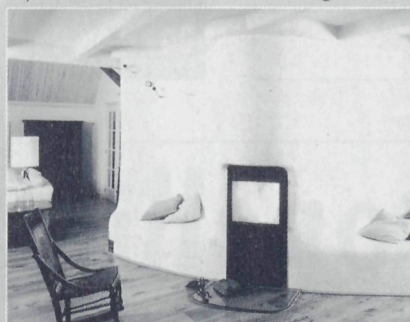
- SCHAPENHOUDERIJ
- GEITENHOUDERIJ
- KIPPENHOUDERIJ

Weidepolder 18
5235 VB 's-Hertogenbosch
agro-impuls@planet.nl

BIOLOGISCHE TEELTWIJZE

onze originele Finse Tegelkachels

kunt u deze zomer natuurlijk ook zelf bouwen! De droogstapelbare en verhuisbare Tigchelkachels én de binnenkachels voor de FinOvens worden door ons als compleet bouw pakket geleverd inclusief glasdeuren, kleppen, etc. en met duidelijke opbouwtekeningen. Tigchelkachels zijn in bijna alle kleuren leverbaar. Optionele warmwatervoorziening in diverse uitvoeringen.

TEGELKACHELBOUW & ZELFBOUW

TIGCHELAAR TEGELKACHELS

Haedstrjitte 26
9008 SR Reduzum
Telefoon: 0566 602171
Fax: 0566 601971
e-mail: info@tigchelkachels.com
www.tigchelkachels.nl
Showroombezoek op afspraak

De Groene Hypotheekadviseurs

ONAFHANKELIJK advies voor:

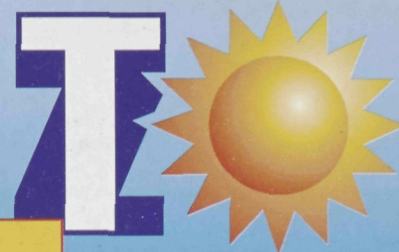
DE GROENE
HYPOTHEEKADVISEURS

- groene hypotheek (met rentekorting!) voor individuele ecologische woningen
- projecthypotheek voor ecologische woonwijken
- duurzame hypotheekvormen voor niet ecologische woningen
- groene beleggingshypotheek voor mensen die met de overwaarde van hun woning een kapitaal willen opbouwen

bel voor informatie 0182-570290 of surf naar www.groengeld.nl

**Al
22 jaar
warmste vloer
droogste kruipruimte**

TONZON

Thermoskussen

3 luchtkamers

$R_m = 3,80$

1 luchtkamer

$R_m = 2,40$

TONZON Vloerisolatie

Luchtkussenfolie (facultatief)
Versterkt opdrijvend vermogen

Bodemfolie, μd 130 m
Stevig grondzeil, stopt verdamping

Hoge isolatiewaarde lage milieubelasting

De R_m (R_d) waarde van het Thermoskussen met drieluchtkamers bedraagt maar liefst 3,80 m²K/W. (TNO Bouw ; Rapport 2001-GI-KB-R044). Deze zeer hoge isolatiewaarde in combinatie met de perfecte pasvorm zorgt voor de warmst mogelijke vloer en de hoogste energiebesparing. Vocht- en schimmelproblemen onderin de woning verdwijnen met deze aanpak als sneeuw voor de zon evenals de muffe geur die nu nog veel benedenwoningen kenmerkt. Daarbij daalt de concentratie huisstofmijten significant door het droge klimaat in de vloerbedekking. De zeer hoge isolatiewaarde gaat gepaard met veruit de laagste milieubelasting zoals blijkt uit de NIBE-milieu-classificatie voor vloerisolatiematerialen. De droge isolatie kan veilig worden toegepast bij houten vloeren.

Ook voor muur en dakisolatie

Het Thermosheet is het ideale isolatiemateriaal voor het isoleren van (steens)muren aan de binnenkant. Hiermee kan met minder ruimteverlies toch een hogere isolatiewaarde worden bereikt tegen lage kosten. Ook beschoten en rieten daken kunnen hiermee perfect worden geïsoleerd en winddicht gemaakt. Verdwenen zijn de broeierig hete zolders in de zomer en die hinderlijke tocht in de winter.

Thermosheet

$\lambda_{eq} = 0,0292 \text{ W/mK}$

Lievelingsblouse wordt ©Volksware De Duits-Nederlandse ontwerpster Silke Wawro bedacht een exclusief label voor kleding waar je aan gehecht bent: Volksware. Jouw lievelingsblouse en je versleten spijkerbroek (die zo lekker zit), verdienen een Volksware-label. Silke organiseert hiervoor speciale "winkeltonstellingen". Daar word je gefotografeerd in jouw favoriete outfit, mét opgenaaid Volksware-label. Voor een totaal nieuw esprit laat je er een mooi "Volks"motief op borduren.
Informatie: www.volksware.org of schrijf naar: Silke Wawro, Passeerdersgracht 20d, 1016 XH Amsterdam.

